

PL ISSN 0033-202X

POLSKA AKADEMIA NAUK — BIBLIOTEKA W WARSZAWIE
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

---

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK 68

zeszyt

4

2000

REDAKCJA

BARBARA SORDYŁOWA — redaktor naczelny
MARIA LENARTOWICZ — zastępca redaktora naczelnego
KRYSTYNA BELKOWSKA — sekretarz redakcji
Członkowie: HALINA KOZICKA-BOGUNIOWSKA, HANNA ZASADOWA

RADA REDAKCYJNA

BARBARA BIEŃKOWSKA — przewodnicząca
KRYSTYNA BELKOWSKA, STANISŁAW CZAJKA, MARTA GRABOWSKA,
JANINA JAGIELSKA, MARIA JANOWSKA, MIROŚŁAWA KOSIECKA,
HALINA KOZICKA-BOGUNIOWSKA, MARIA LENARTOWICZ, HANNA ŁASKARZEWSKA,
ALINA NOWIŃSKA, BARBARA SORDYŁOWA, EWA STACHOWSKA-MUSIAŁ,
KORDULA SZCZECHURA, HANNA ZASADOWA, ELŻBIETA ZYBERT,
ZBIGNIEW ŻMIGRODZKI

Stały dodatek do Przeglądu Bibliotecznego

**BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA
I INFORMACJI NAUKOWEJ**

Opracowanie

Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej
Redaktor ALINA NOWIŃSKA

Adres redakcji:

Biblioteka PAN w Warszawie, 00-901 Warszawa, Pałac Kultury i Nauki,
VI p., tel. 656-66-00, 620-33-02, fax: 656-66-39
e-mail: biblwaw@pan.pl

Czasopismo dofinansowane ze środków Komitetu Badań Naukowych

Druk: WDN PAN. Zam. 29/2001. Nakład 930 egz.
Ark. wyd. 7,75 + 0,65. Ark. druk. 6,25 + 0,5 (wkładka).

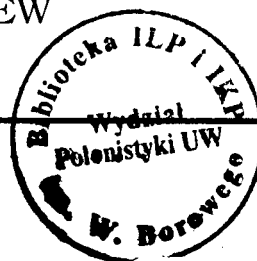
PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 68

2000

zeszyt 4

TREŚĆ

Współtwórcy bibliotekarstwa polskiego

- Z drem Henrykiem Sawoniakiem, autorem międzynarodowej bibliografii bibliografii z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, rozmawia *Hanna Zasadowa* 271

Artykuły

- ANNA MACHALSKA-GARBACZ: Problem jakości usług bibliotecznych i informacyjnych w światowym piśmiennictwie bibliotekoznawczym 281
- EWA GŁOWACKA: Funkcja informacyjna internetowych stron WWW bibliotek na przykładzie polskich bibliotek uniwersyteckich . . . 291

Z warsztatów badawczych

- BARBARA KRAJEWSKA-TARTAKOWSKA: Z prac nad „Słownikiem polskich towarzystw naukowych” 303

Doniesienia. Komunikaty

- Nowa siedziba Biblioteki Uniwersyteckiej w Lexington (*Wanda Pindłowa*) 309
- Konkurs im. Leona Marszałka 312

Sprawozdania

66. Sesja Rady Głównej i Konferencja Ogólna IFLA (Jerozolima, 13-18 sierpnia 2000 r.) (*Jadwiga Kołodziejska*) 315
- Konferencja Międzynarodowego Stowarzyszenia Muzycznych Bibliotek, Archiwów i Ośrodków Dokumentacji (IAML) (Edynburg, 6-11 sierpnia 2000 r.) (*Stanisław Hrabia*) 322

Recenzje i przeglądy piśmiennictwa

Mecenat kulturalny w Polsce

Z dziejów mecenatu kulturalnego w Polsce. Studia pod red. Janusza Kosteckiego. Warszawa 1999 (*Barbara Bieńkowska*) 327

Dzieje drukarstwa w Polsce

Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku. T. 1, Małopolska. Cz. 2, Wiek XVII-XVIII. Vol. 1-2. Praca zbiorowa pod red. Jana Pirożyńskiego. Kraków 2000 (*Barbara Bieńkowska*) 329

Ze zbiorów Biblioteki Narodowej

Nad złoto droższe. Skarby Biblioteki Narodowej. Pod red. Haliny Tchórzewskiej-Kabata przy współpr. Macieja Dąbrowskiego. Warszawa 2000 (*Jan Pirożyński*) 332

Przegląd piśmiennictwa krajowego (*Hanna Zasadowa*) 334

Z prac Biblioteki PAN w Warszawie

Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie w 2000 r. (*Halina Kozicka-Boguniowska*) 341

Kronika krajowa 353

Kronika zagraniczna 358

Wydawnictwa otrzymane 363

Autorzy 364

Roczny spis treści R. 68 2000 (*Zest. Krystyna Bełkowska*)

CONTENTS

Creators of Polish librarianship

An interview with dr. Henryk Sawoniak, the author of the international bibliography of bibliographies in library and information science (*Hanna Zasadowa*) 271

Articles

- ANNA MACHALSKA-GARBACZ: The problems of library and information services quality in the library literature worldwide (Summary — s. 289) 281
- EWA GŁOWACKA: Library WWW pages as source of information as exemplified by Polish university libraries (Summary — s. 301) . . 291

Research works

- BARBARA KRAJEWSKA-TARTAKOWSKA: From works on „Dictionary of Polish learned societies” 303

Communications

- New building for the Lexington University Library (*Wanda Pindlowa*) . 309
- Leon Marszałek Contest 312

Reports

- 66th IFLA Council and General Conference (Jerusalem, August 13-18, 2000) (*Jadwiga Kołodziejaska*) 315
- The Conference of the International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres (IAML) (Edynburg, August 6-11, 2000) (*Stanisław Hrabia*) 322

- Review 327

- Activities of the Library of Polish Academy of Sciences in Warsaw 341

- News from the country 353

- News from abroad 358

- Publications received 363

- Contributors 364

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

Z DREM HENRYKIEM SAWONIAKIEM
AUTOREM MIĘDZYNARODOWEJ BIBLIOGRAFII BIBLIOGRAFII
Z ZAKRESU BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ
ROZMAWIA HANNA ZASADOWA

REDAKCJA PRZEGLĄDU BIBLIOTECZNEGO — W 1999 r. uka-
zała się za granicą bibliografia opracowana przez dra Henryka Sawo-
niaka i wydana przez K.G. Saur Verlag (München) pt. *International
bibliography of bibliographies in library and information science and
related fields*. Vol. II, 1979-1990 (IBB). Wcześniej, w 1985 r. Os-
solineum wydało tegoż Autora *Międzynarodową bibliografię bibliografii
z zakresu informacji naukowej, bibliotekoznawstwa i dziedzin pokrew-
nych 1945-1978* (MBB). Autor zgodził się porozmawiać o swoich
pracach na łamach *Przeгляdu Bibliotecznego* z członkiem naszej redak-
cji, Hanną Zasadową. Przypomnijmy, że dr H. Sawoniak od lat współ-
pracował z naszym czasopismem: w l. 1969-1988 brał udział w pracach
Kolegium Redakcyjnego i Rady Redakcyjnej, a w l. 1955-1972 był
redaktorem samoistnego dodatku do *Przeгляdu Bibliotecznego* — *Prze-
glądu Piśmiennictwa o Książce*, wydawanego przez Instytut Biblio-
graficzny Biblioteki Narodowej (dodajmy, że z inicjatywy redaktora od
1969 r. został zmieniony tytuł na: *Bibliografia Analityczna Biblioteko-
znawstwa i Informacji Naukowej*). W *Przeглядzie Bibliotecznym*¹ został
zamieszczony wywiad z drem H. Sawoniakiem. Rozmowę przeprowa-
dziły Anna Romańska i Hanna Zasadowa.

HENRYK SAWONIAK — Na wstępie chciałbym ogólnie określić
charakter tej rozmowy. A więc przede wszystkim pragnę zwrócić uwagę
na całkowitą odmiennność metod opracowania obydwu bibliografii,
zwłaszcza w zakresie opisu i szeregowania, niekiedy bardzo różniących
się od metod stosowanych w katalogach bibliotecznych czy też zaleca-
nych przez normy bibliograficzne. Trawestując tytuł artykułu Stani-
sława Estreichera: *Jak mój ojciec pracował nad bibliografią*² chciałbym

¹ 1989 z. 1 s. 3-15.

² „*Silva Rerum*” 1927 z. 10 s. 147-151.

powiedzieć o moich osiągnięciach, ale i o moich błędach, czyli jak pracowałem nad MBB i IBB.

Pragnę też wyjaśnić, dlaczego to 3-tomowe dzieło wydane za granicą jest traktowane jako volumen II. Otóż firma wydawnicza K. G. Saur postanowiła opublikować MBB w wersji dla czytelnika zagranicznego. Stroną redakcyjną tej bibliografii zajęła się moja córka, Maria Witt. Ponieważ materiały z l. 1979-1990 były już gotowe, wydano je w pierwszej kolejności jako vol. II IBB, a MBB w nowej postaci ma ukazać się niebawem jako vol. I³. Nie będzie to zwykły reprint, ale całkowicie nowe wydanie, zawierające ok. 2500 nowych pozycji zebranych przeze mnie już po 1985 r. Uwagi zawarte w edycji polskiej będą tłumaczone na język angielski, a układ pozycji będzie taki jak w woluminie II. Przykład tego wydania kojarzy się ze znanym powiedzeniem „habent sua fata libelli”. A na marginesie dodajmy, że opublikowanie materiałów zawartych w MBB jako vol. I IBB świadczy, co mnie bardzo cieszy, o pozytywnej ocenie przez Wydawnictwo Saura wartości tej bibliografii dla odbiorców zagranicznych.

HANNA ZASADOWA — Wróćmy teraz do „pradziejów” Pana bibliografii. Podobno miał Pan kłopoty z ich wydaniem.

H. S. — Publikowanie spisów bibliograficznych wiąże się ze znacznymi kosztami, co odczułem przy staraniach o wydanie MBB. Bibliografia ta ukazała się tylko dzięki dotacji Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, uzyskanej po specjalnych staraniach Uniwersytetu Śląskiego, gdzie wówczas prowadziłem zajęcia w Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Chciałbym dodać, że przebywając w Paryżu w związku z konferencją IFLA w 1984 r., skontaktowałem się za pośrednictwem mojej córki z przedstawicielem firmy H.G. Saur, któremu przedstawiłem MBB 1945-1978, informując, że mam ją już przygotowaną do druku. Oświadczono mi wtedy, że firma K.G. Saur chętnie zgodziłaby się pomóc w jej rozprowadzaniu w krajach zachodnich, wykorzystując swoje doświadczenie i sieć kontaktów. Dodano, że jeśli Ossolineum zainteresowałoby się tym, wskazane byłoby umieszczenie na obwolucie także tytułu w języku angielskim. Sądzę że ta możliwość współpracy byłaby korzystna dla Ossolineum i przyczyniłaby się do zainteresowania rynku zachodniego, zwłaszcza że za granicą nie było i nie ma dotychczas wydawnictwa o podobnym charakterze. Pisałem o tym w liście do Redakcji Bibliologii Ossolineum, ale nie otrzymałem na to pismo odpowiedzi.

Podobne kłopoty jak przy wydawaniu MBB zaistniały przy staraniach o druk następnej bibliografii za l. 1979-1990. Ossolineum zgodziło się włączyć tę pozycję do swoich planów wydawniczych pod warunkiem dofinansowania przez sponsora, którego sam musiałbym

³ H. Sawoniak: *International bibliography of bibliographies in library and information science and related fields*. Vol. I, 1945-1978. Ed. M. Witt. München: K.G. Saur Verl. W druku.

znaleźć. Co miał począć autor, będący wówczas już na emeryturze, za którym nie stała żadna instytucja mogąca pomóc finansowo? Musiałem zrezygnować z opublikowania mojej pracy w Ossolineum i zawrzeć umowę z Wydawnictwem K.G. Saur.

H. Z. — Z wydawnictwem tym współpracował Pan już dawniej.

H. S. — Tak, w 1984 r. firma Saura wydała *International dictionary of acronyms in library and information science and related fields*, autorstwa mojego i mojej córki, Marii Witt. Praca ta została oparta na opracowanej przeze mnie i wydanej przez Ossolineum w 1976 r. publikacji *Międzynarodowy słownik akronimów z zakresu informacji naukowej, bibliotekoznawstwa i dziedzin pokrewnych*. Nawiasem warto wspomnieć, że ta publikacja Saura doczekała się w 1988 r. już wydania 4 pt. *New international dictionary of acronyms in library and information science and related fields*.

H. Z. — Chciałabym przypomnieć, że Autor MBB otrzymał w 1987 r. za to dzieło nagrodę naukową im. Adama Łysakowskiego (medal i dyplom), przyznawaną przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich za najlepszą książkę roku.

I jeszcze jedno, w IBB znajduje się dedykacja: „In memoriam to my Masters Adam Łysakowski and Helena Hleb-Koszańska”. Dedykacji tej nie było w MBB.

H. S. — Umieściłem ją, aby zwrócić uwagę użytkownika zagranicznego na wybitnych polskich uczonych w dziedzinie bibliologii, którzy dla autora tej bibliografii są mistrzami.

H. Z. — Przejdźmy teraz do tytułów obu bibliografii, które to tytuły nieco się różnią. W wydanej w kraju MBB znajduje się drugi tytuł w języku angielskim: *International bibliography of bibliographies in library and information sciences and related fields*. Tytuł w wydawnictwie Saura tym się różni, że „information sciences” zmieniło się na „information science”.

H. S. — Jest to wyraz moich przemyśleń. Zgodnie z angielskim sformułowaniem „Library and information science” (LIS), które znajdowałem w wielu wydawnictwach zagranicznych, uważałem się za przedstawiciela zawodu, obejmującego dwie sprzężone ze sobą dziedziny: bibliotekarstwo i informację naukową. Oczywiście, trzeba pamiętać, że te ustalenia odnoszą się do epoki sprzed rewolucji informatycznej; obecnie wkraczamy w okres olbrzymich zmian, zmienia się rola i znaczenie książki i biblioteki, trudno przewidzieć, w jakim kierunku i w jakim stopniu dokonają się te przemiany.

H. Z. — Inna jest także budowa przedmowy w obydwu bibliografiach.

H. S. — To zrozumiałe. Warto nadmienić, że już w MBB pomyślano o ewentualnym użytkowniku zagranicznym, tłumacząc na język angielski pełny tekst spisu treści i skróconą przedmowę. W IBB przed-

mowa ma m.in. za zadanie ułatwić zagranicznemu użytkownikowi korzystanie z bibliografii, której zasięg językowy, wprowadzenie dużej liczby pozycji bibliograficznych w językach niezrozumiałych dla odbiorców z krajów Europy Zachodniej, może powodować trudności. Przygotowany przeze mnie tekst przedmowy wydawnictwo Saura uznało za zbyt obszerny, skrócono go zatem, dodając uwagi (*Notes of use*) o zawartości (A. *Content*), klasyfikacji i układzie (B. *Classification and arrangement*) oraz o pozycji bibliograficznej (C. *Structure of an entry*). Część tej przedmowy uzupełniono 5 diagramami ze wskazaniem poszczególnych składników pozycji dotyczącej druków zwartych (1. *Monographs*, 2. *Part of a book*) oraz wydawnictw ciągłych (3. *Part of a serial, component part*). Na końcu przedmowy podano ustęp o źródłach, z jakich korzystał autor (*Sources used for the compilation*). W MBB część przedmowy (*Charakterystyka zebranych materiałów*) zawiera rodzaj analizy bibliometrycznej, składającej się z 3 tablic statystycznych. Szkoda że w IBB analizy takiej nie przeprowadzono.

H. Z. — Gromadzenie materiałów do MBB, a potem do IBB trwało wiele lat, była to wielka praca, jej efekty przeliczone na liczbę pozycji bibliograficznych to łącznie w obu bibliografiach blisko 20 000 pozycji. W jaki sposób zbierał Pan materiały do swego dzieła?

H. S. — Zaczniemy od stwierdzenia, że pracując nad bibliografią o zasięgu światowym, autor powinien mieć możliwość wyjazdu za granicę, aby drogą autopsji rozstrzygać wątpliwości, których nigdy nie brakuje. Za przykład może służyć zrecenzowana przeze mnie trytomowa bibliografia *Literatura polska i teatr w latach II wojny światowej*⁴ opracowana przez J. Czachowską, M.K. Maciejewską i T. Tyszkiewicz. Z uznaniem warto podkreślić, że znalazły się fundusze na stypendia naukowe dla autorek. Ja zaś mogłem tylko sporadycznie, podczas moich prywatnych pobytów w Paryżu, przeglądać interesujące mnie materiały w Mediatece, będącej częścią składową Cité des Sciences et de l' Industrie, gdzie pracuje moja córka, i w bibliotece Centrum Pompidou. Z konieczności więc musiałem ograniczyć moje poszukiwania do bibliotek krajowych.

Najczęściej pracowałem w czytelnich bibliologicznych Biblioteki Narodowej i Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, gdzie spotykałem się z życzliwością i daleko idącą pomocą. Przeglądałem spisy bibliograficzne, wydawnictwa informacyjne typu „reference books” a także dużą liczbę, bo ok. 800 czasopism, głównie zagranicznych. Niestety, stwierdzałem niekiedy braki w ciągach ważnych dla mnie źródeł, a przecież w tych brakujących tomach mogły znajdować się materiały, których nie umieściłem w mojej bibliografii. Specjalną wagę przywiązywałem do przeglądów i omówień piśmiennictwa na temat stanu wiedzy w interesujących mnie dziedzinach. W języku angielskim tego typu

⁴ Wrocław 1983-1986. Rec., „Prz. Bibl.” 1986 z. 1 s. 87-93, 1988 z. 2 s. 217-219.

wydawnictwa zwa się „state of the art”, są one ważne ze względu na wartościujące oceny poszczególnych publikacji, ważniejsze nieraz od właściwej bibliografii, zawierającej pozycje nieprzesiane, bez oceny krytycznej.

H. Z. — Czy zamieszczał Pan w swoich bibliografiach również materiały niedrukowane?

H. S. — Rzadko uwzględniałem opisy bibliografii na mikrofilmach, np. *National Union Catalog: Books* opracowany przez Bibliotekę Kongresu, czy *ERIC Computer File*. Wykazywałem także spisy niepublikowanych prac magisterskich i dysertacji doktorskich oraz spisy niedrukowanych prac badawczych. Trudność sprawiały mi bibliografie załącznikowe, tj. spisy dołączane do książek i artykułów w czasopiśmie. Niekiedy trudno było na podstawie opisu ustalić, czy jest to właściwa bibliografia, czy tylko wykaz publikacji wykorzystywanych przez autora. Dopiero autopsja mogłaby wykazać, czy dana bibliografia załącznikowa nadaje się do zarejestrowania, a jak już mówiłem, braki w zbiorach bibliotek polskich sprawiły, że często autopsji nie udało się przeprowadzić, stąd wartość bibliograficzna niektórych pozycji może się okazać niewielka. Dodajmy, że jako bibliografie załącznikowe traktowałem też przypisy bibliograficzne, umieszczane w książkach lub w artykułach.

H. Z. — Zakres IBB został w porównaniu z MBB znacznie rozszerzony. Czy mógłby Pan dać przykłady działów utworzonych w związku z rozwojem form komunikowania się i zastosowania informatyki w nauce i praktyce?

H. S. — Takich działów jest wiele, np.: 18.3. *Social implications of computers. Human-computer interaction*; 26. *Information technology*; 26.6. *Grafic information. Image processing*; 26.7. *Hypermedia. Hypertext*; 26.15. *Viewdata. Videodata. Videotext. Visual display*; 44.3. *Automatic publishing techniques*; 44.3.2. *Electronic publishing*. Rejestrowałem też pozycje dotyczące skomputeryzowanych systemów w różnych dziedzinach, np. w gospodarce (*Management information systems*), w praktycznej działalności medycznej (*Health information systems. Hospital information systems. Medical diagnosis*), w prawie (*Legal information systems*).

H. Z. — Kiedy mówimy o działach tworzonych w IBB nasuwa się pytanie dotyczące układu tej bibliografii — różni się on znacznie od układu MBB.

H. S. — Układ materiałów w tych bibliografiach nie jest jednakowy. W MBB mamy 44 działy główne, uszeregowane w alfabetycznej kolejności polskich nazw dyscyplin i poszczególnych zagadnień, od działu 1. *Archiwistyka* do działu 44. *Zawód bibliotekarza i dokumentalisty*. Działy te wykazują 6853 pozycje. W IBB całość materiałów została podzielona na 2 części. Część 1 *General* obejmuje 9 działów (985 poz.)

dotyczących całości dziedziny LIS. Część 2 *Particular disciplines and topics* obejmuje 52 działy główne dotyczące poszczególnych dyscyplin i tematów (9275 poz.). Oddzielną numerację ma aneks *Library and information science literature (its development and documentation)* liczący 1046 poz.

H. Z. — Jak zatem określić rodzaj układu materiałów w tych bibliografiach? Nie jest to układ systematyczny ani działowy, przedmiotowy czy klasowy.

H. S. — Nie zastosowałem układu systematycznego, bo zawartość bibliografii nie wyczerpywała całości dziedziny LIS. W niektórych działach występuje układ systematyczny, w innych materiały są uszeregowane w alfabetycznej kolejności tematów. Na najniższych stopniach podziału stosowano szeregowanie według różnych zasad, np. według tematów, nazw osobowych, nazw krajów, nazw instytucji. Jest to więc układ rzeczowy — specjalny. Moją naczelną zasadą była praktyczność, a nie teoretyczne principia. Opracowanie bibliografii to nie sztuka dla sztuki. Najważniejszą rzeczą jest zapewnienie sprawności informacyjnej bibliografii, taka jej budowa, aby pozycje na interesujący użytkownika temat były skupione w jednym miejscu, aby można było szybko i łatwo znaleźć potrzebne materiały. Pisałem zresztą o tych problemach w *Przeglądzie Bibliotecznym*⁵ w artykule: *Sprawność informacyjna bibliografii polskich XIX wieku*. W niektórych poważnych bibliografiach tej sprawności informacyjnej brak. Posłużę się przykładem starannie opracowanej rocznej bibliografii *ABHB: Annual Bibliography of the History of the Printed Book and Libraries*, wydawanej w Hadze przez poważną firmę Nijhoffa pod auspicjami IFLA. Na układ tej bibliografii składa się 12 działów głównych, nazwy poddziałów to nazwy poszczególnych krajów, a brak indeksu przedmiotowego sprawia, że chcąc znaleźć pozycje dotyczące szczegółowych zagadnień, trzeba przejrzeć cały dział. Doświadczyłem tego, poszukując materiałów do mojej bibliografii, np. na temat cenzury, wolności prasy, książek zakazanych.

H. Z. — W naszej rozmowie padło sformułowanie „wartość informacyjna bibliografii”; to obok sprawności informacyjnej druga ważna cecha spisów bibliograficznych.

H. S. — O wartości informacyjnej decyduje przede wszystkim właściwy dobór materiałów potrzebnych przyszłemu użytkownikowi. Z tym miałem duże kłopoty ze względu na trudności z autopsją, o czym już mówiliśmy. Ocena wartości zamieszczonych w mojej bibliografii materiałów może być również zawarta w recenzjach notowanych skrupulatnie przy poszczególnych pozycjach. Liczba recenzji wykazanych w MBB sięga 1000, w IBB jest ich ok. 2000 a dotyczą one 850 opisów. Jednak niektóre zarejestrowane recenzje przejęte bez autopsji

⁵ 1971 z. 1/4 s. 155-174.

mogą się okazać mało wartościowe. Na przykład w *Library Literature* notowane są jako recenzje nawet kilkuwierszowe wzmianki w czasopiśmie. W pewnym sensie uzupełnieniem recenzji mogą być także adnotacje w bibliografiach abstraktowych, np. w *Library and Information Science Abstracts* lub w *Information Science Abstracts*.

Dodajmy, że zasięg chronologiczny określony w tytułach moich bibliografii nie odnosi się do zarejestrowanych tam recenzji, w końcowych pracach dodawano bowiem recenzje publikowane później, tj. po 1978 r. dla MBB i po 1990 r. dla IBB.

A wracając do wartości informacyjnej bibliografii, wydaje mi się, że nawet, jeśli zamieszczone bez autopsji materiały okażą się mało wartościowe, będą one dokumentacją rozwoju bibliografii.

H. Z. — Nasza dotychczasowa rozmowa w większości dotyczyła spraw o charakterze ogólnym, jak np. okoliczności wydania obu bibliografii, mówiliśmy o ich strukturze, o gromadzeniu materiałów i związanej z tym wartości informacyjnej bibliografii i o układzie spisów bibliograficznych, co wiąże się ze sprawnością informacyjną. Należy jednak wrócić do spraw bardziej szczegółowych, do opisu materiałów bibliograficznych, ich szeregowania i do spisów pomocniczych.

H. S. — Jeśli kogoś interesuje opis różnorodnych pod względem wydawniczym publikacji, najlepiej to prześledzić na załączonych diagramach dotyczących metody opisu w IBB. O szeregowaniu pozycji bibliograficznych już była mowa; jest jeszcze wiele problemów szczegółowych, których nie sposób tu poruszać, ale na jedną sprawę chcę zwrócić uwagę: w wielu działach i poddziałach czynnikiem szeregowania są nazwy krajów; forma nazw związana jest z sytuacją polityczną jaka istniała przed 1989 r. (obalenie muru berlińskiego). Znajdziemy np. w IBB nagłówki: USSR: Belarus, USSR: Ukraine, USSR: Lithuania. Duże różnice między MBB i IBB są w metodzie opracowania indeksów. MBB ma tylko 2 indeksy: alfabetyczny i przedmiotowy, w IBB jest ich aż 5: autorski, tytułowy, nazw osobowych, przedmiotowy i geograficzny; świadczy to o większej sprawności informacyjnej IBB. W indeksie tytułowym w tej bibliografii zastosowałem niespotykaną dotychczas w Polsce metodę wysuwania na początek pozycji, których tytuły zaczynają się od liczb wyrażonych cyframi, np. *25 Jahre ...*, *50 lat istnienia ...*, *85 lecie powstania ...*; szeregowałem te pozycje w rosnącej kolejności liczb.

H. Z. — Sam Pan to wymyślił?

H. S. — Przejąłem tę metodę z jakiejś bibliografii anglosaskiej, nie pamiętam już jej tytułu.

H. Z. — Powiedział Pan na wstępie o swoich błędach, które się zdarzały w Pana pracach bibliograficznych. Czy mistrz od metodyki bibliograficznej rzeczywiście mógł coś zrobić wbrew ustalonym regułom?

H. S. — Errare humanum est, a błąd ten dotyczy właśnie indeksów, do których nie włączyłem — i to w obu bibliografiach — nazw autorów recenzji. To poważny błąd metodyczny.

H. Z. — Czy ukazały się recenzje dotyczące IBB?

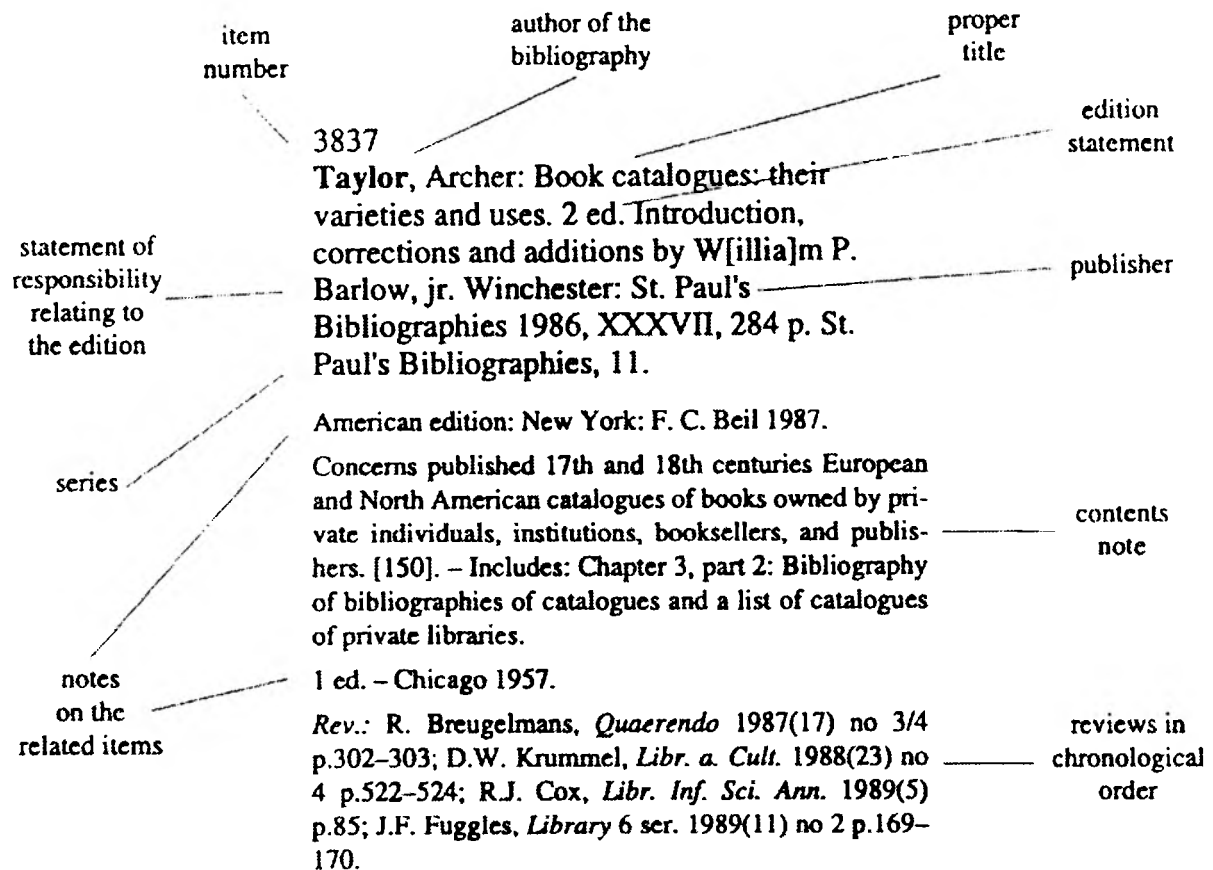
H. S. — Mam informacje o 10 recenzjach w czasopismach o charakterze międzynarodowym; ponadto recenzje ukazały się w 5 czasopismach niemieckich i 2 czasopismach francuskich. Podano też komunikat w czasie sesji IFLA w Amsterdamie w 1998 r. o mającej ukazać się IBB.

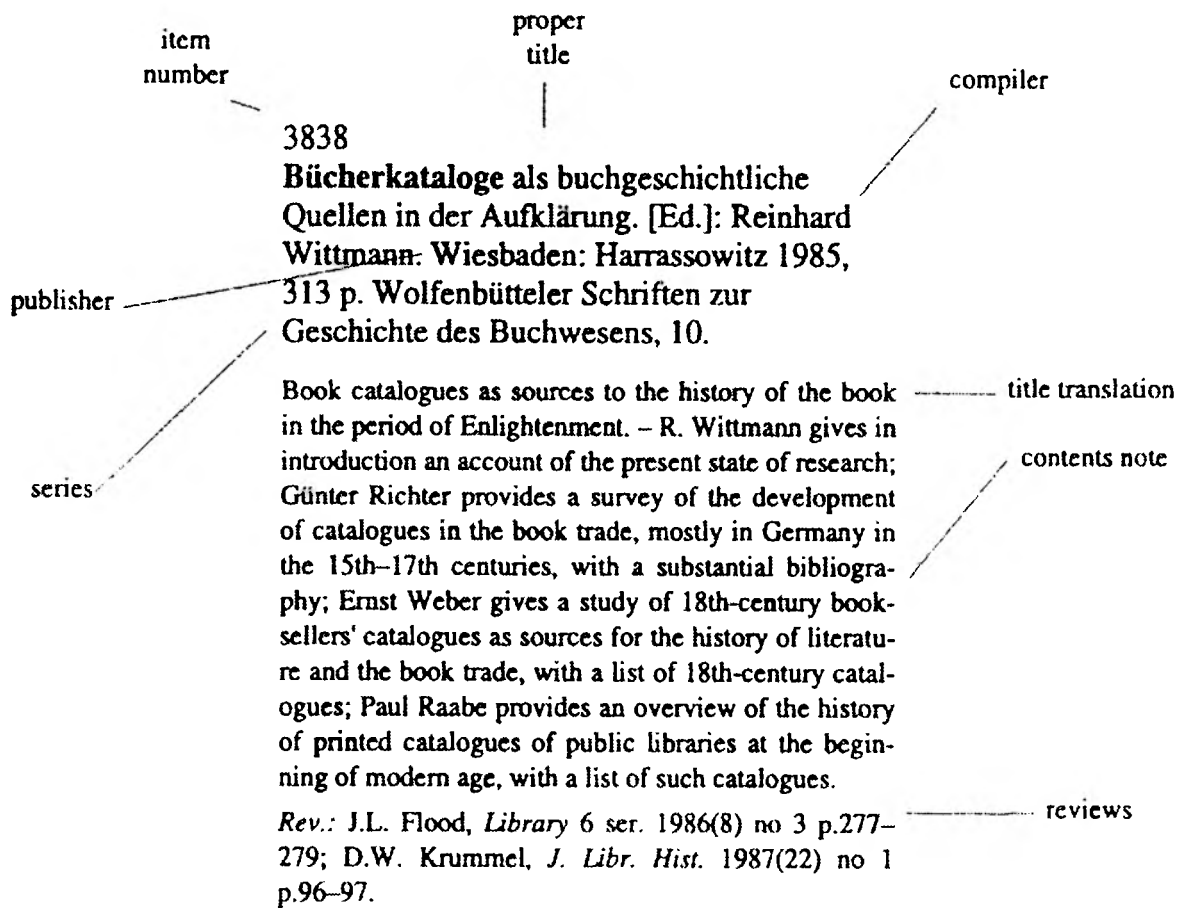
H. Z. — Na zakończenie jeszcze jedno pytanie: jak ocenia Pan przydatność bibliografii, które były przedmiotem naszej rozmowy?

H. S. — Trzeba zdawać sobie sprawę, że materiały zawarte w tych bibliografiach mają przede wszystkim wartość historyczną i dokumentalną. MBB i IBB opracowane zostały metodą tradycyjną, być może należą do ostatnich w ten sposób tworzonych — to mój „łabędzi śpiew”, a więc mogę powiedzieć: Finis coronat opus.

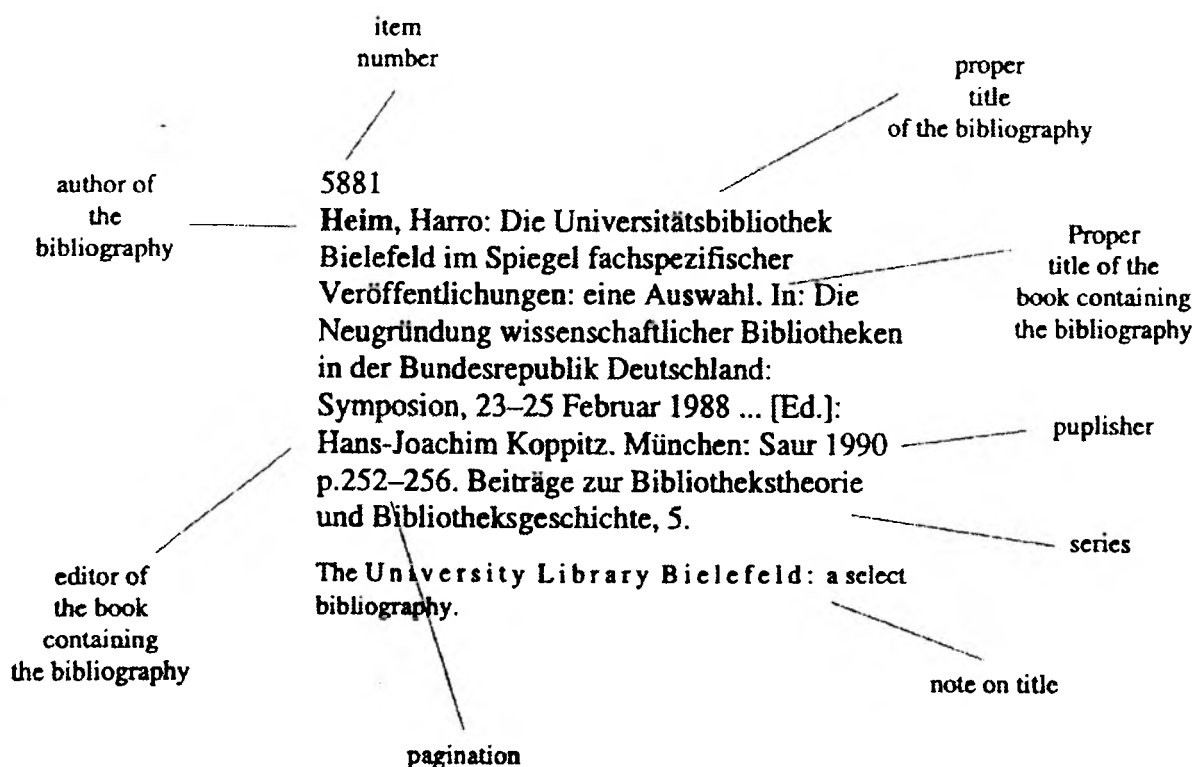
Structure of an entry

1. Monographs

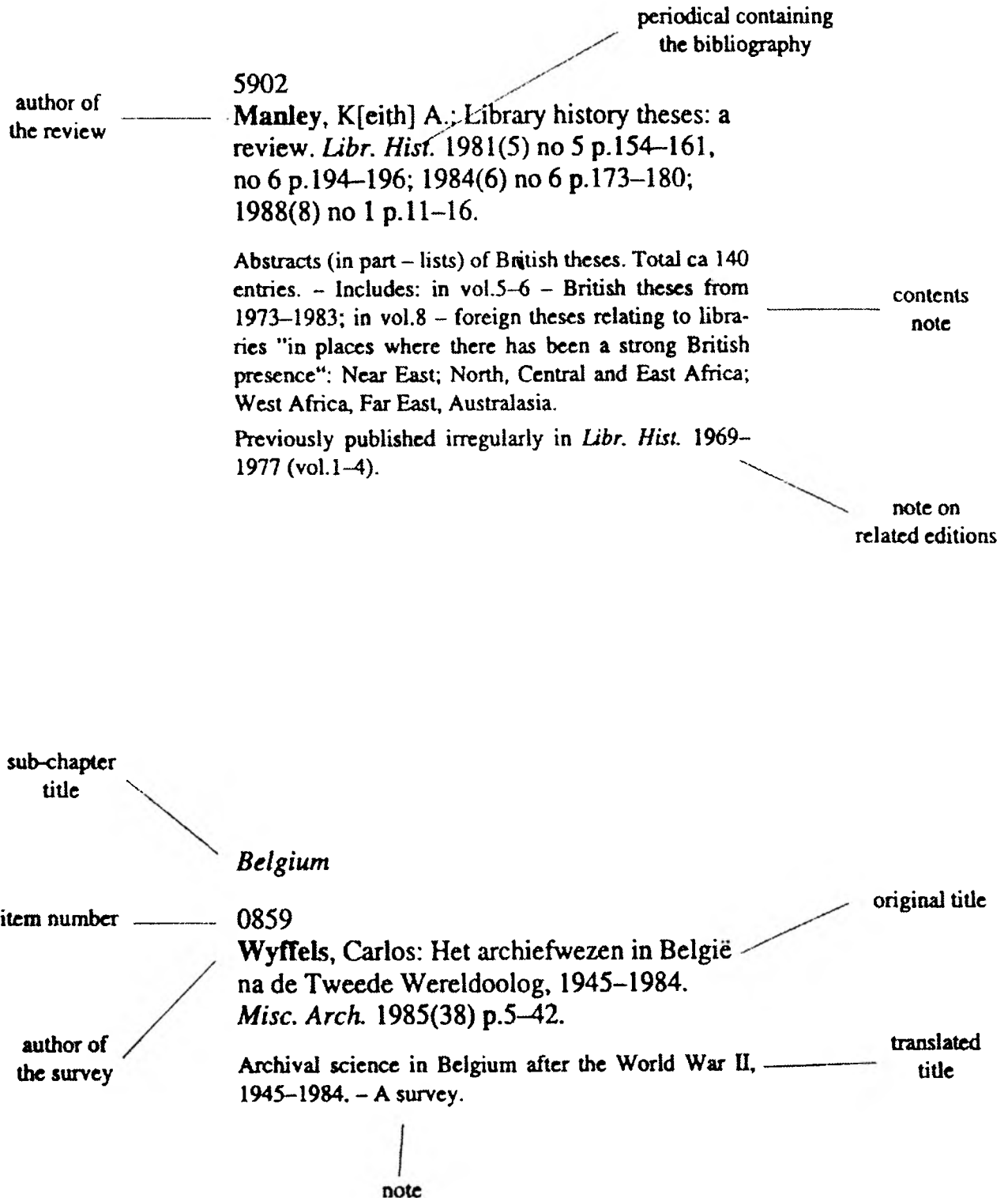

2. Part of a book

3. Part of a serial (component part)

ANNA MACHALSKA-GARBACZ

PROBLEM JAKOŚCI USŁUG BIBLIOTECZNYCH I INFORMACYJNYCH W ŚWIATOWYM PIŚMIENICTWIE BIBLIOTEKOZNAWCZYM

Wzrost znaczenia jakości usług bibliotecznych. Kryteria oceny i metody pomiaru ich jakości. Kto powinien oceniać jakość usług bibliotecznych. Wpływ teorii zarządzania jakością na praktykę biblioteczną.

WSTĘP

Ostatnie 20-lecie minionego wieku dla większości polskich bibliotek naukowych było okresem intensywnych prac związanych z komputeryzacją ich działalności. Głębokie zaangażowanie większości personelu i konieczność stałego dokształcania się odsunęły na dalszy plan zainteresowanie użytkownikiem i kontrolę właściwej obsługi jego potrzeb.

W tym samym czasie w światowym piśmiennictwie z dziedziny bibliotekoznawstwa i informacji naukowej problem jakości usług bibliotecznych i informacyjnych stał się tematem dominującym. Na skutek zmian ekonomicznych, głównie wprowadzenia do działalności bibliotecznej technologii informatycznych, użytkownik bibliotek stał się bardziej klientem niż czytelnikiem. Centralnym punktem zainteresowania badaczy zgodnie z regułami marketingu stały się oczekiwania użytkownika, a zwłaszcza rozpoznanie stopnia satysfakcji z oferowanych przez bibliotekę usług. Początkowo do badań adaptowano metody opracowane dla rynku usług handlowych i przemysłowych. Wspólną cechą tych metod było założenie, że podstawowym miernikiem jakości jest stopień zadowolenia klienta, a pozytywna ocena wiąże się bezpośrednio z korzyściami dla świadczącego usługę. Według tej koncepcji użytkownik jest centralnym punktem odniesienia i wszelka działalność powinna być ukierunkowana na uzyskanie pozytywnej oceny odbiorcy usług. Występujące w tekstach anglojęzycznych terminy: user-oriented, user-centered, user-driving, user-friendly najlepiej charakteryzują podstawowe założenia nowej polityki.

KRYTERIA OCENY JAKOŚCI USŁUG BIBLIOTECZNYCH I INFORMACYJNYCH

Danuta A. Nitecki w obszernym opracowaniu na temat jakości usług w bibliotekach akademickich cytuje szereg definicji dotyczących tego terminu¹. I tak C. Grönroos rozróżnia jakość techniczną i funkcjonalną usług bibliotecznych i informacyjnych. Jakość techniczna dotyczy tego, co użytkownik otrzymuje w wyniku swego zapytania i co może być w sposób obiektywny zmierzone (analogicznie jak się mierzy jakość produktu). Jakość funkcjonalna dotyczy subiektywnej oceny sposobu, w jaki ta usługa jest realizowana i oferowana użytkownikowi. Obie te jakości razem wzięte dają obraz całości usługi.

Leonard Berry, A. Parasuraman i Valarie Zeithaml identyfikują 3 obszary jakości usług: fizyczny — obejmujący warunki świadczenia usługi (budynek, wyposażenie, oświetlenie); ogólny — obejmujący wizerunek firmy w środowisku, w którym działa; interaktywny — dotyczący relacji użytkownik-personel. Oni również odróżniają jakość związaną z procesem realizacji usługi od jakości związanej z uzyskanym rezultatem, czyli jakość postrzegana, stanowiącą subiektywne odczucia klienta i mierzona stopniem różnicy między oczekiwaniem a końcową oceną przedmiotu usługi, od jakości obiektywnej, tj. wartości przedmiotu usługi. Bibliotekarz, spełniając wymagania, takie jak: rzetelność, dokładność i odpowiedzialność, poparte odpowiednią wiedzą, zapewnia jakość obiektywną. Sposób, w jaki spełnia te wymagania, określa się terminem: jakość postrzegana. Wymienieni autorzy określają metody badania jakości postrzeganej jako narzędzia diagnostyczne pomagające w identyfikacji braku dostatecznej jakości. Doceniając znaczenie opinii użytkownika, uważają jednak, że nie może ona być jedynym kryterium oceny.

Podobne stanowisko zajmuje R.H. Orr, rozróżniając pojęcia jakości i wartości usług (quality i value). Potwierdzając występowanie 2 obszarów oceny, F. Herbert określa je jako jakość techniczną, czyli wartość otrzymanego w wyniku współpracy z bibliotekarzem produktu, i jakość funkcjonalną, czyli subiektywną ocenę sposobu wykonania usługi, uważając, że miernikiem oceny jakości usług bibliotecznych w bibliotekach akademickich powinny być oba te kryteria.

W jednej z nielicznych publikacji polskich na ten temat M. Górny² używa terminu efektywność na określenie stopnia realizacji celów systemu lub stopnia zadowolenia użytkownika, stwierdzając, że wartość obu tych czynników może, ale nie musi być taka sama. Wyliczając wiele wskaźników efektywności, autor zwraca uwagę na fakt, że kryteria oceny mogą być sprzeczne, np. niski koszt wypożyczeń

¹ D. A. Nitecki: *Service quality in academic libraries*. W: *Encyclopedia of library and information science*. Vol. 65. New York 1999 s. 216-232.

² M. Górny: *Kryteria oceny efektywności bibliotek naukowych*. W: *Ze współczesnych zagadnień nauki o informacji*. Poznań 1997 s. 41-52.

powoduje ich dużą liczbę, a tym samym wydłuża czas oczekiwania na realizację zamówienia. Ponadto — w zależności od grupy użytkowników — wskaźniki efektywności są różnie oceniane.

Z punktu widzenia świadczącego usługę jakość określa się jako zgodność z ustalonymi wymaganiami, realizowanie założonych celów, umiejętność przewidywania potrzeb użytkownika i elastyczność w dostosowywaniu się do zmian. Z punktu widzenia użytkownika jakość usług definiuje się najczęściej jako stopień rozbieżności między oczekiwaniami a oceną realizacji usługi³.

W publikacjach anglojęzycznych dotyczących oceny działalności bibliotek naukowych występują równolegle takie terminy jak: efficiency (wydajność), effectiveness (skuteczność), quality (jakość) i value (wartość). Terminów wydajność i skuteczność używa się przede wszystkim w odniesieniu do wydatków, kosztów, zysków, korzyści, osiagania celów i standardów. Poprawna ocena spełnienia tych warunków wymaga opinii eksperta. Terminy jakość i wartość odnoszą się do jakości usługi ocenianej przez użytkownika.

Wiele publikacji podkreśla konieczność angażowania użytkownika w proces realizacji usługi i jego rolę w osiaganiu jej jakości. Potrzeba współpracy użytkownika biblioteki z personelem jest szczególnie ważna w instytucjach naukowych. Dwaj autorzy brazylijscy opisują wkład pracowników naukowych uczelni w meliorację słownika haseł przedmiotowych tworzonego na potrzeby katalogu online. Eksperti z poszczególnych dziedzin wiedzy przygotowali odpowiednią terminologię, strukturę hierarchiczną terminów i ich definicje. Efektem tej współpracy była lepsza efektywność wyszukiwania i usprawnienie procesu klasyfikowania⁴. Również jakość usług bibliotecznych prawie zawsze zyskuje na wartości w wyniku konsultacji z odbiorcą. Taka współpraca jest niezbędna przy opracowywaniu kwerend dotyczących szczegółowej dziedziny wiedzy. W tym przypadku im lepiej zorientowany odbiorca, tym wyższa jakość produktu końcowego. Ponieważ w świadczeniu usług czynnik ludzki odgrywa rolę zasadniczą, to efekt końcowy zależy od wielu czynników zmiennych, takich jak: wiedza i wykształcenie, rzetelność, doświadczenie zawodowe, a nawet samopoczucie świadczącego usługę, jak również od możliwości percepcyjnych i wykształcenia odbiorcy. Biorąc to pod uwagę, trzeba z góry założyć, że jakość usług rzadko kiedy jest wartością stałą i trudno poddaje się wszelkim pomiarom.

METODY POMIARU JAKOŚCI USŁUG

Pionierami w dziedzinie metodyki badań jakości byli trzej wymienieni wyżej autorzy brytyjscy: L. Berry, A. Parasuraman i V. Zeithaml.

³ A. P. N. Thapisa, V. Gamini: *Perceptions of quality service at the University of Botswana Library: what Nova says*. "Library Management" 1999 vol. 20 nr. 7 s. 373.

⁴ E. Campos Machado, W. Vergueiro: *Bibliographic database quality improvement: the experience of a Brazilian university's system*. "New Library World" 1997 nr. 1134 s. 98-105.

W wyniku wieloletnich badań doświadczalnych opracowali oni sposób określania jakości usług nazwany metodą rozbieżności (gap model) oparty na określeniu podstawowych różnic w ocenie mających wpływ na ostateczną jakość usługi, takich jak:

- rozbieżność między oczekiwaniami klienta i zrozumieniem tych oczekiwań przez personel;
- rozbieżność między zrozumieniem oczekiwań klienta i kwalifikacjami personelu;
- rozbieżność między kwalifikacjami personelu a poziomem realizacji usługi;
- rozbieżność między poziomem realizacji usługi a oczekiwaniami klienta;
- rozbieżność między oczekiwaniem klienta a jego oceną dostarczonej usługi.

Analiza tych rozbieżności winna być prowadzona z zastosowaniem kryteriów szczegółowych opracowanych dla każdej usługi i każdej instytucji osobno⁵. Ci sami autorzy opracowali praktyczny wzorzec pomiaru jakości usług o nazwie SERVQUAL (od service quality)⁶. Opracowany początkowo dla potrzeb usług przemysłowych, od 1991 r. zaczął być szeroko wykorzystywany w bibliotekach naukowych Stanów Zjednoczonych i Kanady. Zastosowany w tej metodzie formularz określa w 5 punktach podstawowe kryteria, jakimi kieruje się użytkownik w swojej ocenie. Są to:

- dogodność (tangibles) — udogodnienia fizyczne (np. godziny otwarcia), wyposażenie i personel;
- rzetelność (reliability) — wykonanie usługi w sposób solidny i dokładny;
- reagowanie (responsiveness) — stała gotowość personelu do niesienia pomocy i szybka realizacja usługi;
- poczucie pewności (assurance) — wiedza i uprzejmość personelu oraz umiejętność wzbudzania zaufania i zachowania dyskrecji;
- empatia (empathy) — troska, indywidualizacja zainteresowania użytkownikiem.

Do określenia stopnia realizacji tych 5 wymagań autorzy opracowali 22 stałe mierniki (statements) i zastosowali je do oceny rozbieżności między oczekiwaniami a odbiorem usługi przez użytkownika. W drugiej części badań respondenci byli proszeni o podział puli 100 punktów według ważności wymienionych kryteriów; największą liczbę punktów uzyskiwała rzetelność, najmniejszą dogodność.

Podobną koncepcję, ale poszerzoną o elementy marketingu, zaprezentowali P. Herson i E. Altman, którzy wysoką jakość usług

⁵ Por. przyp. 1, s. 219.

⁶ A. D. Nitecki: *SERVQUAL: measuring service quality in academic libraries*. <http://www.art.org/newsltr/191/servqual>

bibliotecznych określają jako spełnienie 5 wymagań: odpowiedniości (conformance), spełnienia oczekiwań (expectations), dobrego odbioru rynkowego (market perceptions), jakości strategicznej (strategic quality) i doskonałości (excellence)⁷. Odpowiedniość jest rozumiana jako eliminacja błędów i pomyłek. Oczekiwania spełniają wymogi jakości, jeżeli odpowiadają ocenie jakości usług przez klienta. Dobry odbiór rynkowy (jakość marketingowa) wynika z korzystnych porównań z innymi bibliotekami. Jakość strategiczna określa pozycję instytucji w środowisku i wyraża się stopniem oceny przez decydentów i wysokością dotacji finansowych. Doskonałość jest sama w sobie ważnym wymiarem jakości. Wszystkie te kryteria są stosowane do oceny jakości usług w 3 obszarach: źródła, organizacja i realizacja usług, personel.

Jako obowiązujące wymagania dla poszczególnych obszarów wymienia się:

— w stosunku do źródeł: odpowiedniość, kompletność, aktualność, zrozumiałość;

— w stosunku do organizacji i realizacji usług: dogodność korzystania, odpowiednie wyposażenie, rzetelność obsługi i załatwiania reklamacji, utrzymywanie sprzętu w stanie sprawności, troska o dobry stan fizyczny zbiorów;

— w stosunku do personelu: wiedzę, dokładność, uprzejmość, umiejętność nawiązywania kontaktów, szybkość realizacji usługi.

Badaniami objęto tylko tych bibliotekarzy, którzy wyrażali swe opinie na podstawie opracowanej przez autorów tabeli mierników jakości usług. Badaniu poddano wszystkie 3 obszary działalności bibliotecznej: źródła (odpowiedniość, aktualność, zrozumiałość, zawartość informacji), organizację (sprawna realizacja usług, odpowiedzialność, w tym reagowanie na skargi i rekompensowanie uchybień, stan fizyczny zbiorów i otoczenia), realizację usługi, personel (dokładność i szybkość realizacji, wiedza, sposób bycia, zdolność komunikowania się, zachowania informacyjne i nastawienie na usługę). Otrzymane w wyniku przeprowadzonych badań opinie były bardzo różne i nie pozwoliły na opracowanie paradygmatów.

Na fakt, że ciągle brak mechanizmu pozwalającego na dokładne określenie wpływu biblioteki i służb informacyjnych w środowisku uczelnianym zwracają uwagę J. Broady-Preston i H. Preston⁸. Proponują wykorzystanie do pomiaru efektywności instytucji i jej wizerunku w środowisku rodzaj formularza (Balanced Scorecard), który mierzy jakość w 4 aspektach (wagach): finanse, użytkownicy, procesy wewnętrzne i rozwój instytucji. Dla poszczególnych wag należy określić cele, metody pomiaru i założenia przyszłościowe. Metoda opracowana z my-

⁷ Por. przyp. 1, s. 224-225.

⁸ J. Broady-Preston, H. Preston: *Demonstrating quality in academic libraries*. "New Library World" 1999 nr. 1148 s. 124-129.

ślą o szybkich i ciągłych zmianach proponuje narzędzia do prognozowania strategii jakości oraz wykaz wskaźników pomocnych w prowadzeniu badań.

Wśród powszechnej akceptacji marketingowych metod określania jakości usług bibliotecznych można znaleźć również głosy krytyczne. I tak np. B. Quinn proponuje model „dydaktyczny” oparty na osobistej odpowiedzialności bibliotekarza i jego umiejętnościach przewidywania przyszłych potrzeb użytkownika biblioteki akademickiej. Natomiast T. Strandvik sugeruje, by jakość bibliotek akademickich oceniać w 2 aspektach: jako usługi profesjonalne i publiczne. Sprawna realizacja usługi profesjonalnej wymaga wysokich kompetencji w danej dziedzinie wiedzy i ścisłej współpracy z użytkownikiem; optymalnie wykonana powinna przynosić wymierne korzyści materialne. Udostępnianie zamówionych materiałów bibliotecznych to usługa publiczna; jej wykonanie powinno się wiązać z powszechnie przyjętymi kanonami dobrej obsługi klienta⁹.

Technologie informatyczne, coraz powszechniej stosowane w bibliotekach naukowych, wniosły nowe formy usług, zwłaszcza informacyjnych, które podobnie jak inne usługi podlegają stałej ocenie użytkowników. Metody mogące znaleźć zastosowanie w ocenie bibliotecznych stron WWW podaje H. Clausen. Kryteria oceny dzieli na 6 kategorii: projekt i struktura, wartość merytoryczna informacji, odsyłacze i nawigacja, wrażenie estetyczne, użyteczność i system pomocy, przyjazność dla użytkownika i oryginalność¹⁰.

KTO MOŻE I POWINIEN OCENIAĆ JAKOŚĆ USŁUG BIBLIOTECZNYCH

Prezentując różne koncepcje, ich autorzy są zgodni co do tego, że — w odróżnieniu od rynku usług przemysłowych — ocena usług bibliotecznych i informacyjnych nie może być wyłącznie domeną użytkownika. Przyznając opinii użytkownika znaczenie najważniejsze, jako czynniki umniejszające jej znaczenie podkreśla się subiektywizm oceny, a czasami brak odpowiednich kwalifikacji. Jako rozwiązanie optymalne proponuje się badanie opinii grup użytkowników lub powołanie zespołów bibliotekarzy udostępniających z własnej i innych bibliotek, kierownictwa, przedstawicieli decydentów i ekspertów z zewnątrz. Znaczenie oceny użytkownika zależy od stopnia jego zaangażowania w proces realizacji usługi. Im większe zaangażowanie, tym lepsza znajomość procesu i tym większe możliwości rzetelnej oceny¹¹.

⁹ Por. przyp. 1, s. 220.

¹⁰ H. Clausen: *User-oriented evaluation of library and information centre Web sites*. "New Library World" 1999 nr. 1146 s. 5-10.

¹¹ A. Morris, E. Barron: *User consultation in public library services*. "Library Management" 1998 nr. 7 s. 404-415.

Przykładem takiego zaangażowania jest samodzielne poszukiwanie w bazach danych albo korzystanie z wolnego dostępu do półek. Opinia użytkownika jest niezastąpiona dla potwierdzenia zgodności tematycznej i przydatności otrzymanej informacji. Wprowadzanie różnego rodzaju opłat zwiększyło wymagania i krytycyzm wobec bibliotek. Jakość usług bibliotecznych ocenia się stosunkiem korzyści do obciążeń (nie tylko finansowych). W ujęciu ekonomicznym dobra jakość to równowaga między zainwestowanym przez użytkownika czasem, wysiłkiem i pieniędzmi a tym, co otrzymuje w zamian.

Opinie użytkownika w dużej mierze wymuszają właściwą politykę zakupów, dobór personelu, odpowiednią organizację pracy, a także są podstawą pozyskiwania dodatkowych funduszy. Przydatność oceny użytkownika zależy w dużej mierze od tego, jak będzie rozumiał pojęcie jakości. Dlatego w badaniach opinii na temat jakości usług dobrze jest przygotować formularz, zawierający podstawowe kryteria jakości i ułatwiający zadanie tak pytającemu, jak i respondentowi. Powoli odchodzi się od powszechnie niegdyś stosowanych ankiet na rzecz wywiadów, sondaży opinii, obserwacji zachowań. Coraz powszechniejsze stosowanie w badaniach rynkowych elementów psychologii udowodniło większą efektywność kontaktów indywidualnych. Jak już powiedziano wyżej, im większe zaangażowanie użytkownika w proces realizacji usługi, tym większe znaczenie ma jego opinia na temat jakości.

Najprostszą metodą jest monitorowanie czynności policzalnych i zaangażowanie ekspertów. Znacznie trudniejsza jest ocena stopnia realizacji założonych standardów i celów. Dobrze jest zaproponować użytkownikowi ocenę jakości według wybranych kryteriów, np. wydajności, skuteczności, nakładów, efektów końcowych i korzyści. Dla każdej kategorii należy opracować odpowiedni zespół pytań pomocniczych.

WPLYW TEORII ZARZĄDZANIA JAKOŚCIĄ NA PRAKTYKĘ BIBLIOTECZNA

Efektem przeprowadzanych badań powinno być opracowanie strategii poprawy jakości usług. Strategia powinna uwzględniać 4 podstawowe wytyczne: poprawę rzetelności usługi, odzyskanie zaufania, jednakowe traktowanie użytkowników, pozytywne zaskakiwanie użytkownika nowymi pomysłami (D. A. Nitecki). W szczególności oznacza to skuteczne i szybkie załatwianie skarg i powiadamianie o sposobie ich załatwienia, tworzenie więzi emocjonalnych z odbiorcą i stałe doskonalenie usług bibliotecznych. Z prowadzonych przez autorkę badań wynika, że użytkownicy najwyżej cenią sobie solidność wyrażającą się słownością i wiarygodnością. Niestety, jest to bardzo trudne do uzyskania, zwłaszcza w udostępnianiu (niesolidność poprzedniego użytkownika, innych współpracowników, czynniki niezależne itp.).

Dużą popularność w bibliotekach zachodnich zyskało podejście zwane zapewnieniem jakości (Quality Assurance) dotyczące systemu zarządzania jakością. Prawidłową jakość definiuje się jako realizację wszystkich procedur stosowanych w danej instytucji. Ocena jakości polega na porównywaniu zgodności ich przebiegu z ustalonymi wcześniej założeniami¹². Utrzymanie wysokiej jakości wymaga planowania, ścisłego przestrzegania założonych reguł, stałej kontroli ich przestrzegania i wprowadzanie na bieżąco korekt. Potrzeba ciągłości i systematyczności w procesie kontrolowania jakości jest podstawowym warunkiem utrzymania wysokiego poziomu usług.

Trzeba się nauczyć pozytywnego reagowania na skargi i traktować je jako cenny wkład w poprawę jakości usług, zmuszają one bowiem do analizy, co i gdzie można i należy poprawić. Nawet trudne kontakty stwarzają okazję do budowania lepszego wizerunku instytucji. We własnym interesie dobrze jest ułatwić użytkownikowi wyrażanie negatywnych opinii, zapewniając mu anonimowość wypowiedzi (skrzynki uwag, formularze sieciowe). Poprawne zarządzanie biblioteką wymaga systematycznego zbierania opinii wszystkich zainteresowanych stron i inwencji w opracowaniu metod ich pozyskiwania. Mogą to być np. okresowe konsultacje z decydentami, tworzenie grup tematycznych, raporty robocze personelu, panele doradcze, obserwacje¹³.

Przydatne jest opracowanie wykazu czynności najważniejszych z punktu widzenia użytkownika. Na stałą i koordynowaną poprawę usług składają się: respektowanie standardów jakości poszczególnych rodzajów usług, codzienna troska o spełnianie i uprzedzanie życzeń użytkownika, rzetelna i szybka realizacja reklamacji oraz rekompensowanie uchybień.

Mimo że nowoczesne technologie wniosły wiele korzystnych dla użytkownika zmian, to nadal głównym czynnikiem decydującym o jakości usług jest człowiek. Nawet najlepiej opracowana strategia poprawy jakości nie przyniesie pożądanych efektów bez odpowiednio dobranego personelu, który oprócz wiedzy fachowej będzie posiadał niezbędne cechy osobowościowe, takie jak: empatia, rzetelność, życzliwość, umiejętność nawiązywania kontaktów. Dla utrzymania wysokiego poziomu jakości konieczny jest więc odpowiedni dobór personelu, wykazującego umiejętność pracy zespołowej i utożsamiania się z własną instytucją, zdolność szybkiego przystosowywania się do zmiennych wymogów, inwencję i samodzielność.

Zdarzają się sytuacje, w których trzeba odejść od obowiązujących reguł. W takich przypadkach pracownik powinien mieć możliwość podejmowania samodzielnych decyzji. Zwiększenie kompetencji per-

¹² E. Głowacka: *Problematyka zapewniania jakości (Quality Assurance) w bibliotekoznawstwie i informacji naukowej*. „Bibliotekarz” 1999 nr 1 s. 11-17.

¹³ P. L. Chang Hsieh P. N.: *Customer involvement with services in public libraries*. „Library Review” 1996 vol. 45 no. 8 s. 17-24.

sonelu, udzielenia mu swego rodzaju pełnomocnictw powinno być wyrazem pełnego zaufania kierownictwa instytucji¹⁴.

Nowym, wartym odnotowania elementem w obszernej literaturze przedmiotu, jest uznanie znaczącego wkładu użytkownika w proces tworzenia jakości. Angażowanie użytkownika w proces realizacji usługi stanowi podstawowy kanon nowoczesnej strategii zarządzania biblioteką. Stopień zaangażowania użytkownika w proces realizacji usługi powinien zależeć od rodzaju usługi i od możliwości intelektualnych użytkownika¹⁵.

Jako podsumowanie można przytoczyć akronim angielski SMILE (uśmiech) utworzony z nazw pięciu cech decydujących o dobrej jakości usług: S(mart) — żwawy, dowcipny, zręczny, bystry; M(anners) — zwyczaje, sposób bycia; I(nterest) — zainteresowanie; L(isten) — słuchanie; E(nthusiasm) — choć nie trzeba tłumaczyć co znaczy, najtrudniejszy do zrealizowania¹⁶.

ANNA MACHALSKA-GARBACZ

THE PROBLEMS OF LIBRARY AND INFORMATION SERVICES QUALITY IN THE LIBRARY LITERATURE WORLDWIDE

The rules of marketing direct library activities towards positive evaluation of the services by library users. The necessity of proper fulfilment of user's needs turns our attention to the quality of library services. The term "service quality" has several different definitions with different methods of quality measurement and evaluation criteria listed. Practically, all of these methods are based on the comparisons between user expectations and his perception of actual services with an important element of users own activity. It remains, however, a decisive factor of library staff that has to combine professional qualities with the ability of communication with the library users and understanding of their needs.

Maszynopis wpłynął do redakcji 6 kwietnia 2000 r.

¹⁴ G. J. Oosthuizen, A. du Toit: *Participative management in academic library services*. "Library Management" 1999 vol. 20 nr. 4 s. 213-219.

¹⁵ L. Westbrook: *User needs*. W: *Encyclopedia of library and information sciences*. Vol. 59. New York 1997 s. 316-347.

¹⁶ Por. przyp. 3, s.374.

EWA GŁOWACKA

FUNKCJA INFORMACYJNA INTERNETOWYCH STRON WWW BIBLIOTEK NA PRZYKŁADZIE POLSKICH BIBLIOTEK UNIWERSYTECKICH

Zawartość witryn internetowych polskich bibliotek uniwersyteckich: ogólne informacje (adres, numery telefonów, organizacja, godziny otwarcia itp.), łącza do katalogów i do własnych zasobów elektronicznych, informacje i dostęp do innych baz.

World Wide Web (WWW) zwana w Polsce „światową pajęczyną” to obecnie najpopularniejszy i najszybciej rozwijający się serwis Internetu. Tworzą go miliony powiązanych ze sobą stron — specjalnych dokumentów przechowywanych na serwerach WWW. System ten łączy powiązane ze sobą dokumenty zgodnie z koncepcją hipertekstu. Hipertekst to struktura złożona z dokumentów i tworząca dokument wyższego rzędu dzięki powiązaniu dokumentów składowych systemem odsyłaczy hipertekstowych (hiperłącza). Połączenia te polegają na tym, że gdy na stronie a wystąpi łącze kierujące do strony b, to na życzenie czytelnika przejście od strony a do strony b dokonuje się poprzez „kliknięcie” łącza. Dokumenty a i b mogą znajdować się na różnych serwerach oddalonych od siebie terytorialnie. Sieć WWW posiada swój własny protokół przekazywania danych, którym jest HTTP (Hypertext Transfer Protocol)¹.

Serwis WWW został uruchomiony po raz pierwszy w 1989 r. w Szwajcarii w laboratorium fizyki cząstek elementarnych CERN. W 1993 r. pojawiła się pierwsza przeglądarka stron WWW — Mosaic, wyparta obecnie przez Netscape Navigator i Microsoft Internet Explorer. Podstawowym językiem przygotowania stron WWW jest język hipertekstowego znakowania informacji HTML (Hypertext Markup Language), który rozwija się równoległe z rozwojem usług WWW — pozwala formatować tekst, tworzyć hiperłącza, obsługiwać wyświetlanie grafiki, ramek, formularzy. To ostatnie pozwala autorom stron uzyskiwać informacje od czytelników, a użytkownikom umożliwia np. wypełnienie ankiety, zamawianie towarów, usług itp. Istnieją również rozszerzenia HTML, np. DHTML (Dynamiczny), pozwalający na tworzenie multimedialnych i interaktywnych stron WWW. Powstały również

---

¹ W. Marciszewski: *Tajniki Internetu*. Warszawa 1995 s. 156.

inne języki programowania omawianych stron, np.: Java, VRML (Virtual Reality Modeling Language) oraz grupa języków zwanych WYSIWYG (What You See Is What You Get), które same generują kody html.

Pierwszy serwer WWW w Polsce powstał jesienią 1993 r. na Wydziale Fizyki UW. Pierwsze polskie biblioteki zaczęły się prezentować w Internecie od 1995 r.² Witryna WWW biblioteki jest jej wizytówką w sieci. Główną jednak jej funkcją jest informowanie o zasobach i działalności danej placówki, udostępnianie informacji elektronicznej w postaci baz danych, czasopism elektronicznych i innych źródeł zgromadzonych w bibliotece oraz kierowanie użytkowników do innych stron WWW, które zdaniem twórców bibliotecznych witryn internetowych zawierają istotne i użyteczne dla nich zasoby i informacje. Przyjrzyjmy się jak tak ogólnie sformułowana funkcja informacyjna omawianych stron jest realizowana przez witryny WWW polskich bibliotek uniwersyteckich. Spróbujmy również ocenić ich jakość z punktu widzenia użytkowników informacji.

Obecnie wszystkie polskie biblioteki uniwersyteckie mają swoje witryny WWW. Podstawowa grupa informacji zawartych na tych stronach to wiadomości o działalności biblioteki. Mieści się tu informacja dotycząca lokalizacji siedziby biblioteki oraz wykaz numerów najważniejszych telefonów i adresów poczty elektronicznej. W tym zakresie na uwagę zasługuje praktyka Biblioteki Uniwersytetu Szczecińskiego oraz Uniwersyteckiej w Toruniu, które prócz swego adresu umieściły również na stronie domowej plan miasta i linii komunikacyjnych umożliwiających dojazd do gmachu biblioteki głównej. Istotnymi informacjami mieszczącymi się w tej grupie, które uwzględniono na stronach WWW wszystkich analizowanych bibliotek, są dane dotyczące ich struktury organizacyjnej oraz godzin otwarcia poszczególnych ich agend. Niektóre biblioteki, np. Biblioteka Jagiellońska i Biblioteka Uniwersytecka w Łodzi, zamieściły też regulaminy korzystania z biblioteki oraz zasady wypożyczeń. Wszystkie biblioteki uniwersyteckie opisały swoją historię, specyficzne profile gromadzenia oraz aktualny stan zbiorów bibliotecznych (szczególnie dokładnie, w rozbiciu na poszczególne ich kategorie przedstawiono to zagadnienie na stronie BJ oraz Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego) — dane te aktualizuje się po upływie każdego roku kalendarzowego.

Na uwagę zasługuje też, co prawda jeszcze rzadka w polskich bibliotekach, praktyka zamieszczania na stronie internetowej rocznych sprawozdań z działalności. Bardzo szczegółowe podsumowanie rocznej działalności dotyczące zbiorów, pracowników, obsługi i szkoleń użytkowników, a także finansów zamieściła na swoich stronach Biblio-

² *Internet oraz inne biblioteki polskie w Internecie*. Opracowanie analityczno-systetyczne. „*Nowa Bibl.*” 1998 nr 1 s. 33.

teka Uniwersytecka w Poznaniu oraz Biblioteka UMCS. Są to na razie nieliczne przypadki, a warto tę praktykę upowszechnić. Tego rodzaju sprawozdania zawierają bowiem użyteczną informację służącą zarządzaniu systemami bibliotecznymi i przedstawienie ich na stronie WWW poszczególnych bibliotek pozwala na pewne wstępne porównania własnej działalności z funkcjonowaniem innych placówek podobnego rodzaju.

Niewątpliwie zdecydowanie bardziej obiektywne i pomocne w takich porównaniach byłyby wskaźniki efektywności biblioteki opracowane według ogólnie przyjętych w całym kraju miar i kryteriów ich wyliczenia. Niestety, w Polsce nie opracowano jeszcze takich standardów dla bibliotek. Istnieją propozycje wypracowane przez gremia międzynarodowe (np. norma ISO 11620³), którym z pewnością warto się przyjrzeć i być może przejść. Porównania działalności oparte na danych uzyskanych w wyniku zastosowania obiektywnych kryteriów i miar pokażą różnice i możliwości oraz z pewnością dadzą impuls do doskonalenia form pracy i obsługi użytkowników bibliotek. Umieszczanie takich danych na stronach WWW ułatwi do nich dostęp.

Do drugiej grupy informacji przedstawionych na stronach WWW polskich bibliotek uniwersyteckich zaliczymy dane o ich katalogach, usługach oraz zbiorach elektronicznych. Biblioteki zamieszczają na tych stronach informacje o udostępnianiu swoich katalogów zarówno kartkowych, jak i elektronicznych. Placówki, których zautomatyzowane katalogi są dostępne w sieci Internet, zapewniają również możliwość bezpośredniego korzystania z nich z poziomu strony WWW. Wszystkie polskie biblioteki uniwersyteckie umożliwiają dostęp do swoich katalogów książek (przede wszystkim nabytków z ostatnich kilku lat) w sieci rozległej.

Szczególnie duża grupa bibliotek uniwersyteckich w naszym kraju wykorzystuje przy automatyzacji katalogu oprogramowanie VTLS. Na stronach WWW tych bibliotek znajdują się łącza do ich katalogów najczęściej przez usługę telnet oraz za pośrednictwem interfejsu graficznego bardziej przyjaznego dla użytkowników. Obok katalogów grupa bibliotek użytkujących VTLS zamieściła na swoich stronach internetowych obszerne i bardzo przydatne instrukcje i pomoce w wyszukiwaniu. Szczególnie wiele informacji na temat systemu VTLS oraz polskiego konsorcjum VTLS można uzyskać ze strony Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego.

Podobnie, Biblioteka Uniwersytetu w Białymstoku udostępnia katalog w systemie ALEPH, biblioteki uniwersyteckie w Poznaniu, Toruniu i Łodzi w systemie HORIZON. BUŁ umożliwia skorzystanie również z obszernego podręcznika użytkownika systemu. Należy też dodać, że Szczecin udostępnia katalog w systemie BIBLIO INFO, Biblioteka

³ ISO 11620:1998 Information and Documentation — Library Performance Indicators.

Uniwersytetu Opolskiego w polskim systemie SOWA (dostępny przez interfejs graficzny). Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego prowadzi swoje katalogi w dwóch systemach: ALEPH dla zbiorów z ART oraz HORIZON dla zasobów pochodzących z WSP w Olsztynie. Biblioteka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego wykorzystuje system EKSPERTUS.

Praktyka umożliwiania dostępu do katalogu online z poziomu stron WWW biblioteki ułatwia użytkownikom zdalne dotarcie do katalogu, ułatwia również połączenie informacji katalogowej z innymi wiadomościami dotyczącymi biblioteki, np. zasadami wypożyczeń, danymi o lokalizacji i godzinach otwarcia placówki. Bardzo przydatne są również przejrzyste i dokładnie opracowane instrukcje wyszukiwania i podręczniki użytkownika danego systemu, bowiem od zastosowanego oprogramowania zależy sposób wyszukiwania w katalogu — jest to widoczne przy dostępie do niego poprzez usługę telnet — i użytkownicy mogą mieć pewne trudności z posługiwaniem się systemem.

Polskie biblioteki uniwersyteckie informują również na bieżąco o udostępnianych przez siebie dokumentach elektronicznych, zarówno pochodnych (bazach bibliograficznych, bazach pełnotekstowych i faktograficznych, wydawnictwach typu current contents oraz cytowań bibliograficznych, katalogach bibliotecznych i wydawniczych, kartotekach wzorcowych, encyklopediach, spisach osobowych i innych informatorach bezpośrednich) jak i pierwotnych, do których zalicza się przede wszystkim czasopisma elektroniczne. Dokumenty te najczęściej są udostępniane w sieciach lokalnych bibliotek. Zawartość czasopism jest dostępna często również w sieci rozległej. Forma udostępnienia informacji o lokalnych zasobach elektronicznych na stronach WWW bibliotek ma znaczną przewagę nad publikacjami drukowanymi, bowiem umożliwia otrzymanie aktualnej i kompletnej informacji na ten temat, a wiemy jak szybko dezaktualizują się wszelkie wykazy zasobów elektronicznych poszczególnych ośrodków w związku z dużą dynamiką zmian w prenumeracie dokumentów elektronicznych. Szkoda że informacja ta jest rozproszona i warto byłoby sporządzić takie strony WWW, które przez hiperłącza wiązałyby ten rodzaj informacji lokalizującej, tworząc wirtualny centralny katalog elektronicznych zasobów bibliotek polskich. Taką potrzebę zauważyli twórcy strony Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu i umieścili na niej odsyłacze do baz danych na CD w polskich bibliotekach.

Biblioteki uniwersyteckie z racji ogólnego zakresu zbiorów i gromadzenia zapewniają swoim użytkownikom dostęp do baz danych z bardzo różnych dziedzin wiedzy. Przeważają bibliograficzne bazy danych polskie (np. człony bibliografii narodowej, bibliografie prac pracowników uczelni, bibliografie dysertacji naukowych pracowników) oraz międzynarodowe (bardzo popularna jest np. baza *ERIC*, *MLA Inter-*

national Bibliography — bibliografia abstraktowa z dziedziny literaturoznawstwa, językoznawstwa i folkloru, *Wilson Humanities Index*, *LISA*, *Ulrich's Plus*. Bazy pełnotekstowe i faktograficzne to np. dotycząca informacji prawnej baza *LEX i Temida*, *Teki Dworzaczka* (materiały historyczno-genealogiczne dziejów szlachty wielkopolskiej od XV do XX w.), baza *Beilstein* (własności fizykochemiczne związków organicznych).

Spośród innych informatorów można wymienić często udostępniane w polskich bibliotekach uniwersyteckich multimedialne encyklopedie (Groliera, PWN), atlasy (świata, Polski). Na uwagę zasługuje dostępny m. in. przez strony WWW Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego *Krajowy Informator o Bazach Danych i Oprogramowaniu dla Nauki* o nazwie INFOBAZA. Informator ten został utworzony dzięki dofinansowaniu KBN i jest własnością Centrum Informatycznego Trójmiejskiej Akademickiej Sieci Komputerowej. Zawiera informacje o bazach danych tworzonych i kupowanych przez jednostki naukowe oraz o dostępnym w krajowych centrach obliczeniowych oprogramowaniu. Dostępny jest nieodpłatnie za pośrednictwem Internetu. Cennym źródłem informacji jest też udostępniany m. in. przez Bibliotekę Uniwersytecką w Toruniu *The World of CD-ROM* (wyd. Lange & Springer). Do najczęściej udostępnianych elektronicznych katalogów wydawniczych zaliczymy katalog wydawnictwa Lange & Springer. Niektóre biblioteki zapewniają również dostęp do baz cytowań bibliograficznych Filadelfijskiego Instytutu Informacji Naukowej *Science Citation Index* (Opole, Kraków, Warszawa) oraz *Social Science Citation Index* (Opole, Kraków). Udostępniają również bazy typu current contents z różnych dziedzin wiedzy (Opole, Łódź).

Informacja o zasobach i działalności prezentowana przez biblioteki użytkownikom za pośrednictwem stron WWW jest łatwo i zdalnie dostępna. Witryna WWW może dostarczać najbardziej aktualnych informacji dotyczących działalności biblioteki, pod warunkiem, że jest często aktualizowana — na bieżąco dla pewnych grup danych, np. dotyczących godzin otwarcia. Zasady aktualizowania stron oraz data ostatniej aktualizacji powinny być podane na stronie głównej witryny; tylko wtedy użytkownicy będą mieć do niej pełne zaufanie.

Strony WWW dostarczają użytkownikom informacji kompleksowej, obok bowiem danych na temat biblioteki i jej działalności, zapewniają jednocześnie, jak już powiedziano, dostęp do zasobów elektronicznych danej placówki (przede wszystkim katalogu online, niektórych czasopism elektronicznych), przewyższają pod tym względem wszelkie materiały publikowane. Informacja na nich zamieszczana posiada zasięg międzynarodowy. Taka witryna staje się zatem wizytówką biblioteki na świecie, ważne jest więc udostępnienie jej również w językach obcych. Strony WWW części polskich bibliotek uniwersyteckich prezentują

również swoją zawartość w języku angielskim i już na stronie głównej istnieje możliwość przełączenia wersji językowej. Jednak nie jest to jeszcze powszechna praktyka w omawianych placówkach.

Witryna internetowa jest również instrumentem promocji usług danej placówki w środowisku, elementem przyciągającym potencjalnych klientów, gdyż daje wszechstronną orientację o możliwościach zaspokajania różnorodnych potrzeb związanych z wykorzystaniem dokumentów i informacji przygotowanych przez daną placówkę.

Bardzo istotna jest jakość przygotowania stron WWW bibliotek. Aspektów oceny jakości jest wiele, skupmy się na istotnych z punktu widzenia wypełniania przez omawiane źródło funkcji informacyjnej. Jedną z najważniejszych kwestii w tym zakresie jest oczywiście zawartość merytoryczna stron. Jak już powiedziano, witryny internetowe polskich bibliotek uniwersyteckich zawierają wszystkie najważniejsze dane dotyczące prezentowanych placówek: informacje adresowe, dane liczbowe dotyczące biblioteki i zbiorów, dotyczące usług, zasobów i pracowników (dyrekcji, osób kontaktu w określonych sprawach) oraz całej struktury organizacyjnej biblioteki. Korzystne byłoby zamieszczenie na stronach WWW planu miasta i sposobu dotarcia do biblioteki — informacja istotna dla nowych użytkowników, również ważna ze względu na to, że biblioteki uczelniane są bardzo często centrami konferencyjnymi bądź np. informatycznymi. Informacje o bibliotece zamieszczone na jej stronach WWW stałyby się jeszcze bardziej kompleksowe, gdyby przedstawiono w nich również najważniejsze fakty dotyczące historii biblioteki. Praktyka polskich bibliotek uniwersyteckich jest pod tym względem mało zróżnicowana, informacje historyczne są bardzo ogólne. Korzystnie na tym tle rysuje się strona Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, gdzie zestawiono syntetycznie, lecz dość dokładnie, dane z tego zakresu.

Z punktu widzenia funkcji informacyjnej bardzo ważne jest również umieszczenie daty ostatniej aktualizacji stron oraz poszczególnych rodzajów informacji na nich zawartych, co umożliwia ocenę, na ile umieszczone tam dane są aktualne. Istotne jest też poinformowanie o zasadach aktualizacji stron. Polskie biblioteki uniwersyteckie różnie podchodzą do tego wymogu. Nie wszystkie zamieszczają dane na ten temat, chociaż można tu przytoczyć również bardzo pozytywne przykłady dużej staranności bibliotek pod tym względem, np. Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu informuje, że aktualizuje witrynę 2 razy w roku, a na bieżąco informacje o udostępnianiu oraz bazach danych. Równie skrupulatny pod tym względem jest Poznań. Na stronie głównej powinny znaleźć się również dane o twórcach witryny WWW biblioteki oraz adresy kontaktowe z redakcją witryny, aby użytkownicy mogli zgłaszać swe uwagi. Usługa WWW umożliwia wzajemną komunikację między twórcami i użytkownikami stron, a więc np. badanie potrzeb

i opinii klientów o zasobach i usługach, co w wypadku analizowanych witryn nie jest jeszcze wykorzystywane.

Z punktu widzenia użytkowników witryny WWW bardzo ważna jest również jej konstrukcja, możliwości nawigacji i wyszukiwania informacji oraz sposób prezentacji tekstu oraz innych elementów (grafiki, animacji). Pod tym względem większość omawianych stron prezentuje się nie najgorzej. Charakteryzują się logiczną konstrukcją, co oznacza przede wszystkim, że ich twórcy przestrzegali kilku podstawowych zasad, których celem jest ułatwienie korzystania z nich użytkownikom. Przede wszystkim główna strona WWW każdej biblioteki mieści się na jednym ekranie (można wzrokiem objąć wszystkie najistotniejsze zagadnienia) i wszystkie dalsze strony zawierające najważniejsze z punktu widzenia informacji o bibliotece kwestie są dostępne z poziomu strony głównej. Zatem główna strona pełni funkcję indeksu po całej witrynie WWW biblioteki. Ważne jest także zapewnienie powrotu z każdej strony podporządkowanej na stronę główną.

Łatwemu korzystaniu z witryny sprzyja także jej pewne zunifikowanie, tzn. stosowanie stałych elementów wyróżniających, np. odsyłacze, podobna konstrukcja każdej strony podporządkowanej, zastosowanie identycznych narzędzi wyszukiwania informacji, pewne zunifikowanie elementów graficznych i konsekwentne ich stosowanie (np. ramek). W polskich bibliotekach uniwersyteckich te ogólne zasady są stosowane, chociaż prezentacja tekstu zarówno od strony graficznej, jak i możliwości dostępu do wybranych informacji z poziomu określonej strony podporządkowanej, jest lepsza bądź gorsza (niekiedy zupełnie nie odchodzi się od estetyki publikacji tradycyjnych, choć narzędzia internetowe dają ciekawsze możliwości, np. strony mieszczą się na wielu ekranach i trzeba je przewijać, aby dotrzeć do szukanych informacji). Dobrze jest również, jeśli konstrukcja witryny biblioteki jest zunifikowana ze sposobem redagowania stron uczelni: ułatwia to korzystanie pracownikom i studentom danej uczelni, czyli największemu gronu użytkowników biblioteki przez dostosowanie się do ich nawyków. Biblioteki uniwersyteckie w naszym kraju zaczynają zauważać ten problem (np. sposób prezentacji witryny Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu jest analogiczny jak innych jednostek uniwersyteckich).

Warto jeszcze zwrócić uwagę na grafikę. Z punktu widzenia użytkownika ważne jest, aby obraz i ewentualne animacje dopełniały informację o bibliotece, a nie pełniły jedynie roli ozdobników, często bowiem zbyt długo są one ściągane na terminal klienta. Polskie biblioteki uniwersyteckie na swoich stronach WWW oferują dość skromną grafikę, ograniczając się zasadniczo do prezentacji swojego logo i/lub zdjęcia budynku. Troszeczkę więcej grafiki zawiera witryna BJ, na której ciekawie zaprojektowane rysunki i zdjęcia podkreślają

specyfikę różnych rodzajów zbiorów. Wydaje się, że w tych sprawach zachowano stosowny umiar, chociaż niewątpliwie mogą pojawiać się opinie, że witryna powinna przyciągać użytkownika feerią barw i animacji. należy pamiętać jednak o tym, do jakiej podstawowej grupy osób jest ona skierowana.

Na swoich stronach internetowych polskie biblioteki uniwersyteckie umożliwiają również dostęp do zgromadzonych poza daną biblioteką zasobów elektronicznych, zamieszczając listy odsyłaczy do innych stron WWW. Jest to znaczące rozszerzenie funkcji informacyjnej stron biblioteki. Analiza adresów, do których odsyłają omawiane biblioteki, wykazuje, że większość zawiera grupę odsyłaczy tego samego rodzaju (często do tych samych zasobów i stron WWW), pełniących zbieżne i bardzo istotne funkcje informacyjne. Można również dostrzec drugi zespół prezentowanych przez omawiane strony połączeń odsyłających do bardzo zróżnicowanych zasobów. Tutaj każda biblioteka jako twórca własnej witryny prezentuje różne adresy, kierując się prawdopodobnie potrzebami lokalnych użytkowników.

W pierwszej grupie odsyłaczy znajdują się przede wszystkim połączenia ze stronami macierzystego uniwersytetu, innych uczelni w mieście, stronami miasta i polskich instytucji naukowych (KBN, PAN). Daje to możliwość szybkiego wydostania się poza witrynę biblioteki i uzyskania informacji o działalności instytucji nadrzędnych, informacji regionalnych itp. Znajdują się tam również adresy wyszukiwarek w sieci, co pozwala użytkownikom szybko samodzielnie przeszukiwać zasoby Internetu zgodnie z różnorodnymi profilami potrzeb.

Bardzo użyteczne są odsyłacze do różnorodnych list kierujących do stron WWW bibliotek polskich i zagranicznych z adresami uporządkowanymi najczęściej według kraju i typów bibliotek np. dla polskich placówek jest to lista *EBIB-u* lub przewodnik Marii A. Jankowskiej *Polskie biblioteki* (Lista polskich bibliotek i ich strony macierzyste), dla obcych np. *LibWeb*. Ważną funkcję w wyszukiwaniu informacji katalogowej pełnią obecne na stronach wielu bibliotek uniwersyteckich odsyłacze do internetowych serwisów informacyjnych dotyczących katalogów bibliotecznych na świecie dostępnych online (np. *HYTELNET*, *WebCat*).

Odsyłacze zapewniają również często dostęp do katalogów centralnych różnych państw. Dość często z poziomu strony WWW biblioteki można bezpośrednio się dostać do katalogów centralnych Biblioteki Narodowej (m. in. katalogów książek zagranicznych oraz czasopism zagranicznych w bibliotekach polskich). Niektóre biblioteki uniwersyteckie (szczególnie dobrze informacja ta jest zorganizowana na stronach Bibliotek Uniwersyteckich w Toruniu i w Warszawie) zapewniają również bezpośredni dostęp do katalogów centralnych online poszczególnych państw (*COPAC* — Wielkiej Brytanii, *LIBRIS* — Szwecji,

BIBOS — Austrii, *KARL* i *PICA* — Niemiec i in.). Ułatwia to w dużym stopniu zainteresowanym użytkownikom lokalizację publikacji w polskich i zagranicznych bibliotekach. Można zaobserwować również praktykę, że biblioteki wykorzystujące określone oprogramowanie (np. *VTLS*, *ALEPH*) odsyłają do innych bibliotek w Polsce i na świecie stosujących ten sam system.

Sprawą bardzo pilną i potrzebną jest zorganizowanie elektronicznej informacji o bazach danych dostępnych w polskich placówkach biblioteczno-informacyjnych zarówno na dyskach optycznych, jak i w trybie online. Naprzeciw takiemu zapotrzebowaniu wychodzą już niektóre biblioteki (przede wszystkim w Toruniu, Warszawie i Katowicach), tworząc na swoich stronach WWW sieć odsyłaczy do stron informujących o takich bazach zlokalizowanych w poszczególnych bibliotekach. Nie jest to jednak jeszcze kompletna informacja w tym zakresie. Biblioteki uniwersyteckie na stronach WWW zamieszczają również bezpośrednie odsyłacze do baz danych dostępnych w trybie online. Niektóre biblioteki (np. w Białymstoku, Katowicach) poprzez łącza umożliwiają również korzystanie z bazy *SYNABA*, która informuje głównie o pracach niepublikowanych i sprawozdaniach z badań, pracach doktorskich, a także o rozprawach habilitacyjnych.

Sporo uwagi na stronach WWW biblioteki poświęcają czasopismom elektronicznym. Większość informuje przede wszystkim o polskich wydawnictwach dostępnych w Internecie, kierując głównie do listy polskich czasopism elektronicznych Wiktora Gawareckiego, która jest bazą danych *E-press* magazynu i zawiera odsyłacze do ok. 1400 czasopism. Niektóre biblioteki odsyłają również do światowych list tego typu, np. *PubList*, *E-Journal (New — Jour)*. Z poziomu takiej listy można dalej dostać się do informacji o poszczególnych wydawnictwach, a często również do ich spisów treści lub tekstów.

Internetowe strony bibliotek zawierają również odsyłacze do informatorów o wydawcach, np. do katalogu wydawców *Publishers' Catalogues* i innych list wydawców zagranicznych. Niektóre biblioteki umożliwiają również dostęp do stron WWW polskich i zagranicznych wydawnictw (np. *Ossolineum*, Wydawnictwa Lekarskiego *PZWL*, wydawców czasopism, np. *Swets*, *Emerald*, *Springer*, *Elsevier*) oraz do lokalnych większych księgarni posiadających swoje witryny elektroniczne.

Obszerną grupę odsyłaczy zgromadzonych na większości stron WWW stanowią adresy tzw. bibliotek wirtualnych. Pod tą nazwą kryją się głównie hiperłącza do różnorodnych polskich i zagranicznych publikacji dostępnych online oraz bibliotecznych serwisów informacyjnych. Jednym z najpowszechniejszych w pierwszej grupie jest połączenie z *Projektem Gutenberg* — podjętym przez Michaela Harta na początku lat 70. programem elektronicznego udostępniania tekstów w języku angielskim. Zakres tematyczny obejmuje wszystkie dziedziny

wiedzy oraz teksty literackie. Jako pierwszą wprowadzono do bazy *Deklarację Niepodległości*. Analogicznym polskim projektem jest *Biblioteka Sieciowa* — pierwszy tekst to *Młtwa* Witkacego. W obu bazach zamieszcza się publikacje, na które wygasły prawa autorskie, wyszukiwanie jest możliwe według nazwy autora lub tytułu. Do podobnych inicjatyw można zaliczyć serwis *PICK* zawierający pełne teksty raportów i materiałów pokonferencyjnych z dziedziny bibliotekoznawstwa uporządkowanych według klasyfikacji Deweya, czy też *Netografia polska* — bibliografia i pełne teksty polskich publikacji internetowych oraz materiałów sieciowych dotyczących Polski. Tego typu programów jest na świecie sporo i spośród stron WWW polskich bibliotek uniwersyteckich ich najobszerniejszą listę zawiera strona Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego. Warto tu również wspomnieć o bardzo ciekawym pomysle IBIN WSP w Krakowie utworzenia *Wirtualnej historii książki*, do której mamy dostęp m. in. z serwera WWW Biblioteki Jagiellońskiej.

Biblioteki uniwersyteckie za pośrednictwem stron WWW umożliwiają swoim użytkownikom również dostęp do elektronicznych przewodników po zasobach naukowych dostępnych w sieci Internet. Do najpopularniejszych należą: serwis *BUBL* — z różnych dziedzin wiedzy, *HUMBUL* — z zakresu nauk humanistycznych oraz *SOSIG* — obejmujący nauki społeczne (również prawo i gospodarkę).

Część odsyłaczy zamieszczonych na omawianych stronach jest adresowana wprost do stron do bibliotekarzy i bibliotekoznawców. Większość bibliotek poleca adres pierwszego polskiego elektronicznego czasopisma bibliotekarskiego — *EBIB-u*, polskich internetowych list dyskusyjnych pracowników informacji naukowej oraz bibliotekarzy (*INFOBIB-L* i *AIBIBL*), stowarzyszeń bibliotekarskich, a także sporo interesujących adresów stron z obszernymi wykazami zasobów WWW z bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, np. *Library Oriented Lists*, czyli zbiór czasopism, wybranych list dyskusyjnych, nowinek Usenetu dotyczących omawianej dziedziny, strona *Normy dla bibliotekarzy*, która dostarcza informacji o najważniejszych międzynarodowych normach stosowanych przy wymianie informacji. Najwięcej takich odsyłaczy jest na stronie Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego.

Ostatnia grupa oferowanych przez biblioteki połączeń to adresy stron zawierających bardzo różnorodne informacje, które — zdaniem placówki je zamieszczającej — powinny zainteresować korzystających z witryny WWW danej biblioteki. Tutaj istnieje bardzo duża różnorodność w doborze informacji i tylko niektóre biblioteki decydują się na ich zamieszczanie. Są to adresy serwisów dostarczających wiadomości dotyczących życia codziennego, mniej związanych z działalnością informacyjną bibliotek. Zaliczymy do nich połączenia m. in. z serwisem *Polskie Książki Telefoniczne*, serwisem kinowym *CINEMA*, *PAP*, *Polskie Media*, czy giełdą samochodową lub rozkładem jazdy pociągów w całej Europie.

Usługa WWW daje bardzo duże i ciekawe możliwości zapewnienia dostępu do informacji o bibliotece. Umożliwia połączenie w jednym miejscu całokształtu różnorodnych informacji o danej placówce, jednocześnie dając dostęp do warsztatu informacyjnego (katalogów i innych baz danych), a także innych źródeł elektronicznych w niej udostępnianych. Tworzy zatem warunki zapewnienia pełnej kompleksowości przekazywanej informacji. Prezentowane dane oraz źródła mają również zasięg międzynarodowy oraz mogą być na bieżąco aktualizowane. Dodatkowym rozszerzeniem funkcji informacyjnej stron WWW są odsyłacze do różnorodnych zasobów informacyjnych Internetu, których dobór powinien być tak pomyślany, aby zapewnić użytkownikom bibliotek dostęp do informacji bibliotecznej i bibliograficznej, a także ułatwić wykorzystywanie najważniejszych pełnotekstowych i fakto-graficznych zasobów informacji naukowej dostępnych w sieci.

Jak widać polskie biblioteki uniwersyteckie wykorzystują te możliwości w dość dużym stopniu, dostrzegając, że witryna WWW jest nowym jakościowo źródłem informacji o bibliotece i jej zasobach, jak i przewodnikiem po cennych zasobach bibliotecznych i informacyjnych obecnych w sieci Internet. Strony WWW mają niezwykle dynamiczny charakter, podobnie jak zawartość całego Internetu, zatem zarówno ich zawartość, jak i jakość będą ulegać ciągłym zmianom — z oczywistą korzyścią dla ich użytkowników. Rolą bibliotek i bibliotekarzy jest nie tylko stałe doskonalenie takich witryn, lecz również szeroka ich promocja i informacja o ich zawartości wśród własnych użytkowników, jak i wśród klientów całej sieci Internet.

EWA GŁOWACKA

LIBRARY WWW PAGES AS SOURCE OF INFORMATION
AS EXEMPLIFIED BY POLISH UNIVERSITY LIBRARIES

Polish libraries are present in the Internet since 1995. Currently, all the university libraries maintain their homepages with some basic information including address, phone numbers, e-mail addresses, opening hours, rules and policies, statistics and occasionally yearly reports of activity. All university libraries allow www access to their online catalogues covering mainly their latest acquisitions and maintained with different systems (VTLS, HORIZON, ALEPH, BIBLIO INFO, SOWA and EXPERTUS). Several library homepages provide information about other digital resources accessible at the library (bibliographical databases, electronic journals, encyclopaedias etc.). In several cases, library homepages evolves towards information portals providing variety of links to other pages including these of the parent university, other Polish scientific institutions, bibliographical databases and foreign central catalogues.

Maszynopis wpłynął do redakcji 13 grudnia 2000 r.

BARBARA KRAJEWSKA-TARTAKOWSKA

Z PRAC NAD „SŁOWNIKIEM POLSKICH TOWARZYSTW NAUKOWYCH”

Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, która specjalizuje się w zakresie szeroko rozumianej historii nauki, naukoznawstwa, bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, podjęła w 1968 r. prace nad dokumentacją działalności polskich towarzystw naukowych i upowszechniających naukę od zarania do współczesności. W okresie następnych prac w l. 1973-1974 ukształtowała się koncepcja wielotomowej publikacji o charakterze encyklopedii pt. *Słownik polskich towarzystw naukowych*.

Dotychczas opublikowano:

— Tom 1, *Towarzystwa naukowe działające obecnie w Polsce* (Wrocław 1978);

— Tom 2, *Towarzystwa naukowe i upowszechniające naukę działające w przeszłości na ziemiach polskich*. Cz. 1. (Wrocław 1990). Cz. 2. (Warszawa 1994);

— Tom 3, *Towarzystwa upowszechniające naukę działające obecnie w Polsce* (Wrocław 1982).

Przygotowanie syntetycznych haseł do ostatniej — części 3 tomu 2 *Słownika polskich towarzystw naukowych* było możliwe dzięki przeprowadzonym w l. 1995-2000 szerokim pracom badawczym. Objęły one materiały źródłowe przechowywane w Archiwum Polskiej Akademii Nauk, Archiwum Akt Nowych, a także w archiwach państwowych wojewódzkich, zbiory rękopiśmienne i wydawnictwa znajdujące się w bibliotekach naukowych warszawskich (Biblioteka Narodowa, Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy, Centralna Biblioteka Rolnicza, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Główna Biblioteka Lekarska) i pozawarszawskich.

Prowadzono poszukiwania bibliograficzne w *Przewodniku Bibliograficznym* i *Bibliografii Zawartości Czasopism*; wykorzystano bibliografie poświęcone wybranym dziedzinom nauki.

Badaniami objęto kilkanaście czasopism ogólnych z zakresu nauk społecznych i przyrodniczych, wśród nich: *Naukę Polską*, *Bibliotekę*

Warszawską, *Czasopismo Przyrodnicze* (1927-1939), *Prawnika* (1872-1891). Podstawowym jednak źródłem informacji o organizacji i formach działania towarzystw były prasa i czasopisma fachowe: rolnicze, medyczne, społeczne i techniczne. Część ich wydawana była przez poszczególne towarzystwa i pełniła funkcje ich organów. Przy uzupełnianiu informacji o działalności towarzystw w okresie międzywojennym pomocne były materiały ankiety i spisu towarzystw zgromadzone przez redakcję *Nauki Polskiej* w latach 20. i publikowane na jej łamach.

Badaniami objęto blisko 30 czasopism rolniczych i ponad 30 czasopism medycznych oraz czasopisma z zakresu nauk technicznych.

Szeroko wykorzystano piśmiennictwo dotyczące historii poszczególnych dziedzin nauki oraz wydawnictwa biograficzne. Cennym źródłem informacji o wielu założycielach i działaczach towarzystw naukowych i upowszechniających naukę był *Polski słownik biograficzny*.

Uwzględniono rezultaty prac badawczych i dokumentacyjnych prowadzonych w l. 1978-1989 w bibliotekach i archiwach b. ZSRR przez zespół pracowników Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie i Biblioteki Rosyjskiej Akademii Nauk w Sankt-Petersburgu. Spenetrowano wówczas księgozbiory Wilna, Lwowa i Sankt-Petersburga (biblioteki Uniwersytetów: Wileńskiego i Lwowskiego, Akademii Nauk: Rosyjskiej, Litewskiej, Ukraińskiej) oraz archiwa wileńskie i lwowskie. Dzięki badaniom — w działach rękopisów, rzadkiej książki, starej książki, poloników — zebrano materiały o ponad 100 towarzystwach działających w przeszłości na wschodnich kresach Rzeczypospolitej, w tym dokumenty źródłowe dotyczące towarzystw wileńskich, lwowskich i z innych miast. Zebrane materiały archiwalne uzupełniają i weryfikują nasze dotychczasowe wyniki badań oparte na polskich zbiorach archiwalnych i bibliotecznych. Pierwsza grupa obejmująca 97 haseł przygotowanych w dużej mierze na podstawie wymienionych wyżej źródeł została opublikowana w części 2 tomu 2 *Słownika*. Obecnie zamieszczono 71 opracowań o towarzystwach działających w okresie do wybuchu II wojny światowej na wschodnich kresach Rzeczypospolitej. W rezultacie tych badań w całej części 3 *Słownika* znalazły się opracowania o 306 towarzystwach naukowych i upowszechniających naukę działających w przeszłości na ziemiach polskich w granicach historycznych (sprzed pierwszego rozbioru Polski).

Wspólny jest dla wszystkich części tomu 2 układ haseł: najpierw prezentowane są towarzystwa naukowe ogólne, następnie specjalistyczne (z zakresu nauk społecznych, przyrodniczych, technicznych, rolniczych, medycznych) wreszcie upowszechniające naukę.

W dziale towarzystw naukowych o charakterze ogólnym scharakteryzowano 4 towarzystwa: Towarzystwo Czytelnicze Józefa Andrzeja Załuskiego (1748-1755), Towarzystwo Naukowe w Warszawie, Poles-

kie Towarzystwo Naukowe w Brześciu (1927-1930) oraz Warmińskie Towarzystwo Naukowe w Olsztynie (1946).

W dziale towarzystw specjalistycznych z zakresu nauk społecznych (54 hasła) największą grupę (19 haseł) stanowią opracowania o towarzystwach prawniczych, z których pierwsze powstały w latach 70. XIX w.

Odrębna grupa to opracowania o towarzystwach pedagogicznych.

Archeologii i etnografii dotyczą 3 opracowania: XIX-wiecznego Koła Numizmatyczno-Archeologicznego (1845-1870), będącego pierwszą organizacją numizmatyków działającą na ziemiach polskich; Towarzystwa Muzeum Etnograficznego w Krakowie (1910-1939) oraz późniejszego Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Ludoznawczymi i Archeologicznymi w Łodzi (1932-1939), które we współpracy z Miejskim Muzeum Etnograficznym w Łodzi uczestniczyło w pracach wykopaliskowych i badaniach archeologicznych prowadzonych na terenie województwa łódzkiego.

Tematykę historyczną podejmowało w swych pracach Polskie Towarzystwo dla Badań Europy Wschodniej i Bliskiego Wschodu w Krakowie (1930-1939) oraz Towarzystwo Polskich Badań Historycznych w Rzymie z siedzibą w Warszawie (1937-1939).

Nauk przyrodniczych dotyczy 12 opracowań.

Nauki techniczne reprezentowane są przez opracowania o towarzystwach naukowych i stowarzyszeniach naukowo-techniczno-zawodowych (ogółem 40 haseł).

Wśród towarzystw z dziedziny nauk rolniczych (52 hasła) 12 zostało utworzonych w XIX w., 8 — na początku XX stulecia, 32 — w latach międzywojennych; tylko 2 towarzystwa kontynuowały działalność po 1945 r.

Dużo miejsca poświęcono towarzystwom medycznym (57 haseł): naukowym ogólnolekarskim, specjalistycznym i o charakterze zawodowym.

Obok towarzystw naukowych w tym tomie zamieszczono opracowania dotyczące 88 towarzystw upowszechniających naukę i oświatę, bowiem *Słownik* obejmuje również ten nurt aktywności społecznej, który rozwijał się obok życia naukowego różnych regionów i ośrodków, upowszechniał ich osiągnięcia. Podobnie jak tom 3, poświęcony działającym obecnie regionalnym towarzystwom popularyzującym naukę, tom 2 objął istniejące w przeszłości różnego rodzaju towarzystwa i stowarzyszenia, które zajmowały się gromadzeniem i opracowywaniem dokumentów historycznych, organizowaniem odczytów i wykładów, działalnością wydawniczą, gromadzeniem księgozbiorów i otwieraniem bibliotek z czytelniami.

Wśród 88 towarzystw uwzględnionych w tym tomie 14 to towarzystwa założone w XIX w. W latach 1900-1914 powstały 24 towarzystwa

upowszechniające naukę, 18 z nich zakończyło działalność przed 1918 r. Większość opracowań (48 haseł) dotyczy towarzystw powstałych i działających w latach międzywojennych; tylko 2 z nich kontynuowały prace po 1945 r.

Wśród towarzystw upowszechniających naukę można wyodrębnić kilka grup w zależności od ich zadań statutowych i form działania.

Pierwsza grupa obejmuje organizacje o celach ogóln-oświatowych. Należała do nich Polska Macierz Szkolna Ziemi Wschodnich w Wilnie (1919-1939), która zajmowała się m.in. organizowaniem szkół, bibliotek, czytelni i wypożyczalni oraz prowadzeniem odczytów, wykładów i kursów na terenie Ziemi Wileńskiej i Nowogrodzkiej. Podobne cele miały: Towarzystwo Krzewienia Oświaty w Łodzi (1906-1918), Towarzystwo Oświaty Narodowej w Warszawie (1899-1905), Towarzystwo Oświaty Ludowej dla Miasta Rzeszowa i Powiatu działające w Rzeszowie (1882-1895), Gdańska Macierz Szkolna (1921-1931). Organizatorami i działaczami wymienionych towarzystw byli nauczyciele, przedstawiciele środowiska ziemiańskiego, duchowieństwo.

Znaczna grupa opracowań dotyczy towarzystw, które powołano w celu sprawowania opieki nad istniejącymi placówkami oświatowymi. Należą do nich: Towarzystwo Biblioteki Publicznej w Łucku (1922-1939), Towarzystwo Bibliotek Publicznych w Warszawie (1922-1935), Towarzystwo Przyjaciół Biblioteki Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1924-1939). Towarzystwo Przyjaciół Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie (1923-1939), utworzone przez grono profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego, wspierało inicjatywy wydawnicze, m.in. publikowanie inwentarzy rękopisów tej Biblioteki.

Korespondują z nimi towarzystwa, które skupiały się na zakładaniu i wspieraniu działalności muzeów oraz upowszechnianiu ich zadań w społeczeństwie.

Odrębne miejsce poświęcono towarzystwom regionalnym, podejmującym prace popularyzatorskie i wydawnicze (10 haseł).

Kilka opracowań dotyczy towarzystw przyjaciół szkół wyższych istniejących przy poszczególnych uczelniach, np.: Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie (1921-1923), Uniwersytecie Poznańskim (1924-1939), Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego (1924-1939).

Odrębne hasła poświęcono towarzystwom pedagogicznym, takim jak np.: Stowarzyszenie Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie (1905-1919), Polski Związek Nauczycielski w Warszawie (1905-1917).

Większość towarzystw uwzględnionych w tym tomie istniała przed 1939 r. Na ogólną liczbę 306 towarzystw tylko 8 powstało po 1945 r., a 28 kontynuowało po wojnie rozpoczętą wcześniej działalność. Około 90% tekstów odnosi się do społecznego ruchu naukowego i oświatowego z XVIII (3 hasła) i XIX (47 haseł) oraz pierwszych dziesięcioleci XX w.: 58 dotyczy towarzystw z l. 1900-1914, ale najwięcej, bo aż 193, to opracowania o towarzystwach powołanych w latach międzywojennych.

W omawianym tomie zamieszczono 71 opracowań poświęconych towarzystwom naukowym i upowszechniającym naukę działającym w przeszłości na wschodnich kresach Rzeczypospolitej. Do towarzystw naukowych ogólnych odnosi się 1 hasło; do nauk: społecznych — 8, przyrodniczych — 2, technicznych — 9, rolniczych — 17, medycznych — 14 oraz do towarzystw upowszechniających naukę i oświatę — 20 (na 88 haseł w tym dziale).

Hasła o poszczególnych towarzystwach przygotowano według przyjętego dla całości wydawnictwa schematu. Mają charakter syntetyczny i zawierają podstawowe informacje w 3 częściach: dane o strukturze organizacyjnej i władzach, charakterystyka działalności w ujęciu chronologicznym oraz dokumentacja (spis wydawnictw ciągłych, źródła archiwalne i drukowane, wykaz piśmiennictwa o towarzystwie).

Opracowania w tym tomie nie mają jednolitego charakteru, co wynika zarówno z dorobku poszczególnych towarzystw (obok działających kilkadziesiąt lat znalazły się towarzystwa efemerydy) jak również ze stanu zachowanej dokumentacji dotyczącej danego towarzystwa. Dla wielu z nich baza źródłowa jest niezwykle skromna, część haseł opracowano na podstawie zachowanych dokumentów, takich jak: statuty, ustawy, niewielkie wzmianki i informacje o ich działalności publikowane w czasopismach i prasie.

Większość towarzystw, szczególnie działających na kresach, nie była przedmiotem zainteresowania badaczy powojennych. Dlatego też częściej niż w dotychczas opublikowanych częściach 2 tomu *Słownika* brakuje ustaleń dotyczących roku, w którym towarzystwo zakończyło swą działalność, kto sprawował funkcje prezesów i sekretarzy, jakie były formy działania.

Rzadko stosowano selekcję zgromadzonego materiału; tylko niekiedy w stosunku do informacji o formach działania oraz piśmiennictwa o towarzystwach. Przyjęto zasadę, że ze względu na wartość dokumentacyjną zebranych informacji, zwłaszcza o wielu towarzystwach unikatowych, należy publikować cały zebrany materiał.

Podczas II wojny światowej zniszczeniu uległy zbiory archiwalne, biblioteczne i muzealne wielu towarzystw oraz dokumenty rejestrujące ich dorobek naukowy, organizacyjny i wydawniczy. Ocalałe materiały są rozproszone, niekiedy znajdują się w zbiorach prywatnych wielu członków i działaczy towarzystw; dotąd nie zostały zewidencjonowane i wykorzystane w badaniach. Zdajemy sobie sprawę, że tom 2 *Słownika* nie objął wszystkich działających w przeszłości towarzystw naukowych i upowszechniających naukę. Zwracamy się zatem do badaczy podejmujących problemy szczegółowe dotyczące społecznego ruchu naukowego z prośbą o informacje dotyczące towarzystw dotąd nie rejestrowanych, które wykorzystamy w dalszych pracach nad *Słownikiem*.

W publikacji zamieszczono Aneks, rejestrujący towarzystwa działające w przeszłości, o których nie zachowały się żadne materiały źródłowe lub są one bardzo fragmentaryczne i nie pozwalają na opracowanie odrębnych haseł.

Bibliografia obejmuje piśmiennictwo ogólne dotyczące towarzystw uwzględnionych w opublikowanych dotąd tomach *Słownika*. Zawiera pozycje wydane w okresie od XIX w. do chwili obecnej i traktujące wyłącznie o społecznym ruchu naukowym a ponadto opracowania o dziejach wybranych dziedzin nauki, miast i regionów, w których znajdują się również informacje o towarzystwach. Nie uwzględniono bibliografii ogólnych ani poszczególnych dziedzin, ani też opracowań biograficznych, choć były one źródłem pomocnym przy opracowywaniu haseł.

Tom kończą indeksy do materiałów w nim zawartych (autorów haseł, osobowy, nazw towarzystw i instytucji, nazw geograficznych) oraz indeksy zbiorcze dla całego tomu 2.

Jako odrębna pozycja wydawnicza zostaną opublikowane suplementy do tomów 1. i 3. *Słownika*.

Maszynopis wpłynął do redakcji 12 marca 2001 r.

NOWA SIEDZIBA BIBLIOTEKI UNIWESYTETU W LEXINGTON

Do napisania krótkiej informacji o nowym budynku William T. Young Library, czyli Biblioteki im. W.T. Younga Stanowego Uniwersytetu Kentucky (Lexington, Stany Zjednoczone) skłoniły autorkę dwa powody. Pierwszy z nich to możliwość śledzenia losów tej biblioteki w czasie paru pobytów za oceanem, na przestrzeni kilku lat, a drugi to obserwacja podobnych tendencji budowy lub rozbudowy bibliotek akademickich w Polsce w latach 90. Wystarczy tu wspomnieć choćby kilka budynków jeszcze będących w budowie lub już ukończonych, jak: Biblioteka Politechniki Warszawskiej, Biblioteka Jagiellońska, a wreszcie Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie. Powstawanie nowych budynków bibliotek lub znaczna rozbudowa starych nie byłyby niczym szczególnym, ponieważ materiałów bibliotecznych przeznaczonych do magazynowania wciąż przybywa. Zdziwienie budzi jednak ta tendencja, gdy pomyślimy, że dzieje się to równocześnie z powstawaniem bibliotek wirtualnych i wzrostem zasobów w postaci cyfrowej. Wydaje się bowiem, że główną przeszkodę we wznoszeniu nowych budynków stanowią pieniądze, a raczej ich brak, tymczasem okazuje się, że tak nie jest, chociaż z pewnością nie łatwo fundusze takie zdobyć. Jak powiedziano wyżej, te gmachy budowane są przede wszystkim z uwagi na rosnące zbiory, ale czy to znaczy, że użytkownik nie znajduje się w centrum zainteresowania, chociaż naturalnie bierze się jego potrzeby pod uwagę? Nie zbadano jeszcze w większości przypadków, jakie są różnice w statystyce odwiedzin użytkowników w nowych gmachach w porównaniu ze starymi. Z całą pewnością można powiedzieć, że gmachy te są lepiej przystosowane do nowych rozwiązań technicznych. Mają wiele stanowisk komputerowych i połączeń sieciowych, a wobec tego użytkownicy zyskali komfort pracy. Tak stało się zarówno w Bibliotece w Lexington, jak i w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, gdzie przestrzeń przeznaczona dla użytkowników zwiększyła się na tyle, że mogą pracować obecnie w dobrych warunkach i w skupieniu. W Polsce nie spotkano zarzutu ze strony pracowników naukowych danej uczelni, że budowa nowej i zwykle drogiej siedziby biblioteki nie jest w obecnych czasach ekonomicznie uzasadniona, jeśli można mieć dostęp do informacji przez sieć, ale w Stanach Zjednoczonych zastanawiano się, czy warto wydać tyle pieniędzy na budynek.

Pierwszy raz autorka odwiedziła Bibliotekę w Lexington ponad 10 lat temu i nie robiła ona wówczas zbyt dobrego wrażenia. Była bowiem ciasna, studenci

— jak zwykle bywa w bibliotekach na Zachodzie, w których nie przewiduje się szatni — siedzieli z okryciami nie tylko w czytelniach, ale w przejściach i na korytarzach. Stwarzało to wrażenie pewnego nieporządku i niepokoju niesprzyjającego skupieniu przy pracy.

Wówczas już mówiono, że Uniwersytet zamierza wybudować nową bibliotekę, ale musi uzyskać poparcie władz stanowych i władz lokalnych oraz zebrać fundusze. Niektórzy profesorowie — przede wszystkim z wydziałów technicznych — uważali jednak, że w dobie zaawansowanej elektronizacji budowa nowego budynku za olbrzymie pieniądze nie jest pomysłem ekonomicznie uzasadnionym. Proponowali np. wykorzystanie na magazyny nie użytkowanych wyrobisk po węglu, w których zachowana jest stała temperatura. Nie były to jednak poglądy większości, ponieważ biblioteka została wybudowana. Budowę rozpoczęto z końcem grudnia 1994 r. a bibliotekę otwarto wiosną 1998 r.

Została ona nazwana imieniem znanego biznesmena z Lexington, Williama T. Younga, hodowcy koni, który wsparł 5-milionową dotacją fundusz budowy. Wielką akcją zbierania pieniędzy objęto cały stan Kentucky. Ponad 14 000 osób ofiarowało ok. 22 mln dolarów na ten cel; resztę funduszy zdobywano od różnych instytucji. Budynek wraz z wyposażeniem kosztował 58 mln dolarów. Zaprojektowała go spółka architektów Kallmann McKinnell & Wood Architects, Inc. z Bostonu. Ma on powierzchnię ok. 34 000 m² i miejsca dla 4000 czytelników. Bibliotekę zlokalizowano na ok. 12 ha w Clifton Park, skraju uniwersyteckiego kampusu. Jest to ogromny 6-kondygnacyjny budynek (jedna kondygnacja w podziemiu i 5 nad ziemią), widoczny z daleka i otoczony piękną zielenią i kwiatami. Jego wysokość to ok. 51 m. Architekturę określono jako współczesną z silnym wpływem stylu georgiańskiego, który wziął początek od króla Jerzego I. Budynki w tym stylu budowane są z czerwonej cegły i spotkać je można na wielu kampusach uniwersyteckich w Stanach Zjednoczonych. Biblioteka ma kształt ośmiokąta z arkadami o wysokości 2 pięter, portykami, balkonami, 2-piętrowymi oknami oraz białymi kolumnami. Zastanawiając się, jaka powinna być biblioteka przyszłości, projektanci stwierdzili, że wprawdzie nie znają preferencji przyszłych użytkowników, ale spodziewają się, iż z pewnością będą oni zadowoleni, mając dużo światła i przestrzeni oraz komfortowo przygotowane miejsca do pracy.

W budynku jest obecnie 1400 miejsc w 23 czytelniach, 467 pojedynczych stanowisk do pracy rozmieszczonych w różnych miejscach biblioteki — także w magazynach — przeznaczonych zarówno dla studentów, jak i pracowników. Jest tam także 21 pokoi do pracy wspólnej oraz sala wykładowa na ok. 150 miejsc. Większość miejsc w bibliotece jest wyposażona w komputery albo w połączenia sieciowe dające możliwość korzystania z własnych komputerów. W środku budynku znajduje się rodzaj rotundy, w której ulokowano czytelnię, przy czym największa czytelnia ma wysokość 2 pięter. Rotunda jest obudowana wystającymi na 4 strony świata dużymi prawie kwadratowymi częściami gmachu mieszczącymi małe czytelnie, kluby, kawiarnie, pojedyncze miejsca do pracy i magazyny, miejsca do cichej pracy, pokoje pracy dla bibliotekarzy i pomieszczenia poszczególnych oddziałów biblioteki.

Wnętrza biblioteki są raczej surowe, obok cegieł i kamienia pozostawionych w naturze w niektórych pomieszczeniach oraz białego koloru ścian jest również

wiele ciemnobrązowego drewna, z którego wykonano nie tylko meble, ale także ażurowe ściany służące wewnętrznemu podziałowi przestrzeni. Meble są różnorodne: można znaleźć krzesła i fotele z drewnianymi oparciami, a także niskie, miękkie fotele wygodne przy czytaniu. Bardziej kolorowe jest jedynie piętro 5, które ozdobiono dużymi makatami wykonanymi z naszywanych materiałów. Po angielsku nazywa się je „quilts” i są one bardzo rozpowszechnione w Stanach Zjednoczonych. Wade Hall, emerytowany profesor z Bellarmine College w Louisville, ofiarował bibliotece swoją kolekcję składającą się z 200 makat, pochodzących z 4 stanów położonych wzdłuż rzeki Ohio (Kentucky, Indiana, Ohio i Illinois). Zbierał je przez ok. 30 lat, kupując od sprzedawców antyków, na wyprzedazach w starych posiadłościach, bezpośrednio od artystów lub od ich rodzin.

Biblioteka ma ok. 1,2 mln woluminów i innych jednostek zajmujących 37 mil półek. Zakres zbiorów obejmuje nauki społeczne, humanistyczne, matematyczno-przyrodnicze, rolnicze i medyczne, a także inżynierię. Biblioteka główna im. W.T. Younga tworzy sieć wraz z 16 innymi bibliotekami i ośrodkami informacji rozmieszczonymi w różnych budynkach Uniwersytetu. Łącznie liczba zbiorów całej sieci wynosi ok. 2,7 mln książek, ponad 28 000 czasopism, 5,8 mln mikroform i ok. 1,4 mln wydawnictw urzędowych.

Biblioteka jest otwarta 24 godziny na dobę od 10 rano w niedzielę do 10 wieczorem w piątek, a w sobotę od 8 rano do 8 wieczorem.

Biblioteki mają dostęp do informacji elektronicznej, w tym do katalogów, przewodników po literaturze czasopiśmienniczej, pełnych tekstów artykułów i stron WWW. NOTIS i InfoKat dostarczają informacji o zbiorach bibliotek Wielkiej Brytanii oraz innych. O szczegółach na ten temat można dowiedzieć się ze strony domowej <<http://www.uky.edu/Libraries/>>. Biblioteka ma także inne zasoby elektroniczne, np. indeksy dotyczące biznesu, literatury i socjologii oraz np. bazę U.S. Census, z zakresu problemów zarządzania państwem i sprawozdań rządowych, statystyk związanych z imigracją i uzyskiwaniem praw do naturalizacji, rejestracją śmierci i urodzin, kondycji zdrowotnej społeczeństwa amerykańskiego itp. Można również odnaleźć na wspomnianej stronie WWW wykaz najczęściej wykorzystywanych baz danych, m.in. Info Trac's Search Bank (z pełnymi tekstami wielu artykułów z czasopism), UnCover (z dostępem do spisów zawartości ponad 17 000 czasopism i pełnych tekstów), Web of Science (indeks cytowań ponad 8 000 recenzowanych czasopism). Indeksy elektroniczne można przeszukiwać z publicznych stanowisk komputerowych. Jest więc dostęp do takich baz, jak: AGRICOLA, ERIC, MEDLINE, Sociological Abstracts, Dissertation Abstracts i wielu innych.

Biblioteka ma także zbiory specjalne, których nie wypożycza się na zewnątrz. Należą do nich: unikatowe rękopisy, archiwum polityczne z XX w., rzadkie książki, program ustnego przekazu historycznego, archiwa audiowizualne, i in. Biblioteka prowadzi usługi dla niepełnosprawnych, a w podziemiu urządzone jest ośrodek kształcenia na odległość. Są w nim dostępne specjalne programy kształcenia oraz specjalna sieć kształcenia na odległość. Zastosowano przy tym zaawansowane technologie, interaktywne wideo, dostarczanie informacji przez satelitę, kursy na kasetach wideo oraz z wykorzystaniem przekazu telewizyjnego. Biblioteka ma także wiele specjalistycznych ośrodków włączonych do niej po wybudowaniu nowego gmachu. I tak przeniesiono tam

Centralną Bibliotekę Medyczną, Ośrodek Informacji Rolniczej, a także „ośrodek pisania”, w którym pracują nauczyciele udzielający konsultacji w zakresie pisania wszelkiego rodzaju prac.

Trudno porównywać Bibliotekę Uniwersytetu Stanowego w Kentucky z Biblioteką Uniwersytecką w Warszawie: założenia architektoniczne obu gmachów są zupełnie różne. Oba mają charakter monumentalny, ale ponieważ biblioteka w Lexington stoi w parku, na stosunkowo dużej przestrzeni i jest otoczona zielenią, robi wrażenie mniejszej, podczas gdy BUW, zwłaszcza od strony wejścia głównego stwarza wrażenie olbrzymiej bryły. Po wejściu do wnętrza biblioteki amerykańskiej odczuwa się wprawdzie jej wielkość, ale jest jednocześnie przytulnie i od razu otacza atmosfera nauki. BUW nieco przytłacza swoją monumentalnością, a po wejściu widzimy restauracje, księgarnie, czyli ocieramy się raczej o bardziej komercyjną sferę. Jedną z zauważonych odmienności jest również to, że wszystkie pomieszczenia w Lexington są wyższe, podczas gdy BUW część pomieszczeń, np. dla pracowników, robi wrażenie niższych, a korytarze ciaśniejszych.

Nie chodzi tu jednak o porównywanie, który budynek jest ładniejszy, bardziej przyjazny dla użytkowników, czy też tańszy w eksploatacji. Powstały w innych warunkach krajobrazowych, ekonomicznych, w innych krajach i wyrosły z innych tradycji. Ale łączy je przede wszystkim fakt, że w ogóle powstały, zarówno te 2, jak i inne nowe budynki biblioteczne, ponieważ — w erze komputerów, dygitalizacji, połączeń sieciowych — nie zakończyła się era papierowego społeczeństwa. Niebawem liczba książek na rynku księgarskim, szara literatura coraz bardziej wzmocniająca swoją pozycję — nie pozwalają na wyrzucenie półek z bibliotek i poszukiwania informacji i materiałów wyłącznie w postaci cyfrowej. Mimo więc przypisywania bibliotekom ważnej roli w społeczeństwie informacyjnym nastawionym przede wszystkim na eksploatację komputerów, wciąż nie mogą one odcinać się od funkcji przechowywania i udostępniania zasobów tradycyjnych.

BIBLIOGRAFIA

1. *William T. Young Library*. University of Kentucky. Lexington 1998.
2. *University of Kentucky. Guide*. 1999-2000.

Wanda Pindlowa

Maszynopis wpłynął do redakcji 10 stycznia 2001 r.

KONKURS IM. LEONA MARSZAŁKA

Komisja Historyczna Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek (PTWK) ogłasza Konkurs im. Leona Marszałka na najlepsze prace licencjackie, magisterskie, doktorskie oraz inne (monografie, podręczniki akademickie itp.) poświęcone polskiemu edytorstwu, jego historii i współczesności. Interesują

nas prace o wydawnictwach, wydawcach książek, problemach typografii i ilustracji w książkach i na wszystkie inne tematy — także teoretyczne — powiązane z wydawaniem książki. Termin nadsyłania prac upływa 30.09.2002 r. Wyniki Konkursu będą podane do publicznej wiadomości do końca 2002 r.

Prace należy nadsyłać pod adresem Biura Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek (ul. Mazowiecka 2/4, 00-048 Warszawa). Prace mogą zgłaszać ośrodki naukowe, promotorzy, recenzenci bądź autorzy prac. Przewidujemy nagrody pieniężne i dyplomy pamiątkowe dla laureatów Konkursu.

Konkurs ogłaszamy w 80. rocznicę powstania naszego Towarzystwa oraz w 5. rocznicę śmierci Leona Marszałka — wybitnego wydawcy, autora podręcznika z zakresu edytorstwa, byłego prezesa PTWK i przewodniczącego jego Komisji Historycznej, autora opracowania dotyczącego historii Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek.

Konkurs ma być formą mecenatu Towarzystwa nad opisaniem historii oraz współczesnego obrazu polskiego edytorstwa. PTWK pragnie w ten sposób wpłynąć na wzrost zainteresowania studentów oraz pracowników nauki tą tematyką, powiązać przygotowywane prace z praktycznym rozwiązywaniem problemów wiedzy o edytorstwie, a także patronować publikowaniu fragmentów lub całości najlepszych prac.

Regulamin Konkursu im. Leona Marszałka na najlepsze prace poświęcone edytorstwu

Organizator

— Komisja Historyczna Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek.

Cele Konkursu

1. Zwiększenie zainteresowania środowiska naukowego historią i współczesnością polskiego edytorstwa;
2. Powiązanie przygotowywanych prac z praktycznymi problemami wiedzy o książce;
3. Upowszechnienie osiągnięć nauki poprzez publikowanie wyróżniających się prac.

Warunki przystąpienia do Konkursu

1. Do udziału w Konkursie mogą być zgłaszane prace licencjackie, magisterskie, doktorskie oraz inne prace (monografie, podręczniki akademickie itp.).
2. Wnioski o zgłoszenie do Konkursu mogą składać rady wydziałów i rady instytutów wyższych uczelni, autorzy prac, promotorzy oraz recenzenci.
3. Do wniosku należy dołączyć:
  - egzemplarz pracy,
  - imię i nazwisko autora pracy oraz jego dokładny adres do korespondencji,
  - ewentualnie opinię rady wydziału lub promotora i recenzentów.
4. Wnioski wraz z wymaganymi załącznikami należy nadesłać do 30.09.2002 r. pod adresem:

Biuro Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek
ul. Mazowiecka 2/4, 00-048 Warszawa
tel./faks 826-07-35

5. Prace nadesłane nie będą zwracane.

6. Autorzy wyrażają zgodę na umieszczenie swoich prac w księgozbiorze Zarządu Głównego PTWK.

N a g r o d y w K o n k u r s i e

Przewidujemy nagrody pieniężne i dyplomy pamiątkowe dla laureatów Konkursu oraz nagrody specjalne dla promotorów.

R o z s t r z y g n i ę c i e K o n k u r s u

1. Rozstrzygnięcie Konkursu nastąpi do końca 2002 r.

2. Prace oceniać będą specjaliści ze środowiska naukowego i eksperci w dziedzinie edytorstwa. Członków jury zaprasza Komisja Historyczna po akceptacji kandydatur przez Prezydium Zarządu Głównego PTWK.

3. Zwycięzcy Konkursu zostaną pisemnie powiadomieni o decyzji jury. Ponadto wynik Konkursu zostanie podany do publicznej wiadomości w prasie fachowej oraz na stronie internetowej PTWK (www.wydawca.home.pl).

Warszawa, 6 marca 2001 r.

Komisarz Konkursu: Wojciech Rozwadowski — Komisja Historyczna ZG PTWK, redaktor w Wyższej Szkole Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie; tel. (022) 619-08-66, wshgit.biblioteka@interia.pl

66. SESJA RADY GŁÓWNEJ I KONFERENCJA OGÓLNA IFLA
(Jerozolima, 13-18 sierpnia 2000 r.)

Niby wszystko było jak zawsze: uroczyste otwarcie, oficjalne przemówienia, występy artystyczne, spotkania przyjaciół, a jednak coś wisiało w powietrzu. Jakieś pretensje, niedomówienia, informacje o incydentach w Tel Awiwie, wzmożone kontrole na starym mieście i przy wejściach do budynków publicznych itp. Można to było kłaść na karb straszliwego upału, którego nie pamiętano tu od pół wieku, ale nie bez znaczenia był totalny bojkot Konferencji przez kraje arabskie, co dla władz IFLA dbających o neutralność polityczną było niemiłym zaskoczeniem. W kuluarach zastanawiano się w związku z tym nad sensownością organizowania dorocznych spotkań w krajach, w których rządzi dyktatura (jak np. na Kubie) lub zagrożonych konfliktami (jak Izrael). Jednoznaczne opowiedzenie się za lub przeciw takim decyzjom nie jest łatwe. Między innymi dlatego, że bibliotekarze pracują niemal we wszystkich krajach i ograniczenie spotkań do miejsc, gdzie jest sielsko, żeby nie dodać — bogato, byłoby jakimś wypaczeniem obrazu bibliotekarstwa światowego. Nie da się jednak ukryć, że gdyby walki między Izraelczykami i Arabami wybuchły w czasie trwania Konferencji, byłby to duży kłopot zarówno dla organizatorów, jak i uczestników. Zwłaszcza że do Jerozolimy zjechało ok. 3000 bibliotekarzy z całego świata. Najliczniejszą grupę 297 osób stanowili gospodarze, następną bibliotekarze amerykańscy (250), rosyjscy (87), francuscy (83), angielscy (79), duńscy (63), szwedzcy (47), norwescy (47), holenderscy (44). Estończyków było 14, Łotyszy 10, Litwinów 5, a Polaków jak zwykle najmniej, bo zaledwie 4 osoby: Wojciech Kulisiewicz, Barbara Sordylowa, Barbara Zybert i niżej podpisana.

Głównym tematem 66. Konferencji Ogólnej było: „Information for cooperation: creating the global library of the future”. Od pewnego czasu bibliotekarze działający na forum międzynarodowym polubili takie bombastyczne hasła, które prawdopodobnie podnoszą wielu na duchu, zwłaszcza że bibliotekarska rzeczywistość nie skłania do optymizmu. Jej główną cechą nie jest bynajmniej globalizacja, ale coraz bardziej pogłębiające się zróżnicowanie nie tylko w różnych regionach świata, ale również w poszczególnych krajach.

W ponad 200 wygłoszonych referatach oraz wypowiedziach na zebraniach otwartych i w tzw. grupach roboczych (workshops) dystanse między poszczególnymi rejonami świata rysowały się bardzo wyraziście. Biblioteki działają wyraźnie w trzech planach. W pierwszym mieszczą się kraje (np.

skandynawskie), które sto lat temu zainwestowały w tworzenie bibliotek publicznych, powierzyły je opiece samorządów lokalnych, głównie w zakresie ich finansowania, i dziś zbierają owoce w postaci wysokich wskaźników piśmienności i powszechności korzystania z usług informacyjnych. W drugim planie mieszczą się kraje (np. Europy Środkowo-Wschodniej), gdzie biblioteki mają historycznie ugruntowaną tradycję, ale współczesne standardy (księgozbiory, lokale, wyposażenie w nowe technologie informacyjne, kwalifikacje bibliotekarzy) są niskie, a zainteresowanie instytucji rządowych ich rozwojem jest słabe.

Do trzeciego planu wypada zaliczyć kraje rozwijające się: Afryki, Ameryki Łacińskiej, Azji — borykające się z powszechnym analfabetyzmem, brakiem środków finansowych na zakładanie i utrzymanie bibliotek, minimalnym zainteresowaniem rządów ich rozwojem. Oczywiście, podział na te trzy plany jest mocno uproszczony, bowiem są kraje, które mają wiele cech pośrednich i dlatego wszelkie oceny działalności światowego bibliotekarstwa muszą być ostrożne, zwłaszcza gdy mowa o ich rozwoju w bliższej i dalszej przyszłości. Ta ostrożność wynika nie tylko z różnic dzielących biblioteki w zakresie organizacji, zarządzania i wyposażenia materialnego, ale również z uwarunkowań społecznych, takich jak: poziom oświaty, zakres piśmiennictwa, system polityczny i ekonomiczny, stan zamożności obywateli, rozmiary ruchu wydawniczego, przejrzystość podziału administracyjnego kraju itp. Bez tej wiedzy ocena poglądów wyrażanych w referatach i dyskusjach z konieczności jest niepełna i powierzchowna. Dla bibliotekarza z Bostwany, który jako sukces traktuje zakładanie wiejskich czytelni (village reading rooms) postulat bibliotekarza angielskiego, by ograniczyć lub zlikwidować usługi biblioteki publicznej w zakresie literatury pięknej może się wydać szokujący. Podobne reakcje mogą wzbudzić przewidywania co do zbędności działania bibliotek publicznych i stopniowej ich likwidacji, ponieważ upowszechnia się możliwość pozyskiwania informacji za pośrednictwem domowego komputera. Perspektywa ta dotyczy oczywiście krajów bogatych, bo w liczącej 23% światowej populacji krajach Południowej Azji, tylko 1% ogółu ludności ma dostęp do Internetu, a 40% nie rozmawiało nigdy przez telefon. W Afryce Południowej, w Soweto 6 bibliotek publicznych obsługuje 3-5 mln mieszkańców. Samo określenie „obsługuje” nie oddaje rzeczywistości, ponieważ znakomita część mieszkańców tego murzyńskiego getta jest niepiśmienna.

Różnice, szczególnie materialne, ale i w sferze mentalnej dzielące świat, siłą rzeczy odnoszą się również do bibliotekarstwa. To właśnie one utrudniają porozumiewanie się w sprawach ogólnych i szczegółowych. Lektura licznych referatów i wypowiedzi w dyskusjach upoważniają do sformułowania pytania o problemy, które mogą być wspólne dla krajów bogatych i biednych, określanych enigmatycznie jako rozwijające się. Ujmując rzecz inaczej, można pokusić się o pytanie, czy współczesne światowe bibliotekarstwo ma jeszcze jakieś wspólne elementy integrujące, czy też tworzy barwną, ale rozsypaną mozaikę.

Cywilizacja elektroniczna w równym stopniu jak cywilizacja słowa drukowanego pogłębia dystanse między poszczególnymi regionami świata oraz poszczególnymi krajami: stają się bardziej widoczne. Biblioteki tkwią jeszcze głęboko w tradycyjnych technologiach, a próby wprowadzenia na szerszą skalę

nowych, zwłaszcza w dziedzinie informacji, zderzają się z barierami, które są nie do omińnięcia. Wśród najistotniejszych wypada wymienić następujące.

ZASIĘG PIŚMIENNOŚCI

Według danych UNESCO w 1998 r. było w świecie 880 mln dorosłych analfabetów, z tego 2/3 stanowiły kobiety. Ci niepiśmienni żyją głównie w regionach rozwijających się, lub inaczej — w krajach biednych. Najwyższy wskaźnik analfabetyzmu odnotowano w Sub-Saharze, Afryce Południowej i Zachodniej (od 57-58%), w Ameryce Łacińskiej, Karaibach, krajach arabskich, Północnej Afryce (od 80-88%) (Shirley A. Fitzgibbons: *Libraries and literacy: a preliminary survey of the literature*). Najwyższa piśmienność wśród dorosłych przypada na Wschodnią Azję i Pacyfik (94%), Centralną Azję oraz Centralną i Wschodnią Europę (98%). Zmieniły się też radykalnie poglądy co do piśmienności. Jeszcze 10 lat temu wiązano ją głównie ze szkołą. I było to oczywiste, ponieważ to w szkole — odkąd istnieje — uczono czytania i pisania. I tak się dzieje do dziś. Jednak zmiany dokonujące się w strukturze społecznej — a głównie ruchy migracyjne i to w krajach bogatych — sprawiły, że zakresem piśmienności zainteresowały się instytucje rządowe, międzynarodowe (UNESCO), ośrodki badawcze, uniwersyteckie oraz stowarzyszenia profesjonalne (IFLA, IRA). W 1985 r. Kongres Stanów Zjednoczonych wyasygnował znaczne kwoty na ogólnokrajowe badania stanu piśmienności wśród Amerykanów. Raport Jonathana Kozola *Illiterate America* (Garden City 1985) oraz wyniki badań the National Adult Literacy Survey (1992 r.), stanowiły impuls do wydania przez Kongres specjalnej uchwały: the National Literacy Act oraz opublikowania w 1993 r. raportu the U.S. Office of Technology Assessment, w którym zaproponowano, by poszerzyć pojęcie piśmienności o umiejętności posługiwania się komputerem, multimediami, wideo itp. Wyniki badań amerykańskich ujawniły, że 25% słabo czytających obywateli Stanów Zjednoczonych pochodziło ze środowisk imigranckich. Ponieważ w społeczeństwie amerykańskim dominują postawy pragmatyczne, po stwierdzeniu, że w tym bogatym kraju ponad 1 mln osób nie umie czytać i pisać, a ok. 40 mln radzi sobie z tą umiejętnością ledwo, ledwo, powołano natychmiast do życia the National Literacy Institute, a prezydent Clinton objął patronat nad programem the America Reads Challenge, który zakładał, że każde dziecko w Stanach Zjednoczonych musi w ciągu pierwszych 3 lat nauki w szkole opanować umiejętność czytania. W 1992 r. powstał program: „First Book”. Zawierał on zachętę dla wydawców, by obdarowywali dzieci niepełnosprawne książkami. Również pod hasłem „Every child reader” w 1999 r. telewizja amerykańska promowała czytelnictwo wśród dzieci. Oprócz akcji rządowych problemy czytelnictwa podjęły organizacje międzynarodowe. W 1993 r. UNESCO opublikowało *Guidelines for public libraries promoting literacy*. Biblioteki traktowano w tym dokumencie jako instytucje umożliwiające komunikację lokalną w ramach gminy, szkoły, miasta, uniwersytetu.

Nowe technologie informacyjne przyczyniają się do usprawnienia procesu komunikowania i tym samym wpływają korzystnie na aktywność czytelnictwa. Aktywność UNESCO miała korzystny wpływ na inicjatywy podejmowane w ramach IFLA. W 1996 r. powstała w strukturze tej organizacji Literacy

Working Group, a w 1998 r. podczas Ogólnej Konferencji w Amsterdamie odbyła się całodniowa (przy pełnej sali) dyskusja pod hasłem: „Literacy and reading services to cultural and linguistic minorities” (John Y. Cole: *Literacy, libraries and IFLA: recent development and a look at the future*). W planowanej w 2001 r. 67. Konferencji IFLA (Boston, Stany Zjednoczone) przewiduje się prezentację nowego programu p.n.: „Libraries in promoting literacy activities”.

BIBLIOTEKI PUBLICZNE I SZKOLNE

Piśmienność i aktywność czytelnicza kojarzą się z działalnością bibliotek publicznych i szkolnych. Jest jednak między nimi pewna różnica. O ile biblioteki szkolne oraz akademickie stanowią integralną część szkoły czy uniwersytetu, to biblioteki publiczne są instytucjami autonomicznymi. Nie ma większych wątpliwości co do funkcji biblioteki szkolnej, natomiast zakres działania biblioteki publicznej może być poddawany w wątpliwość. Sformułowana wiele lat temu koncepcja biblioteki publicznej obejmująca edukację, informację i rozwój indywidualny jednostki jest ciągle aktualna. Niemniej, zdaniem niektórych polityków, osoby zainteresowane literaturą piękną powinny kupować ją we własnym zakresie, w księgarni, bowiem lektury służące rozrywce są sprawą indywidualną, a nie publiczną (Philip Gill: *Guidelines for public libraries in the 21st century*) i nie ma powodu, by pieniądze podatnika wydawać na realizację czyjejś przyjemności. Jest to oczywiście skrajny pogląd i chyba nie ma wśród bibliotekarzy wielu zwolenników, ale może zyskać uznanie wśród decydentów decydujących o nakładach na biblioteki. Bywa też całkiem inaczej. Stwierdzony w badaniach spadek zainteresowania literaturą piękną na rzecz wideo, książek mówionych, CD-ROM-ów itp. (20% ogółu wypożyczeń) stanowił impuls do przedłożenia parlamentowi norweskiemu specjalnego dokumentu informującego o sytuacji w archiwach, bibliotekach i muzeach. Zawierał on również propozycje działania na najbliższe dziesięciolecie. Dla bibliotek publicznych na pierwszym miejscu wymieniono obowiązek promowania literatury pięknej, na drugim — wspieranie permanentnego uczenia się, na trzecim — usług informacyjnych.

Autorzy przewodnika dla bibliotek publicznych są ostrożni w przewidywaniu ich przyszłości. Miedzy innymi dlatego, że nie wiadomo, jak długo książka drukowana utrzyma swój prymat wobec rozwoju elektroniki. Wyniki badań przeprowadzone w 1999 r. w szkołach podstawowych w Kapsztadzie (Afryka Południowa) ujawniły, że tylko 1/3 ogółu szkół ma coś w rodzaju biblioteki, a dostęp do książek jest zróżnicowany według podziału na szkoły dla białych i czarnych dzieci. W szkołach dla białych dzieci na ucznia przypada 11 książek, zaś w szkołach dla dzieci czarnych tylko 1,5. Dostęp do Internetu mają dzieci tylko w szkołach dla białych (Genevive Hart: *Project work as a vehicle for information literacy education in a circuit of South African primary schools*). W szkołach dla czarnych poszczególne klasy liczą po 50 uczniów, a nauczyciele nie są przygotowani, by uczyć dzieci korzystania z informacji. Nauczycielskie źródła informacyjne są niezwykle ubogie. Kilka własnych książek lub pożyczonych od znajomych, i to wszystko. W Soweto liczącym 3-5 mln mieszkańców (wyłącznie czarnych) działa 6 bibliotek publicznych. Ich zakres oddziaływania jest minimalny, ponieważ większość mieszkańców jest niepiśmienna. Gdy

mowa o społeczeństwie informacyjnym, książkach dostępnych za pośrednictwem Internetu, globalnej bibliotece i nowych technologiach informacyjnych, bibliotekarze z Kapsztadu traktują to jako rodzaj science fiction.

Jedną z cech współczesnego świata jest przemieszczanie się ludności. Główny kierunek tych migracji prowadzi z biednego Południa ku bogatej Północy. W niektórych krajach (Niemcy, Austria) imigranci stanowią ok. 10% ogółu ludności. Adaptacja społeczna Turków, Kurdów, Arabów, Wietnamczyków i Chińczyków jest procesem trudnym i skomplikowanym. Imigranci muszą nauczyć się języka kraju, w którym przyszło im żyć, ukończyć szkołę, zdobyć kwalifikacje zawodowe i pracę dającą utrzymanie. Rola bibliotek w procesie adaptacyjnym jest duża. Między innymi dlatego, że czytanie książek jest niezastąpionym źródłem przy przyswajaniu sobie języka, co jest równoznaczne z możliwością nawiązania kontaktu ze środowiskiem lokalnym, przyswajaniem sobie obyczajów, stylu życia. Wyniki badań przeprowadzone w 7 szkołach podstawowych w Wiedniu, do których uczęszczają głównie dzieci tureckie, wskazują, że ci którzy aktywnie korzystają z bibliotek publicznych, czytają przynajmniej 2 książki w miesiącu, a telewizję oglądają nie dłużej niż 2 godziny dziennie, szybciej niż pozostali opanowują język niemiecki i przedmioty przewidziane w programie szkolnym (Bülent Yilmaz: *Reading and library usage habits of the students whose mother tongue is Turkish in Vienna, Austria*).

Inne wyniki badań czytelnictwa uzyskane w Izraelu potwierdzają te prawidłowości. Badania przeprowadzono w czwartych klasach szkół podstawowych. Wśród 301 objętych badaniami uczniów 19 nie miało ani jednej własnej książki, 24% tylko kilka, ale 69,7% miało ich dużo. Największą aktywnością czytelniczą wykazali się uczniowie w szkołach, gdzie była jedna biblioteka centralna oraz mniejsze ulokowane w poszczególnych klasach. 38% badanych uczniów spędza 2 godziny dziennie na lekturach (Snunith Shoham: *Classroom collections and reading patterns*). Według opinii izraelskich bibliotekarzy i nauczycieli czytelnictwo wzbogaca słownictwo, usprawnia styl pisania, krytyczne rozumienie tekstów, ułatwia przyswajanie reguł gramatycznych. Są to stwierdzenia oczywiste, ale nie wszyscy politycy oraz przedstawiciele administracji są o tym przekonani. Odnosi się to również do naszych rodzimych doświadczeń.

ZARZĄDZANIE I EFEKTYWNOŚĆ DZIAŁANIA BIBLIOTEK

Potoczne obserwacje wskazują niezbicie, że zmienia się struktura publiczności korzystającej z usług bibliotek publicznych. Kolejne generacje są coraz lepiej wykształcone i mają inne oczekiwania wobec bibliotek. Badania przeprowadzone w Charles Sturt University (Nowa Południowa Walia w Australii) objęły 3 pokolenia Australijczyków, a mianowicie: najstarsze urodzone w 1920 r., starsze urodzone w 1938 r. oraz najmłodsze i jednocześnie najliczniejsze urodzone w l. 1946-1961. W porównaniu z pokoleniami dziadków i rodziców wnukowie określane przez demografów jako „baby boomers” są najlepiej wykształceni (23% ma wyższe wykształcenie) i dobrze przystosowani do zmian cywilizacyjnych, zarówno w przemyśle, usługach, jak i innych dziedzinach życia. Ich oczekiwania wobec bibliotek publicznych różnią się od zaintereso-

wań osób starszych (54%), ale nie tak drastycznie jak się wydawało. Ci pierwsi na pierwszym miejscu wymienili rekreacyjne funkcje biblioteki (58%), na drugim — indywidualne zainteresowania (17,5%), na trzecim — naukę i studia (15%). W drugiej grupie preferencje wypadły odpowiednio: 78%, 13,4%, 2,2%. Młodszy oczekują, że dostęp do zasobów bibliotecznych (informacji i materiałów) powinien być możliwy za pośrednictwem domowego komputera, Internetu oraz poczty elektronicznej, udział w oświatowych i kulturalnych formach pracy bibliotecznej deklaruje 38%. Starsi widzą bibliotekę publiczną jako ważny lokalny ośrodek rekreacyjny i deklarują chęć uczestniczenia w organizowanych przez nią imprezach oświatowo-kulturalnych (55%). Wiele wskazuje na to, że w miarę starzenia się „boomers” będą preferowali w większym stopniu rekreacyjne funkcje bibliotek publicznych (Maureen V. Kahlert: *The baby boomer generation — impact on public libraries theoretical and practical evidence*). To praktyczna działalność bibliotek wymusza dziś podejmowanie badań na temat ich przyszłości. Wprowadzanie nowych technologii informacyjnych, budownictwo, wyposażenie, organizowanie zbiorów, kształcenie bibliotekarzy — wymagają zwiększania nakładów finansowych, a pieniędzy nawet w krajach bogatych nie przybywa. Próbuje się więc przewidzieć, jak będą się kształtowały usługi biblioteczne w przyszłości. The British Library Research and Innovation Center finansuje badania na temat potencjalnych i szacunkowych usług bibliotek publicznych (Margaret Kinnell Evans: *Quality management and self assessment tools for public libraries*). W oszukiwaniu najlepszych rozwiązań organizacyjnych próbuje się porównywać efektywność usług informacyjnych bibliotek z usługami sektora prywatnego. W dużej mierze chodzi tu o doświadczenia w zarządzaniu usługami w tym sektorze i możliwości wykorzystania ich w praktyce bibliotek. Pod względem metodologicznym sposoby prowadzenia tego typu badań są niedostatecznie rozpoznane w programach bibliotekarskich, ale wydaje się, że kierunek myślenia o zarządzaniu bibliotekami jest obiecujący.

KSZTAŁCENIE BIBLIOTEKARZY

Coraz powszechniejsze zastosowania nowych technologii informacyjnych w bibliotekach wpływa na organizację kształcenia bibliotekarzy, zwłaszcza w zakresie programowym. Zróżnicowanie w tej dziedzinie jest znaczne, uwarunkowane tradycją, aktualnym poziomem oświaty, stanem zamożności danego kraju. Są jednak pewne cechy wspólne, podstawowe dla bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, do których m.in. zalicza się: sposoby komunikowania, politykę informacyjną, zarządzanie źródłami informacyjnymi, prowadzenie badań i umiejętności interpretacji uzyskanych wyników (Evelyn Daniel, Susan Lazinger, Olé Harbo: *Guidelines for library/information educational programs: for discussion*). Tradycyjne bibliotekoznawstwo tkwiło głęboko swoimi korzeniami w problematyce historycznej, ale już w latach 60. adaptowana przez nie informacja naukowa — i w związku z tym poszerzenie pola obserwacji i penetracji badawczych — wyparły ją z programów akademickiego kształcenia bibliotekarzy. Współczesność przyniosła nowe problemy związane zarówno ze zmianami strukturalnymi w społeczeństwie (wzrost liczby uczących się, nowe formy studiowania), jak i koniecznością przebudowy warsztatów bibliotecznych.

Współczesne kształcenie bibliotekarzy na poziomie licencjackim i magisterskim musi być wspierane przez standardy obejmujące nie tylko programy, ale warunki materialne oraz kwalifikacje personelu nauczającego. Bez ich spełnienia niemożliwe jest ubieganie się o akredytację i wzajemne uznanie dyplomów. Wobec coraz wyraźniej rysującej się globalizacji rynku pracy sprawom tym poświęca się coraz więcej uwagi (Pete Dalton, Kate Levinson: *An investigation of LIS qualifications throughout the world*). Studia bibliotekoznawcze i w zakresie informacji naukowej — przez umieszczenie ich w organizacyjnej strukturze uniwersytetu — są, podobnie jak inne kierunki, dwustopniowe. Pierwszy to tzw. licencjat lub inaczej bachelor degree. Ukończenie ich umożliwia podjęcie w bibliotece pracy, przeważnie pomocniczej lub technicznej. Studia tego typu trwają 2 albo 3 lata. Drugi stopień uwieńczony jest pracą magisterską, która powinna zawierać elementy badawcze (Chutima Sacchanaand: *From theory to practice: a case of research in library and information science in Thailand*).

Odejście od historii książki ku współczesnej problematyce bibliotek, dokonało się w takich krajach jak Wielka Brytania, Stany Zjednoczone, Kanada, Australia już w połowie lat 60. Formułowanie problematyki prac magisterskich z szerokim uwzględnieniem organizacji wewnętrznej biblioteki, zastosowań nowych technologii informacyjnych, analizy zawartości zbiorów, potrzeb użytkowników informacji nie miało jednak większego znaczenia w zastosowaniach praktycznych. W uniwersytetach tajlandzkich nie przywiązywano — i nadal tak jest — większego znaczenia do upowszechniania wyników badań z jednej strony, z drugiej zaś — kierownicy bibliotek nie wykazywali większego nimi zainteresowania. Inaczej rzecz ujmując, ustalenia teoretyczne płynące z badań nie znalazły — i nadal tak się dzieje — zastosowania w działalności praktycznej.

O słabym zainteresowaniu problematyką bibliotekarską świadczy los fachowych czasopism bibliotekarskich w Portugalii (Maria Luísa Cabral: *Journals and their audiences: who are their audiences?*). Z dwóch czasopism jedno poświęcone archiwom, bibliotekom oraz informacji naukowej, wychodzące od 40 lat, przestało się ukazywać w 1996 r. Drugie *Páginas a & b* powstało w 1997 r., jest subsydiowane przez rząd, ma nakład 150 egz. i ok. 1000 czytelników w bibliotekach i archiwach. Nie przynosi zysków, ale nie ma też długów. Pismo fachowe nie może ograniczyć się do opisywania technologii, standardów czy statystyki, ale powinno przekazywać idee, służyć porozumiewaniu się ludzi zainteresowanych rozwojem danej dziedziny. Specyfiką badań w zakresie bibliotekarstwa i informacji naukowej jest głębokie zakorzenienie w praktyce bibliotecznej. Bibliotekoznawstwo, podobnie jak inne dziedziny, potrzebuje zarówno podbudowy teoretycznej, jak i doświadczenia praktycznego. Dotyczy to zwłaszcza przewidywań rozwoju bibliotek w XXI w. Bez gruntownej wiedzy na temat zmian w strukturze społecznej można tworzyć wiele mitów, które się po prostu nie sprawdzają.

Jak co roku, tak i w czasie 66. Konferencji Ogólnej IFLA w Jerozolimie można było obejrzeć towarzyszącą jej wystawę. Czy to odległości i problemy z transportem, a więc i wysokie koszty dla wystawców sprawiły, że była ona znacznie skromniejsza niż poprzednie. Ekspozowano głównie sprzęt elektroniczny i związane z nim programy. Książki można było spotkać w stoisku izraelskim. Zazdrość mogła obudzić liczba tłumaczeń na język angielski. Dla

liczącego ok. 6 mln mieszkańców Izraela, otoczonego zewsząd kulturą arabską, jest to jedna z głównych dróg popularyzująca wiedzę o historii i literaturze żydowskiej w szerokim świecie.

Organizacja Konferencji przebiegała nad wyraz sprawnie, gospodarze, zwłaszcza młodzież, byli pomocni i gotowi na każde skinienie. Upał, którego nie pamiętano tu od pół wieku, był obezwładniający, ale taka już specyfika tej części świata.

Jadwiga Kołodziejska

Maszynopis wpłynął do redakcji 14 listopada 2000 r.

KONFERENCJA
MIĘDZYNARODOWEGO STOWARZYSZENIA MUZYCZNYCH BIBLIOTEK
ARCHIWÓW I OŚRODKÓW DOKUMENTACJI (IAML)
(Edynburg, 6-11 sierpnia 2000 r.)

Do najważniejszych zadań działającego od 1951 roku stowarzyszenia IAML należą: współpraca bibliotek muzycznych w zakresie opracowywania międzynarodowych zasad katalogowania dokumentów muzycznych, publikacja międzynarodowych bibliografii muzycznych, wymiana doświadczeń i prezentacja unikatowych kolekcji muzykaliów. IAML skupia biblioteki, które działają w 5 sekcjach. Są to: Sekcja Archiwów i Ośrodków Dokumentacji Muzycznej, Sekcja Bibliotek Rozgłośni Radiowych i Orkiestr, Sekcja Bibliotek Konserwatoriów Muzycznych, Sekcja Bibliotek Publicznych oraz Sekcja Bibliotek Instytucji Naukowych. Co roku w różnych miejscach na świecie stowarzyszenie organizuje konferencje, które są okazją do nawiązania bezpośrednich kontaktów, podjęcia nowych inicjatyw i podsumowania całorocznych działań.

W 2000 r. konferencja IAML odbyła się w Edynburgu, w Szkocji¹. Wzięło w niej udział ok. 350 uczestników z 35 krajów świata. Byli to głównie bibliotekarze muzyczni, ale również wydawcy, muzykolodzy i kompozytorzy. Polskę reprezentowali: Jolanta Byczkowska-Sztaba z Zakładu Zbiorów Muzycznych Biblioteki Narodowej oraz Stanisław Hrabia z Biblioteki Instytutu Muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Honorowym patronem konferencji był angielski kompozytor sir Peter Maxwell Davies, przyjęty niezwykle serdecznie przez uczestników konferencji. Wygłosił on inauguracyjny wykład na temat roli bibliotek muzycznych w promowaniu muzyki współczesnej oraz zmian, jakie dokonują się we wzajemnych relacjach kompozytora, wydawcy muzyki i biblioteki muzycznej. Pozytywnie ocenił możliwości Internetu w promowaniu twórczości współczesnych kompozytorów.

Poszczególne sekcje IAML zorganizowały swoje sesje tematyczne. Przedstawiciele bibliotek i archiwów o podobnym profilu omawiali specyficzne aspekty swej pracy. Prezentowali swoje kolekcje, organizację pracy i nowatorskie rozwiązania architektoniczne, wśród których najciekawsza była ilustracja

¹ Ostatnie sprawozdanie z konferencji IAML opublikowano w „Prz. Bibl.” 1997 z. 3/4 s. 261-263. Poprzednia konferencja IAML odbyła się w 1999 r. w Nowej Zelandii.

rowana przezrociami prezentacja niedawno wybudowanej biblioteki Estońskiej Akademii Muzycznej w Tallinie. Biblioteka zawierająca ok. 225 000 dokumentów została zorganizowana z zapewnieniem wolnego dostępu do półek.

Prezentacje bibliotek zaawansowanych technologicznie dotyczyły projektów określanych mianem bibliotek cyfrowych (digital library). W przypadku zbiorów muzycznych wykorzystanie technologii cyfrowej jest bardzo obiecujące. Na konferencji w Edynburgu odbyło się kilka pokazów; dotyczyły one zbiorów muzycznych z różnych epok. Judy Tsu (University of Washington, Seattle) przedstawiła interesujący projekt nazwany „Digital Scriptorium”, którego celem jest zeskanowanie średniowiecznych i renesansowych rękopisów, w tym również muzycznych, bibliotek University of California w Berkeley i Columbia University (sunsite.berkeley.edu/Scriptorium). Rękopisy i stare druki muzyczne zostaną udostępnione większej liczbie użytkowników przez Internet, co zabezpieczy je przed zniszczeniem. Peter Higham (Mount Allison University, Sackville) zaprezentował projekt „Canadian Music Centre Digital Library” (www.musiccentr.ca/ds/DigArchive), który zakłada przeniesienie archiwum Canadian Music Centre z ponad 14 000 druków muzycznych na dane cyfrowe. Zaproponowane rozwiązania są ciągle dość kosztowne, lecz w przyszłości z pewnością staną się bardzo powszechne. Wiele bibliotek jest zainteresowanych taką metodą zabezpieczania i udostępniania zbiorów. Należy jednak pamiętać, że w świecie zmieniających się ciągle technologii i formatów zapisu obrazu i dźwięku w projektowaniu tego typu przedsięwzięć niezwykle ważne jest stosowanie najwyższych standardów. Niezachowanie tych wymogów może spowodować, że po kilkudziesięciu latach zapis elektroniczny stanie się nieczytelny dla urządzeń, które będzie oferowała technologia XXI w.

Zagadnienia archiwizacji zbiorów nagrań dyskutowano podczas sesji „Archiwa dźwiękowe w republikach bałtyckich” oraz podczas prac Sekcji Bibliotek Rozgłośni Radiowych i Orkiestr. Możliwość przesyłania przez sieci komputerowe nie tylko obrazu, ale i dźwięku, może z powodzeniem być wykorzystana w bibliotekarstwie muzycznym. Gromadzone na serwerze sieciowym pliki z utworami muzycznymi, mogą być udostępniane studentom jako materiał do zajęć dydaktycznych. Jednocześnie zwracano uwagę, że to rozwiązanie, choć daje duże możliwości, może być sprzeczne z prawem autorskim.

W czasie sesji „Music libraries online” poruszono tematykę katalogów komputerowych i inicjatyw zakładania centralnych katalogów muzykaliów. Przykładem jest Musiconline (www.musiconline.ac.uk), katalog prowadzony przez 16 bibliotek muzycznych Wielkiej Brytanii. Poza udostępnieniem katalogów bibliotecznych, baza zawiera informacje o poszczególnych kolekcjach, pozwalając użytkownikom na wstępną ocenę ich zawartości. Katalog pełni też ważną rolę w systemie wypożyczeń międzybibliotecznych.

Zastosowanie wirtualnych serwisów informacyjnych w nauczaniu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej było przedmiotem kilku prezentacji podczas obrad Komisji ds. Udostępniania i Szkolenia. Zagadnieniom tym poświęcono aż 2 sesje. Susanne From z Działu Muzycznego Biblioteki Helsińskiej zaprezentowała serwis internetowy duńskich bibliotek publicznych *Folkbibliotekernes Netguide* (www.fng.dk). Baza jest przewodnikiem po ok. 2600

duńskich internetowych źródłach informacji ze wszystkich dziedzin, z muzyką włącznie. W programie, wspomaganym finansowo przez duński rząd, bierze aktywny udział ponad 100 bibliotekarzy z 21 największych duńskich bibliotek publicznych. Inna prezentacja Wolganga Kruegera (Hochschule für Bibliotheks- und Informationswesen, Stuttgart) dotyczyła witryny internetowej *Virtual university* (www.hbi-stuttgart.de), która jest dla bibliotekarzy muzycznych, muzykologów i nauczycieli źródłem informacji bibliograficznej z dziedziny informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Podobny projekt nazwany *Mildred (Music In Libraries: Directory / Resource Discovery)* przedstawiony przez Petera Linnitta (BBC Information and Archives) dotyczy internetowego katalogu kolekcji muzycznych w Wielkiej Brytanii.

Jednym z największych osiągnięć IAML jest współpraca w zakresie opracowywania międzynarodowych bibliografii: *Répertoire International des Sources Musicales* (RISM), *Répertoire International de Littérature Musicale* (RILM), *Répertoire International de la Presse Musicale* (RIPM) oraz *Répertoire International d'Iconographie Musicale* (RiDIM). Poszczególnym bibliografiom poświęcono osobne sesje.

Praca nad RISM obejmuje przygotowanie i publikowanie katalogu rękopisów i starych druków muzycznych znajdujących się w bibliotekach na całym świecie. W komisji RISM brała udział Jolanta Byczkowska-Sztaba. W BN znajduje się sekcja RISM, która koordynuje prace w Polsce oraz od wielu lat aktywnie uczestniczy w przygotowaniu bibliografii RISM i w szkoleniu bibliotekarzy na Litwie, Łotwie, Ukrainie i w Rosji.

Spotkanie dotyczące bibliografii RILM miało charakter sprawozdawczy. Wspomniano o udziale polskich bibliotekarzy, szczególnie zaś o niedawno zmarłym Krzysztofie Górskim z Biblioteki Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie, który przez wiele lat był bardzo aktywnym autorem abstraktów dotyczących polskiej literatury muzycznej.

RIPM to międzynarodowa inicjatywa obejmująca opracowanie bibliografii zawartości czasopism muzycznych publikowanych w Europie i w Stanach Zjednoczonych w XIX w. W tym monumentalnym przedsięwzięciu uczestniczą bibliotekarze z 15 krajów, w tym również z Polski. Barbara Zakrzewska-Nikiporczyk opracowała bibliografie: *Ruch Muzyczny 1857-1682*² oraz *Tygodnik Muzyczny, Warsaw, 1820-1821, Pamiętnik Muzyczny Warszawski, Warsaw, 1835-1836, Gazeta Muzyczna i Teatralna, Warsaw, 1865-1866*³. W 1999 r. Komitet Badań Naukowych przyznał środki na kontynuowanie prac dla RIPM, jest więc w planach opracowanie zawartości kolejnych polskich czasopism. Podczas konferencji główny redaktor serii Robert Cohen z Uniwersytetu w Maryland zademonstrował wersję online i na CD-ROM. Osobną podserię RIPM stanowią przedruki opracowanych czasopism.

Podczas obrad komisji RiDIM ogłoszono 5 referatów na temat historii i wyników 30-letniej pracy w głównych ośrodkach RiDIM na świecie.

Interesujące porównanie 3 muzycznych serwisów bibliograficznych: RILM; (www.rilm.org), *Music Index* (MI, CD-ROM) i *International Index of Music Periodical* (IIMP; music.chadwyck.com, iimpft.chadwyck.com) zaprezentowali Leslie Troutman (University of Illinois) i Alan Green (Ohio State University).

² 1-2. Ann Arbor, Michigan 1977.

³ Ann Arbor, Michigan 1999.

W tytule referatu postawiono pytanie: który serwis wybrać? Autorzy dokonali analizy rejestracji zawartości wybranych tytułów czasopism w poszczególnych bibliografiach. Rezultaty identycznych zapytań różniły się między sobą. Wynikało to głównie z tego, że: a) zasięg chronologiczny poszczególnych bibliografii jest różny (RILM: 1967-, MI: 1965-, IIMP: 1990-), b) nie we wszystkich bibliografiach uwzględniono te same czasopisma, c) zgromadzono informacje o różnym zakresie szczegółowości (RILM: dane bibliograficzne i adnotacje; MI: dane bibliograficzne; IIMP: dane bibliograficzne, adnotacje i pełny tekst), d) zastosowano różne metody przy opracowywaniu bibliografii. Odpowiedzi na postawione pytanie nie udzielono, pojawiła się natomiast sugestia, aby korzystać ze wszystkich 3 źródeł. Nie zawsze jest to jednak możliwe ze względu na wysoką cenę zarówno wersji online jak i na CD-ROM.

Z problematyką czasopism muzycznych były również związane specjalne obrady grupy roboczej. Tematyka wygłoszonych referatów dotyczyła aspektu historycznego czasopiśmiennictwa muzycznego. Przedstawiono referaty na temat czasopism: *Russkaja Muzykalnaja Gazeta* (Gerald R. Seaman, Oxford University), *Music and Letters* (John Wagstaff, Oxford University) i czasopism muzycznych Indii w XIX i XX w. (Sisir Kumar Mukherjee, Indie).

Ważne miejsce w programie konferencji zajęło zagadnienie ochrony praw autorskich i przestrzegania ich w bibliotekach muzycznych. Nowoczesne cyfrowe technologie dają praktycznie nieograniczone możliwości kopiowania i rozpowszechniania dokumentów. Jane Gottlieb (Juilliard School of Music, Nowy Jork) w referacie „A delicate balance: current copyright issues in U.S. conservatory libraries” zaprezentował najnowsze amerykańskie rozwiązania prawne, w których przedłużono ochronę prawną dzieł autorskich z 50. do 70. lat. Zwrócił uwagę, że przestrzeganie praw autorskich jest obecnie jednym z ważniejszych zadań jakie stoją przed bibliotekarzami. Referat Anne le Lay (Bibliothèque du CNR, Boulogne) pt. „Le droit de copie et les conservatoires” dotyczył bibliotek konserwatoriów francuskich, które na wielką skalę stosowały praktykę kopiowania nut przeznaczonych do wykonania. W 1990 r. Société des Editeurs et Auteurs de Musique (SEAM) przygotowało stosowne rozwiązania prawne i w 1999 r. wymogło na konserwatoriach francuskich podpisanie odpowiednich umów. Katherine Hogg (Music Libraries Online, Londyn) w referacie „Copyright issues in British conservatoire libraires” zwróciła uwagę, że bibliotekarze mają często trudności z interpretacją i stosowaniem prawa autorskiego w codziennej pracy.

Muzyka i niepełnosprawność była tematem aż 2 sesji plenarnych. Roger Firman (Royal National Institute for the Blind, Londyn) przedstawił referat „Touching the score: recent developments in access to music for blind and partially-sighted people” a Ross Kirk (York University) wygłosił wykład pt. „Music and disability: electronic performance instruments and therapy”.

Ważnym zadaniem, którym zajmuje się IAML jest koordynacja prac nad stosowaniem Międzynarodowego znormalizowanego numeru druków muzycznych (International Standard Music Number — ISMN)⁴. Podczas prac komisji bibliograficznej Hartmut Walravens (Staatsbibliothek zu Berlin) wygłosił refe-

⁴ Projekt Polskiej Normy Pr PN-ISO 10957 *Informacja i dokumentacja — Międzynarodowy znormalizowany numer druku muzycznego (ISMN)* oddano do Polskiego Komitetu Normalizacyjnego do ustanowienia.

rat na temat zastosowania ISMN. Nadawanie numerów ISMN koordynuje obecnie 26 agencji obejmujących swym zasięgiem 30 krajów.

Obrady konferencji zakończyła sesja Zarządu Stowarzyszenia, na której m.in. przedstawiono sprawozdania przedstawicieli grup narodowych. Przygotowane przez Marię Prokopowicz sprawozdanie z działalności Polskiej Grupy Narodowej IAML, przedstawił Stanisław Hrabia. W sprawozdaniu była mowa m.in. o wydaniu, jak się okazało oczekiwanego za granicą, przewodnika *Biblioteki i zbiory muzyczne w Polsce*⁵ oraz o udziale polskich bibliotekarzy w pracach nad bibliografią RIPM. Polska Grupa Narodowa IAML liczy obecnie 14 członków (12 instytucji i 2 członków indywidualnych).

Poza oficjalnym programem konferencji znalazły się imprezy towarzyszące. Bibliotekarze mieli możliwość zwiedzenia kilku miast związanych z historią i kulturą Szkocji. W katedrze St. Giles w Edynburgu odbył się specjalny koncert w wykonaniu zespołu wokalnego „Cappella Nova”. Zorganizowano również zwiedzanie Biblioteki Narodowej Szkocji (National Library of Scotland). Obradom towarzyszyły targi książek i wydawnictw nutowych. Niewątpliwie największym wydarzeniem wydawniczym była prezentacja wersji online najnowszego wydania *The new grove dictionary of music and musicians*. Wersja drukowana w 29 tomach ma się ukazać w styczniu 2001 r.

Na zakończenie organizatorzy zaprosili wszystkich na następną konferencję, która odbędzie się w lipcu 2001 r. w Périgueux we Francji. Ustalono też miejsca kolejnych konferencji. W 2005 r. będzie to Polska.

Oceniając udział polskich bibliotekarzy w pracach IAML z perspektywy konferencji w Edynburgu, można powiedzieć, że jest on bardzo widoczny. Polscy bibliotekarze angażują się w największe inicjatywy bibliograficzne oraz aktywnie uczestniczą w kolejnych konferencjach. Trzeba jednak zauważyć, że w dziedzinie komputeryzacji bibliotek muzycznych jesteśmy daleko w tyle. Z pewnością wynika to z niedostatku odpowiedniego sprzętu i oprogramowania, jak również braku zasad dotyczących tytułu ujednoczonego utworu muzycznego oraz formatu rekordu bibliograficznego dla dokumentów audiowizualnych⁶. Istotny problem to brak też współpracy bibliotek muzycznych w zakresie automatyzacji. Niezbędne więc wydaje się zaangażowanie wszystkich bibliotek muzycznych, które rozpoczęły komputeryzację, w prace przyspieszające ten proces. Chodzi tu przede wszystkim o wspólne tworzenie języka haseł przedmiotowych KABA dla utworów muzycznych oraz o wymianę doświadczeń i współpracę w zakresie sporządzania rekordów bibliograficznych muzykaliów. Członkostwo w stowarzyszeniu IAML to nie tylko honor i korzyść polegająca na poznaniu innych bibliotek czy kontaktach z bibliotekarzami ze świata, ale również zadanie dla Polskiej Grupy Narodowej IAML, aby wyznaczyć kierunek rozwoju nowoczesnego bibliotekarstwa muzycznego w Polsce.

Stanisław Hrabia

Maszynopis wpłynął do redakcji 15 stycznia 2001 r.

⁵ M. Prokopowicz, A. Spóz, W. Pięła: *Biblioteki i zbiory muzyczne w Polsce*. Przewodnik. Warszawa 1998.

⁶ Trwają prace nad formatem rekordu bibliograficznego dla dokumentów audiowizualnych, odpowiednia instrukcja zostanie opublikowana w 2001 r. w serii „FOKA”.

MECENAT KULTURALNY W POLSCE

Z dziejów mecenatu kulturalnego w Polsce. Studia pod red. Janusza K o s t e c k i e g o. Warszawa: Bibl. Nar. 1999, 421 s.

Nie jest to pozycja, którą ściśle można byłoby zakwalifikować do wiedzy o książce, ale dla każdego zainteresowanego tą dziedziną jest ważna. Dotyczy bowiem materialnych podstaw funkcjonowania kultury, w tym również kultury książki. Od nich zaś, w znacznej mierze, zależy kondycja instytucji i twórców cywilizacji, a co za tym idzie — również samych dzieł i mechanizmów ich rozpowszechniania. Problem jest skomplikowany, wielowymiarowy, zmienny w czasie i przestrzeni społecznej, jednak od wieków aż po współczesność i przyszłość warunkujący trwałość i rozwój ludzkiego dorobku.

Autorzy wstępu i wszystkich 11 rozpraw zamieszczonych w książce stwierdzają, że wobec ogromu piętrzących się trudności i luk w dotychczasowej wiedzy przedstawiają jedynie fragmenty zjawisk przydatne do dalszych systematycznych badań, które uważają za celowe i wręcz niezbędne. Wypada zgodzić się z taką oceną, dodając wszakże, że ów rekonesans dostarcza czytelnikom bardzo wiele konkretnych informacji i cennych refleksji.

Wielce inspirujący jest wprowadzający artykuł Krzysztofa M. Dmitruka: *Wokół teorii i historii mecenatu* (s. 11-31). Autor zestawia w nim rozmaite ujęcia i rozumienia tego terminu funkcjonujące w piśmiennictwie (cytując przy tym obszerną literaturę przedmiotu) oraz przedstawia własną propozycję spojrzenia na mecenat jako na „sieć wymian” korzyści między darczyńcami a beneficjentami. Zyski mecenasów bywają natury pozamaterialnej (np. prestiżowe, ambicjonalne, emocjonalne, wynikające z obowiązków prawnych, konwencjonalnych lub moralnych), ale czasem sprowadzają się po prostu do lokaty kapitału w dzieła artystyczne. Również formy pomocy materialnej dla twórców bywały różne, np. przyjęcie w poczet domowników, zapewnienie posad, beneficjów, warunków kształcenia i pracy (stypendia, możliwość korzystania z księgozbiorów, wprowadzenie do elitarnych kręgów towarzyskich), wynagrodzenie za konkretne dzieła. Relacje między obu stronami też były uwarunkowane przez wiele czynników, zarówno obiektywnych, jak subiektywnych. Zawsze jednak niosły ze sobą jakieś formy uzależnienia, oczywiście, bardziej dotkliwego dla strony biorącej niż rozdzielającej dobra materialne.

Wnikliwa analiza zjawiska mecenatu w konkretnych sytuacjach stanowi jeden z kluczy (ale przecież nie uniwersalny wytrych) do głębszego zrozumienia

przeszłości, terażniejszości, a w pewnym stopniu również perspektyw rozwoju kultury. Taki bowiem horyzont chronologiczny obejmują rozprawy opublikowane w omawianym tomie: od okresu staropolskiego po czas III Rzeczypospolitej. Ta rozpiętość dziejowa warta jest podkreślenia, bowiem dotychczas stosunkowo najlepiej rozpoznane były poczynania patronackie do końca XVIII w. Tymczasem okazuje się, że podstawowe formy mecenatu zmieniały tylko postać, ale trwały i trwają po dzień dzisiejszy.

Ogólnie można zauważyć, że mecenat indywidualny z biegiem czasu coraz bardziej był wspierany zbiorowym oraz instytucjonalnym, ale nadal zajmuje miejsce nie pozbawione znaczenia, aczkolwiek marginalne.

Godna zastanowienia jest relacja terminów „mecenat,” i „finansowanie”. Dorota Ilczuk i Anna Wieczorek (*Finansowanie kultury w III Rzeczypospolitej*) przyjmują, że pojęcie mecenatu „kojarzy się przede wszystkim z bezinteresownym wsparciem, udzielanym kulturze przez osoby prywatne. Rozszerzenie pojęcia mecenat nad kulturą o finansowanie kultury ze środków publicznych wynika bezpośrednio z rozwoju koncepcji państwa opiekuńczego” (s. 356). Z takim rozróżnieniem polemizują zarówno K.M. Dmitruk (s. 18), jak Andrzej Mężyński, wyrażający opinię, że „mecenat w pełni bezinteresowny w praktyce nie występuje” (s. 146). Jak zauważa Alina Kowalczykowa, pozytywny wydźwięk określenia „mecenat kulturalny” utrwalił się w Polsce w okresie zaborów, kiedy dominowała wokół niego „aura patriotycznej szlachetności” (s. 195). Niezależnie jednak od indywidualnych pobudek czy też subiektywnej oceny intencji, niezależnie od form i nazw (opieka, wsparcie, pomoc czy inne) działalność kulturalna, leżąca w żywotnym interesie społecznym, zawsze wymaga subwencjonowania, a podstawowym miernikiem jej oceny jest skuteczność. Dlatego we wszystkich artykułach analiza sposobów wynagradzania prowadzi do opisu rezultatów. Z tej perspektywy rysuje się nie tylko panorama dziejów kultury w Polsce, ale też pojawiają się nowe propozycje metodologiczne zmierzające do eliminacji fałszywych stereotypów i powierzchownych uogólnień na rzecz trzeźwej analizy rzeczywistości.

Znamienne jest, że niemal wszyscy autorzy dotyczą spraw książki, w mniejszym lub większym zakresie. Nie mogło być inaczej, skoro w przeszłości i nadal pozostaje ona jednym z najważniejszych nośników treści kulturalnych.

Z natury rzeczy najwięcej faktów księgoznawczych zawartych jest w artykułach profesjonalnych bibliologów. Są to następujące pozycje: Paulina Buchwald-Pelcowa: *Mecenat nad piśmiennictwem i książką w dawnej Polsce* (s. 33-90); Andrzej Mężyński: *Mecenat nad publikacjami naukowymi w XIX wieku* (s. 143-170); Oskar S. Czarnik: *Opieka, wsparcie czy samopomoc? Z problemów mecenatu kulturalnego na obczyźnie* (s. 249-298). Wiele informacji i refleksji w tym względzie przynoszą również inne szkice, zwłaszcza Aliny Kowalczykowej: *Mecenat literacki i artystyczny w XIX i XX wieku* (s. 171-221) i Grzegorza Ostasza: *Mecenat nad kulturą w czasie okupacji (1939-1945)* (s. 229-333).

Nie tu miejsce na szczegółowy rozbiór treści poszczególnych rozpraw ani na polemikę z niektórymi ich tezami. Zabrałoby to zbyt wiele miejsca, bowiem materia jest rozległa i zróżnicowana. Ogólnie trzeba zauważyć, że w kręgu zainteresowania znalazły się przede wszystkim wydawnictwa. Natomiast sprawy mecenatu nad bibliotekami oraz kolekcjonerstwa, a także wysiłków w celu

zachowania dziedzictwa piśmienniczego przewijają się tylko marginalnie, choć wiadomo, że było to zjawisko kulturalne ważne nie tylko w okresie zaborów, lecz także w czasie budowy zrębów II Rzeczypospolitej. Mecenat nad polskimi bibliotekami, jego uwarunkowania i konsekwencje kulturowe, nadal oczekuje na swego monografistę.

Nie przemilczając braków, należy podkreślić z uznaniem znaczny zasób wiedzy i przemyśleń, który przynosi ze sobą omawiany tom. Jest to cenny kapitał wniesiony do dalszych badań nad kulturą w Polsce.

Książka ujmuje elegancką szatą zewnętrzną. Dobry papier, harmonijny układ typograficzny, oryginalne i przemyślane ilustracje to korzystna wizytówka Biblioteki Narodowej jako wydawcy. Na podkreślenie zasługuje kompetentna praca redaktorów, zarówno naukowego (Janusz Kostecki), jak też wydawniczego (Ewa Piotrkiewicz-Karmowska). Przy tej okazji powraca aktualna dyskusja nad potrzebą lub zbędnością redaktorów tekstów naukowych. Z ich współpracy zrezygnował Mariusz Karpowicz, autor rozprawy: *Mecenat artystyczny w Polsce nowożytnej (1500-1764)* (s. 91-122). Czytelnicy sami osądzą, za którą ze stron przemawia więcej racji.

Barbara Bieńkowska

Maszynopis wpłynął do redakcji 31 stycznia 2001 r.

DZIEJE DRUKARSTWA W POLSCE

Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku. T. 1, Małopolska. Cz. 2, Wiek XVII-XVIII. Vol. 1-2. Praca zbiorowa pod red. Jana P i r o ż y ń s k i e g o. Kraków: Pol. Ak. Umiejętności 2000, 732 s., 79 s.tabl. Książka w Dawnej Kulturze Polskiej, 10.

Wytrwałość, konsekwencja, poczucie odpowiedzialności za złożone obietnice czy tylko zapowiedzi nie zawsze cechują długofalowe przedsięwzięcia wydawnicze. Z dużą przyjemnością z tego także względu, choć nie tylko z tego, godzi się odnotować ukazanie się, po długiej przerwie, 2 kolejnych woluminów fundamentalnego dzieła *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku*.

Ta wielotomowa edycja zapoczątkowana została w 1959 r. z inicjatywy prof. Alodii Kaweckiej-Gryczowej, pod jej redakcją i kierunkiem oraz przy jej walnym udziale autorskim. Z zaplanowanych wówczas 6 „zeszytów”, które rozrosły się w potężne tomy, za życia Redaktorki (zm. w 1990 r.) ukazały się następujące: T. 1 *Małopolska*, cz. 1 *Wiek XV-XVI* (1983 r.); T. 3 cz. 1 *Wielkopolska* (1977 r.); T. 4 *Pomorze* (1962 r.); z. 5 *Wielkie Księstwo Litewskie* (1959 r.) i z. 6 *Małopolska — Ziemie Ruskie* (1960 r.). Wszystkie oparte były na materiałach zgromadzonych w Pracowni Bibliografii Staropolskiej IBL PAN. Tam właśnie tworzony był warsztat dokumentacyjny dla przyszłej syntezy dziejów i roli książki w dawnej kulturze polskiej.

W *Słowie wstępnym* do tomu, który chronologicznie ukazał się jako pierwszy, a nosi numer 5, A. Gryczowa przedstawiła cele i założenia całego

przedsięwzięcia. Napisała tam m.in.: „Gdy po wojnie zaczęto się krzątać koło uporządkowania i odbudowy warsztatów naukowych, powstała myśl przygotowania fundamentów pod nową konstrukcję dziejów tego tak istotnego składnika kultury narodowej”, tzn. dziejów książki (s. VI). Elementem tej struktury, słuszenie wówczas uznanym za podstawowy, jest dokumentacja produkcji wydawniczej. Dlatego właśnie przystąpiono do opracowania słownika encyklopedycznego drukarzy i drukarstwa w dawnej Polsce. „Pojmując dzieje drukarstwa jako integralny składnik dziejów kultury narodowej, staraliśmy się naświetlić możliwie wszechstronnie działalność oficyn wydawniczych tak, by z cząstkowych elementów, jak z kolorowych kamyków mozaiki, można było odtworzyć zbliżony do pełni obraz ruchu umysłowego, pulsowania idei, upadków i postępu w życiu narodu” — czytamy w tymże wstępie (s. IX). Stosownie do owych założeń, ambitnych i trudnych do realizacji, wypracowane zostały metody gromadzenia, selekcji i prezentacji materiałów kumulujących nie tylko zastany zasób wiedzy, lecz także liczne własne rezultaty badawcze autorów haseł urastających często do wymiarów małych monografii. Podstawowy kształt merytoryczny i metodyczny oraz układ całego dzieła zostały szczegółowo wypracowane i realizowane w kolejnych tomach, jakkolwiek niektóre elementy ulegały w praktyce modyfikacjom.

Jako ostatni przygotowany pod redakcją A. Gryczowej ukazał się w 1983 r. t. 1 *Małopolska, cz. 1 Wiek XV-XVI*. Redaktorka, tłumacząc mnogością materiałów i trudnościami wykonawczymi decyzję osobnego wydania cz. 1, zapowiadała kontynuację tematu przy współpracy uczonych krakowskich. Na realizację tej obietnicy przyszło czekać 17 lat. Dopiero w 2000 r. nakładem PAU w Krakowie ukazała się cz. 2 obejmująca — w 2 woluminach — okres XVII i XVIII w.

Profesor Jan Pirożyński, animator, redaktor i współautor najnowszej publikacji, w tej sytuacji miał zadanie ułatwione i utrudnione zarazem. W dalece zmienionych warunkach, z przeorganizowanym z konieczności zespołem współpracowników, bez instytucjonalnego oparcia w Polskiej Akademii Nauk ani w Bibliotece Jagiellońskiej, podejmując kontynuację zaawansowanej już serii, czuł się zobligowany do przyjęcia jej zasadniczych założeń autorskich, co też w ogólnych zarysach uczynił.

Tak więc pozostawił niezmienioną zasadę alfabetycznego układu haseł trojakiemu rodzajowi: biograficznych (z natury rzeczy dominujących w słowniku drukarzy), topograficznych (miejsowości, gdzie działały drukarnie) oraz instytucjonalnych (nazwy warsztatów bądź ich zbiorowych właścicieli, np. *Akademii Krakowskiej Drukarnie, Jaśnie Oświeconego Księcia Biskupa Krakowskiego... Drukarnia; Jezuita w Sandomierzu, Jego Królewskiej Mości i Rzeczypospolitej Drukarnia w Sandomierzu*).

Podobnie zachowany został schemat budowy haseł: 1) biogram lub losy instytucji, 2) produkcja typograficzna (najobszerniej), 3) zasób typograficzny i graficzny, 4) współpracownicy, 5) inne dziedziny działalności typografów (np. księgarstwo, introligatorstwo, twórczość pisarska). Każde hasło jest opatrzone bibliografią. W pierwszej kolejności podane są archiwalia, następnie publikacje w porządku chronologicznym — w zależności od stanu badań — w komplecie lub w wyborze. Całość uzupełniają przemyślane, oryginalne ilustracje.

Te ogólne ramy wypełnione zostały treściami, które sprawiają, że omawiany tom jest odmienny od poprzednich. Różnice nie sprowadzają się tylko do ilościowych, choć jest oczywiste, że materiał dotyczący drukarstwa małopolskiego XVII-XVIII w. jest nieporównywalnie obszerniejszy niż okresów wcześniejszych. Znacznie posunął się stan badań, a przede wszystkim rozszerzył się zakres kwerend przeprowadzonych przez autorów, dlatego też wskazania bibliograficzne są bardzo rozbudowane. Wyraźny postęp jakościowy zaznaczył się w odkrywaniu wielu wcale lub mało znanych kart z dziejów drukarstwa, np. w opracowaniu drukarni żydowskich w Krakowie i Lublinie. Podobnie jak w części pierwszej, tutaj również są one wydzielone z ogólnego ciągu alfabetycznego (s. 676-732). Odmiennie jednak — zamiast porządku abecedowego — wprowadzono następstwo chronologiczne warsztatów, dołączono indeks osobowy oraz słownik terminów specjalistycznych, co znacznie ułatwia polskiemu czytelnikowi orientację w nowej dla niego materii.

Artykuły zawierają ogrom wiedzy faktograficznej, jaki przy redagowaniu początkowych tomów był niemożliwy do osiągnięcia. Na przykład w 1959 r. A. Gryczowa przyznała, że w odniesieniu do XVII-XVIII w. trzeba było zrezygnować z „tabelek obrazujących przebieg i wyniki ilościowe produkcji” (z. 5 s. XIV). Natomiast w recenzowanym tomie tabelaryczne zestawienia produkcji są częstym elementem charakterystyki działalności poszczególnych warsztatów. To tylko jeden z licznych przykładów wysokiej wartości informacyjnej słownika, a równocześnie erudycji i akrybii autorów. Bogata jest również warstwa interpretacyjna. Od początku wydawnictwa przyjęto słuszne założenie, że drukarstwo będzie rozpatrywane w ścisłym powiązaniu z ogólnokulturalnymi prądami epoki. W omawianym tomie kontekst dziejowy potraktowany został bardzo szeroko. Mam wrażenie, że czasami nawet jest nadmiernie rozbudowany jak na wydawnictwo specjalistyczne. Odnosi się to zwłaszcza do haseł topograficznych prezentujących szerokie tło historyczne. Może to być uzasadnione w przypadku Krakowa (s. 344-352), jako nie tylko drukarskiej metropolii Małopolski, ale podobnie potraktowane zostały też inne miasta o mniejszym znaczeniu dla wiodącej tematyki. Na przykład Częstochowa uzyskała odrębne hasło (s. 124-125) tylko z powodu lokalizacji tam drukarni paulińskiej, omówionej w obszernym artykule *Paulini w Częstochowie* (s. 451-467). Z tematyką paulińskiego warsztatu łączą się też hasła osobowe: *Kowalski Julian* (s. 342-343), *Schreiber Korneliusz* (s. 560) i in. Wydaje się, że w tym i analogicznych przypadkach (np. *Sandomierz*) można było zrezygnować z powtarzających się partii tekstów i literatury, natomiast powiązać odsyłaczami hasła łączące się tematycznie. Skoro przywołana już została *Częstochowa* (wyłącznie jako ilustracja szerszego problemu), to może warto zauważyć — czego oczywiście bibliografia nie ma obowiązku unaoczniać — że częstokroć cytowany monografista drukarni jasnogórskiej B[ogumił] Czerwień i H[enryk] Czerwiński to ta sama osoba. Nota bene w najnowszej publikacji *Drukarnia Paulinów w Częstochowie w latach 1730-1868* (Bytom 1998), nie wykorzystanej w omawianym tomie, autor wystąpił jako Henryk Czerwień.

Generalnie idzie mi o sprawę niedostatku odsyłaczy. Oczywiście, wnikliwy i kompetentny czytelnik potrafi mozolnie zestawić hasła stanowiące ciągi tematyczne, zwłaszcza że może pomocniczo posłużyć się spisem artykułów (s. 3-9), ale nie jest to łatwa praca. Trudno np. bez głębszej lektury połączyć hasła:

Jaśnie Oświeconego Księcia Biskupa Krakowskiego Andrzeja Zaluskiego Drukarnia w Krakowie 1749-1758 (s. 262-268) z *Akademii Krakowskiej Drukarnie* (4. *Drukarnia Seminarium Biskupio-Akademickiego*, s. 49-50), gdzie opowiedziano głównie jej dalsze losy. Podobnie nie zasygnalizowane odsyłaczami są związki między hasłami: *Jezuici w Lublinie. Drukarnia 1683-1773* (s. 271-284) a *Trynitarze w Lublinie. Drukarnia 1781-1817* (s. 637-644). Nawiasem mówiąc, w tym przypadku umknął w redakcji hasel fakt, że w międzyczasie (1774-1781) drukarnia nosiła nazwę *Jego Królewskiej Mości i Rzeczypospolitej*, a była zarządzana przez Komisję Edukacji Narodowej (por. s. 273), choć w innym przypadku analogiczny fakt został uwidoczniiony hasłem *Jego Królewskiej Mości i Rzeczypospolitej Drukarnia w Sandomierzu 1774-1799* (s. 269-270), acz również bez powiązania odsyłaczem z hasłem *Jezuici w Sandomierzu. Drukarnia 1716(?) - 1773* (s. 284-288). Można przytoczyć wiele podobnych przykładów.

Wobec różnorodności nazw i losów drukarni XVII-XVIII w. oczywiste są trudności z wyborem hasel i siatką odsyłaczy. Rozumiem, że Redaktor czuł się zobowiązany do kontynuacji, również w tym względzie, ustaleń poprzedników z 1959 r. (z. 5 s. XI-XIII).

Jednak przy tak obszernym materiale, jaki zawarty jest w omawianym tomie, brak korelacji hasel staje się uciążliwy dla użytkownika. W założeniu informacje rozproszone w różnych miejscach miał gromadzić indeks zamieszczony w ostatnim tomie całego cyklu. Inicjatorzy nie przewidzieli jednak zapewne ani takiego rozrostu materiału, ani aż tak długiego rozciągnięcia edycji w czasie. Wszak obecnie, w 2001 r., cykl nie został jeszcze zakończony. Zaplanowanych wcześniej tomów w druku znajduje się cz. 2 t. 3 *Wielkopolska* (ma ona obejmować Mazowsze), natomiast t. 2 (Śląsk) odsuwa się w daleką przyszłość.

Tym bardziej należy cieszyć się, że mimo ogromnych trudności, których echa pobrzmiwają we *Wstępie* pióra Jana Pirożyńskiego (s. VII-X) opublikowany został kolejny tom *Drukarzy dawnej Polski*, dotyczący niezwykle ważnego w dziejach polskiej typografii miejsca i czasu: Małopolski w wiekach XVII-XVIII. Dzieło zawierające ogromny zasób wiedzy w znaczący sposób wzbogaca podręczny warsztat nie tylko historyka książki, lecz również każdego badacza i miłośnika przeszłości.

Barbara Bieńkowska

Maszynopis wpłynął do redakcji 31 stycznia 2001 r.

ZE ZBIORÓW BIBLIOTEKI NARODOWEJ

Nad złoto droższe. Skarby Biblioteki Narodowej. Pod red. Haliny Tchórzewskiej-Kabata przy współpr. Macieja Dąbrowskiego. Warszawa: Bibl. Nar. 2000, 262 s., il.

Nad złoto droższe to nie jest zwykły album zawierający reprodukcje starannie wybranych skarbów Biblioteki Narodowej. Książka ta zarówno ze

względu na treść, jak i na swą wyszukaną bibliofilską formę jest czymś znacznie więcej i bez przesady można ją uznać za prawdziwe wydarzenie na naszym rynku wydawniczym. Na jej treść złożyły się krótkie przedmowy dwu kolejnych dyrektorów Biblioteki: Michała Jagiełły i jego poprzednika, Adama Manikowskiego oraz obszerny i pięknie napisany zarys historii Biblioteki, a także przegląd zawartości jej zbiorów pióra Pauliny Buchwald-Pelcowej (s. 11-29). Następnie czytelnik znajduje już główny trzon książki, tzn. ułożone chronologicznie od VIII w. do 1958 r. obszerne noty poświęcone wybranym rękopisom, inkunabułom, starym drukom, drukom nowym, zabytkom kartograficznym, ikonograficznym, muzycznym i fonograficznym. Każdej z tych not towarzyszy kolorowa reprodukcja wykonana na najwyższym osiągalnym obecnie w Polsce poziomie, który bez obawy można porównywać z najlepszymi zagranicznymi faksymilowanymi wydaniem dawnych rękopisów, grafiki i map. Kartkując *Skarby Biblioteki Narodowej*, mamy więc przed oczyma korowód zabytków, o których wprawdzie słyszeliśmy i czytaliśmy, ale rzadko tylko mogliśmy je zobaczyć: *Sakramentarz tyński*, *Kodeks supraski*, *Ewangeliarz Anastazji*, *Rocznik świętokrzyski dawny*, *Kazania świętokrzyskie*, *Psalterz floriański*, *Legenda aurea* itd. aż po rękopiśmienny tomik poetycki Krzysztofa Kamila Baczyńskiego oraz autografy Witolda Lutosławskiego i Grażyny Bacewicz. Album zamyka wykaz 105 przedstawionych obiektów (s. 243-247) oraz odnoszącą się do Biblioteki Narodowej i jej zbiorów bibliografia (s. 248-253).

Autorami not jest zespół aż 55 osób zaproszonych do ich opracowania. Szkoda tylko, że ich praca została anonimowa, ponieważ noty nie są podpisane. Lepiej pod tym względem wypadli fotograficy (łącznie 6 osób), których autorstwo odnotowano na odwrocie karty tytułowej.

Pod względem treści album jest nie tylko doskonałą wizytówką Biblioteki, ale czymś znacznie więcej — niemal bogato ilustrowanym podręcznikiem historii książki i innych obiektów gromadzonych przez biblioteki naukowe. Natomiast pod względem formy *Skarby* są po prostu znakomite: zostały wydrukowane na doskonałym półmatowym bezkwasowym papierze o jasno-kremowej tonacji. Druk jest dwukolorowy, czarny i czerwony, a o wysokiej jakości barwnych reprodukcji już pisałem. Zwraca też uwagę okrywająca twarde okładki piękna obwoluta, która do złudzenia przypomina prawdziwą oprawę książki z biblioteki króla Zygmunta Augusta. Efekt jest tak dobry, że w pierwszej chwili można pomyśleć, że to nie papier, tylko brązowa cieleca skóra pokryta ślepymi i złoconymi tłoczeniami jednego z „monumentów” wielkiego króla-bibliofila.

Istnieje też wersja anglojęzyczna pt. *More precious than gold. Treasures of the Polish National Library*.

Nie pozostaje więc nic innego, jak tylko złożyć Wydawcom i Autorom tej niezwykłej książki gratulacje, a czytelników zachęcić do jej czytania.

Jan Pirożyński

Maszynopis wpłynął do redakcji 2 stycznia 2001 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Przeгляд piśmiennictwa rozpoczniemy od publikacji dotyczących kształcenia bibliotekarzy. W roku akademickim 1999/2000 Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Jagiellońskiego obchodził jubileusz 25-lecia. Z tej okazji ukazał się zbiór prac w językach polskim i angielskim pt. *Biblioteka i informacja w komunikowaniu* pod redakcją Marii Kocójowej, ukazujący dorobek Instytutu w l. 1974/1975-1999/2000 [1]. Wydawnictwo to składa się z 4 części. Część 1 zawiera informacje o działalności Instytutu, w następujących opracowaniach: Wanda Pindlowa: *Partnerzy w kraju i na świecie*; Maria Kocójowa: *Rozwój badań naukowych*; *Działalność dydaktyczna*; Krystyna Bednarska-Ruszajowa: *Studenci*; Anna Gruca: *Absolwenci*. Części 2 i 3 zawierają artykuły problemowe poświęcone informacji w komunikowaniu oraz roli biblioteki i książki w komunikowaniu. Część 4 zawiera *Dokumentację 25-letniej działalności IBIN UJ*; znajdziemy tam m.in. *Kalendarium* w opracowaniu M. Kocójowej, *Wykaz prac na stopnie naukowe pracowników etatowych*, spis prac magisterskich (1978-1999), spis pracowników etatowych (1974-2000) oraz wykaz ich prac naukowych. Redaktor publikacji wyraża nadzieję, że ukazanie dorobku IBIN UJ przyczyni się do budowania prestiżu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w Polsce i do podjęcia badań naukowych w dziedzinie komunikacji społecznej.

Centrum Ustawicznego Kształcenia Bibliotekarzy, ośrodek edukacji na poziomie średnim, dążąc do zapewnienia wysokiej jakości kształcenia, podjęło ostatnio — nie po raz pierwszy zresztą — prace nad dalszą modernizacją programu nauczania wraz z jego korelacją z równoległe opracowywanym programem nauczania w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. W związku z tym opracowano i wydano drukiem *Dokumentację programową* [2], która składa się z 3 części: *Założenia programowo-organizacyjne*, *Organizacja programu kształcenia*, *Programy nauczania (Przedmioty obowiązkowe, Specjalizacje bibliotekarskie, Przedmioty nadobowiązkowe)*. Jak czytamy we wstępie pióra dyrektora CUKB, Marcina Drzewieckiego, oraz przewodniczącej Rady i Komisji Programowej CUKB, Barbary Sosińskiej-Kalaty: „Uzyskanie dyplomu ukończenia dwuletnich studiów pomaturalnych CUKB według zaproponowanego programu zapewnia możliwość podjęcia studiów licencjackich (...) Dyplom ten uprawnia z kolei do ubiegania się o przyjęcie na dwuletnie uzupełniające studia magisterskie w Instytucie INSB UW” (s. 13).

Liczba publikacji dotyczących bibliotek jest w obecnym *Przeглядzie* stosunkowo duża. Zaczniemy od wydawnictw o charakterze informatorów. Duże zasługi ma na tym polu Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą, działające przy Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego. O pracach tego ośrodka badawczego pisałam już kilkakrotnie. Ostatnio ukazał się *Informator o stratach bibliotek i księgozbiorów domowych na terytoriach polskich okupowanych w latach 1939-1945 (bez ziem wschodnich)* [3]. Materiały zostały opracowane przez Urszulę Paszkiewicz, Janusza Szymańskiego i in. Redaktorem naukowym jest Barbara Bieńkowska. Informator zawiera: 1. *Wykaz strat znaczniejszych bibliotek i księgozbiorów domowych w układzie topograficznym*, 2. *Zestawienia danych liczbowych strat*, 3. *Informacje zbiorcze o stratach bibliotek*.

Następną pozycją o tej samej proweniencji jest *Suplement 1*, uzupełniający *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej do 1939 roku*, autorstwa U. Paszkiewicz [4]. Autorka od wielu już lat zajmuje się rejestracją inwentarzy i katalogów bibliotek. Wynikiem tych prac są 2 dawniej już sygnalizowane przeze mnie publikacje. Wydany obecnie *Suplement* zawiera 1001 opisów inwentarzy i katalogów, z czego 943 to rękopisy. W następnym suplemencie, jak zapowiada Autorka, znajdzie się m.in. dalszy ciąg dokumentacji dotyczącej Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie.

Opublikowane zostały materiały VII Forum Czytelniczego [5] zorganizowanego pod hasłem „Biblioteki w społeczeństwie demokratycznym” przez Polskie Towarzystwo Czytelnicze i WBP w Kielcach w dn. 28-31.05.2000 r. w Cedzynie k. Kielc. Informacje o przebiegu obrad już opublikowano w *Przeglądzie Bibliotecznym* (2000 z. 1/2 s. 119).

Dziesięć lat temu ukazała się książka Jacka Wojciechowskiego: *Podstawy pracy z czytelnikiem* (Warszawa 1991). Odwołując się do tej publikacji, Autor opracował książkę pt. *Praca z użytkownikiem w bibliotece* [6]. We wprowadzeniu czytamy: „Wprawdzie nie zmieniły się opisy głównych procedur, mechanizmów i prawidłowości, ale już inne opinie, czasem nawet określenia oraz nazwy, w mniejszym albo większym stopniu, wymagają modyfikacji. Nie mógłbym zatem powiedzieć, że to nadal jest ta sama książka (...). Bibliotekarstwo zmienia się nie tylko szybko, ale i wielokierunkowo. Jednak głównym symptomem zmian jest wielokomunikacyjność (...)” (s. 9). Rozważania swoje kieruje Autor do bibliotekarzy obsługujących społeczności lokalne, środowiska edukacyjne, młodzież i dzieci.

Zbiór prac pod redakcją Elżbiety B. Zybert zatytułowany *Biblioteka w otoczeniu społecznym* [7] również skierowany jest do bibliotekarzy, by im uświadomić rolę biblioteki w zmienionej rzeczywistości, w społeczeństwie informacyjnym.

O roli bibliotek pedagogicznych w działalności naukowej nauczycieli w województwie śląskim, w okresie międzywojennym, piszą Małgorzata Olszówka i Urszula Wołczyk [8]. Pierwsza Autorka charakteryzuje księgozbiory pedagogiczne w zakładach kształcenia nauczycieli, a U. Wołczyk opisuje nauczycielskie środowisko naukowe na Dolnym Śląsku. Obie prace oparte są na rozprawach doktorskich Auterek.

Ukazały się materiały z ogólnopolskiej konferencji poświęconej samorządowym bibliotekom powiatowym. Spotkanie odbyło się w Jedlni-Letnisko w dn. 20-22.09.2000 r. Referaty dotyczyły bardzo trudnej sytuacji, w jakiej znalazły się te biblioteki po wejściu w życie reformy administracyjnej [9]. Jako pierwszy wystąpił Jan Wołosz z referatem: *Polityka biblioteczna państwa — oczekiwania i nadzieje*.

Na międzynarodowe spotkanie bibliotekarzy i architektów (por. *Prz. Bibl.* 2000 z. 1/2 s. 120), zorganizowane przez Bibliotekę Uniwersytecką w Warszawie i Ligę Europejskich Bibliotek Naukowych (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche. Architecture Group Seminar, Warsaw 12-14 April 2000), wydana została w języku angielskim książka: *The open library* [10]. Publikacja zawiera odpowiedzi — w formie bogatych materiałów ilustracyjnych (planów i fotografii) — 29 bibliotek europejskich na ankietę dotyczącą nowych

i rozbudowywanych budynków bibliotecznych. Jak się dowiedziałam, książkę tę można kupić w Oddziale Gromadzenia Zbiorów BUW.

We wrześniu 1999 r. odbyło się uroczyste otwarcie nowych pomieszczeń Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej; z tej okazji zorganizowano konferencję na temat kierunków modernizacji usług biblioteczno-informacyjnych w bibliotekach szkół wyższych. Materiały z tego spotkania ukazały się drukiem [11].

Zbiory i prace polonijne Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi [12] to informator, który jest już tomem 11 serii wydawanej przez Bibliotekę Narodową, w której znajdujemy informacje o polonikach w bibliotekach polskich.

Pięknie wydany album *Nad złoto droższe* (zob. s. 332) prezentuje cimelia Biblioteki Narodowej, ponad 100 unikatowych zabytków piśmiennictwa i kultury polskiej [13], na które składają się różne rodzaje zbiorów: rękopisy, druki dawne i nowsze, muzykalia, mapy, ale również dokumenty życia społecznego, pierwsze fotografie i nośniki dźwięku. Fotografiami obiektów towarzyszą odpowiednie noty informacyjne. Obok tomu w języku polskim wydano tom w języku angielskim.

Biblioteka Jagiellońska posiada w swych zbiorach renesansowy księgozbiór biskupa płockiego Piotra Dunin-Wolskiego (1531-1590). Kazimierz Piekarski zwrócił uwagę na znaczenie tej niezwyklej kolekcji i zainicjował jej badania. Trud opracowania naukowego księgozbioru podjął z powodzeniem Andrzej Obrębski opracowując *Volsciana* — katalog tych zbiorów [14].

Ciekawą postacią Stanisława Zielińskiego — działacza niepodległościowego, polityka, a jednocześnie bibliotekarza i bibliografa — przedstawiła Beata Bartczak [15]. W latach 1910-1915 S. Zieliński był bibliotekarzem w Muzeum Narodowym Polskim w Rapperswilu, a w l. 1927-1936 pracował w CBW. Opracowywał również bibliografie, np. *Bibliografię czasopism polskich zagranicą 1830-1934* (Warszawa 1935) oraz *Polską bibliografię morza i Pomorza* (Warszawa 1935).

Podobnie jak w latach ubiegłych Grażyna Straus i Katarzyna Wolff przedstawiły wyniki sondażu przeprowadzonego przez Instytut Książki i Czytelnictwa BN nt. sytuacji książki w Polsce w 1998 r. [16]. Pierwsza Autorka zajęła się czytelnictwem, a K. Wolff indywidualnymi nabywcami książek. Na marginesie dodajmy, że pod koniec 2000 r. został przedstawiony ministrowi kultury i dziedzictwa narodowego raport opracowany przez IKiCz BN: „Stan czytelnictwa w Polsce”. Raportem zainteresowały się nawet media, jeden z warszawskich dzienników zatytułował swoją relację *Krajobraz po katastrofie*.

Języki informacyjno-wyszukiwawcze, a zwłaszcza język haseł przedmiotowych, to temat często poruszany w publikacjach. Jadwiga Sadowska w książce: *Hasła przedmiotowe w teorii Adama Łysakowskiego i w praktyce „Przewodnika Bibliograficznego”* [17] pisze: „Dziś, gdy katalogi kartkowe są zastępowane bazami danych, możemy tylko stwierdzić, że język haseł przedmiotowych stał się w nich nieodzownym narzędziem wyszukiwawczym, wygrywając w konkurencji z językami typu klasyfikacji” (s. 192).

Po kilku latach gromadzenia leksyki języka KABA w formie kartoteki haseł wzorcowych ukazał się zbiór prac pod redakcją Teresy Głowackiej na temat zasad tworzenia słownictwa tego języka [18]. Na s. 116-205 zamieszczono 151 przykładów, które mogą być pomocne w poznawaniu zasad obowiązujących

w języku KABA. Przypomnijmy, że prace nad językiem KABA koordynuje Ośrodek Języka i Kartoteki Wzorcowej KABA powołany w ramach Centrum Formatów i Kartotek Haseł Wzorcowych w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie.

Kolejny z publikowanych przez Bibliotekę Sejmową mikrotezaurusów to *Historia Polski* [19]. Powstał w systemie STEBIS (System Tezaurusów Biblioteki Sejmowej). Autorka, Ewa Chmielewska-Gorczyca, pisze w przedmowie: „Decyzja o rozpoczęciu publikacji mikrotezaurusów STEBIS w obecnej postaci spowodowana była zapotrzebowaniem na tego typu słowniki (...) oraz przekonaniem Autorki, że im więcej osób będzie z nich korzystać, tym więcej napłynie uwag krytycznych, służących usunięciu istniejących mankamentów, braków i błędów”.

Ukazało się ostatnio bardzo potrzebne opracowanie: *Bibliografia. Metodyka i organizacja*, zbiór prac pod redakcją Zbigniewa Żmigrodzkiego [20]. Pierwszy poradnik w tym zakresie to *Bibliografia. Poradnik metodyki bibliograficznej dla autorów bibliografii specjalnych* z 1960 r. (wyd. 2 pt. *Metodyka bibliograficzna*, 1963 r.) opracowany przez pracowników Instytutu Bibliograficznego BN. W 1984 r. ukazał się skrypt *Rodzaje bibliografii. Metodyka i technika ich opracowania* wydany w serii *Materiały szkoleniowe CIINTE* pod redakcją A. Jarosza i Z. Żmigrodzkiego. W obecnym wydaniu przejęto pewne partie tego tekstu, całość grupując w następujących rozdziałach: 1. *Wiadomości ogólne*; 2. *Historia, teoria i metodyka bibliografii w Polsce*; 3. *Przedmiot bibliografii — dokument i jego badanie*; 4. *Typologia i klasyfikacja opracowań bibliograficznych*; 5. *Normy i inne pomoce metodyczne w bibliografii*; 6. *Opis bibliograficzny*; 7. *Przygotowanie spisu bibliograficznego*; 8. *Specjalne formy opracowań bibliograficznych*; 9. *Zautomatyzowany spis bibliograficzny (bibliograficzny system informacyjno-wyszukiwawczy)*; 10. *Działalność bibliograficzna i jej organizacja*; 11. *Wykorzystanie opracowań bibliograficznych w służbie biblioteczno-informacyjnej*.

Pomocnym źródłem wiedzy nt. dziejów szkolnictwa w Polsce może być *Bibliografia rozpraw zawartych w sprawozdaniach szkolnych za lata 1843-1998 w zbiorach Biblioteki Głównej WSP w Rzeszowie* w opracowaniu Ewy Jankisz [21].

Tom 2 bibliografii poświęconej Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy ukazał się w opracowaniu Elżbiety Kowalskiej, Grażyny M. Lewandowskiej i Elżbiety Tomczak pod kierunkiem Janiny Jagielskiej [22]. Bibliografia rejestruje piśmiennictwo z l. 1945-1997.

Na zakończenie kilka słów o wydawnictwach ciągłych. W zeszycie 2 za 2000 r. *Zagadnień Informacji Naukowej* [23] spośród zamieszczonych rozpraw wymieńmy 2 napisane przez autorów zagranicznych: Thomas J. Froehlich: *Kryteria oceny systemów wyszukiwawczych w Internecie* (tł. W. Gliński) i Dawid Nicholas: *Analiza potrzeb informacyjnych w dobie Internetu* (tł. J. Woźniak).

WYKAZ OMÓWIONYCH PUBLIKACJI

1. *Biblioteka i informacja w komunikowaniu. Jubileusz 25-lecia studiów Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w Uniwersytecie Jagiellońskim*. Pod red. Marii K o c ó j o w e j. Kraków: Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego

2000, 431 s., il. Prace z Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej, 2000 z. 4.

2. *Dokumentacja programowa. Pomaturalne Studium Bibliotekarskie.* Zawód: bibliotekarz. Do dr. przygot.: Jadwiga Chruścińska, Ewa Kubisz. Red. meryt. Barbara Sosińska — Kalata [i in.]. Warszawa: CUKB 1999, 351 s.

3. *Informator o stratach bibliotek i księgozbiorów domowych na terytoriach polskich okupowanych w latach 1939-1945 (bez ziem wschodnich).* Oprac. Urszula Paszkiewicz, Janusz Zymaniński. Red. nauk. Barbara Biernikowska. Poznań: Min. Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą 2000, 459 s., il. Polskie Dziedzictwo Kulturalne. Seria A, Straty Kultury Polskiej.

4. Urszula Paszkiewicz: *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej do 1939 roku.* Suplement 1. Warszawa: „DiG” 2000, 301 s. Polskie Dziedzictwo Kulturalne. Seria B, Wspólne Dziedzictwo.

5. *Biblioteki w społeczeństwie demokratycznym.* Forum czytelnicze VII. Kielce, 28-31 maja 2000. Warszawa: Pol. Tow. Czytelnicze, Woj. Bibl. Publ. 2000, 175 s.

6. Jacek Wojciechowski: *Praca z użytkownikiem w bibliotece.* Warszawa: Wydaw. SBP 2000, 186 s. Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 41.

7. *Biblioteka w otoczeniu społecznym.* Praca zbiorowa pod red. Elżbiety Barbary Zyberty. Warszawa: Wydaw. SBP 2000, 161 s. Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 40.

8. Małgorzata Olszówka, Urszula Wołczyk: *Biblioteki pedagogiczne i działalność naukowa nauczycieli w województwie śląskim 1922-1939.* Katowice: Wydaw. Uniw. Śląskiego 2000, 90 s. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, nr 1925.

9. *Samorządowe biblioteki powiatowe — projekcje i realia.* Materiały z ogólnopolskiej konferencji, Jedlnia-Letnisko, 20-22.09.2000 r. Red. Mieczysław Szyszko. Warszawa: Wydaw. SBP 2000, 118 s. Propozycje i Materiały, 42.

10. *The open library.* Financial and human aspects. Documentation of the new library buildings in Europe. Ed. by Ewa Kobierska-Maciuszko. [Warsaw]: Warsaw University Library 2000, 236 s., il.

11. *Kierunki modernizacji usług biblioteczno-informacyjnych w bibliotekach szkół wyższych.* Materiały z ogólnopolskiej konferencji, Warszawa, 28 września 1999 r. Red. Iwona Sock, Anna Tonakiewicz. Warszawa: Oficyna Wydaw. Politechniki Warszawskiej 2000, 65 s., il.

12. *Zbiory i prace polonijne Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi.* Informator. Oprac. całości Jolanta Fontner. Red. tomu Ewa Gryguc. Łódź: Wydaw. Uniw. Łódzkiego 2000, 113 s.

13. *Nad złoto droższe.* Skarby Biblioteki Narodowej. Pod red. Haliny Tchórzewskiej-Kabata przy współpr. Macieja Dąbrowskiego. Warszawa: Bibl. Nar. 2000, 262 s., tabl.

14. Andrzej Obrebski: *Volsciana.* Katalog renesansowego księgozbioru Piotra Dunin-Wolskiego, biskupa płockiego. Kraków: Księgarnia Akademicka, Warszawa: Inst. Cervantesa 1999, 456 s., il. Fontes et Studia. Bibliotheca Iagellonica, 9.

15. Beata B a r t c z a k: *Stanisław Zieliński — bibliotekarz, bibliolog, publicysta*. Toruń: Wydaw. A. Marszałek 2000, 313 s.
16. Grażyna S t r a u s, Katarzyna W o l f f: *Czytać, nie czytać... Kupować, nie kupować... Sytuacja książki w społeczeństwie polskim w 1998 r.* Warszawa: Bibl. Nar. 2000, 163 s. *Z Badań nad Czytelnictwem*, 24.
17. Jadwiga S a d o w s k a: *Hasła przedmiotowe w teorii Adama Łysakowskiego i praktyce „Przewodnika Bibliograficznego”*. Warszawa: Bibl. Nar. 2000, 196 s. *Prace Instytutu Bibliograficznego*, nr 35.
18. *Język haseł przedmiotowych KABA. Zasady tworzenia słownictwa.* Praca zbiorowa pod red. Teresy G ł o w a c k i e j. Warszawa: Wydaw. SBP 2000, 207 s. *Formaty, Kartoteki*, 8.
19. Ewa C h m i e l e w s k a-G o r c z y c a: *Historia Polski. Mikrotezaurus*. Warszawa: Wydaw. Sejmowe 2000, 219 s.
20. *Bibliografia. Metodyka i organizacja.* Pod red. Zbigniewa Ż m i g r o d z k i e g o. Warszawa: Wydaw. SBP 2000, 351 s. *Nauka, Dydaktyka, Praktyka*, 38.
21. Ewa J a n k i s z: *Bibliografia rozpraw zawartych w sprawozdaniach szkolnych za lata 1843-1998 w zbiorach Biblioteki Głównej WSP w Rzeszowie.* Cz. 1, *Polonica*. Rzeszów: Wydaw. WSP 2000, 169 s.
22. Elżbieta K o w a l s k a, Grażyna Małgorzata L e w a n d o w s k a, Elżbieta T o m c z a k: *Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy. Bibliografia. T. 2 na podstawie wydawnictw z lat 1945-1997.* Pod kier. Janiny Jagielskiej. Warszawa: Bibl. Publ. m.st. Warszawy. Bibl. Gł. 1999, 253 s., il.
23. *Zagadnienia Informacji Naukowej* 2000 nr 2 (76).

Hanna Zasadowa

Maszynopis wpłynął do redakcji 5 marca 2001 r.

BIBLIOTEKA POLSKIEJ AKADEMII NAUK W WARSZAWIE W 2000 R.

I. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEKI

Biblioteka realizowała zadania statutowe w ramach przyznanych skromnych środków budżetowych, które wystarczały na zaspokojenie najbardziej podstawowych potrzeb.

Zakup książek, prenumerata czasopism oraz koszty związane z działalnością wydawniczą Biblioteki były opłacane w większości ze środków uzyskanych z DOT-u, które w 2000 r. przyznano Bibliotece we wnioskowanej wysokości, co należy z uznaniem podkreślić. Zakupiono 1047 wol. książek, zaprenumerowano 224 czasopisma polskie i zagraniczne, w tym 2 bazy na nośnikach magnetycznych: *Social Sciences Citation Index* i *Science Citation Index*.

Po kilku latach wyłożonych wysiłków, przy skromnej obsadzie personalnej, udało się zakończyć i przekazać do druku część 3 tomu 2 *Słownika polskich towarzystw naukowych*, zawierającego hasła o towarzystwach naukowych i upowszechniających naukę o zamkniętej historii. Opublikowano 4 zeszyty *Przeglądu Bibliotecznego*, w tym jeden podwójny poświęcony w całości problematyce finansowania bibliotek w okresie przeprowadzania reform w Polsce. W tej sprawie zorganizowano również forum dyskusyjne, w którym wzięli udział dyrektorzy czołowych bibliotek w kraju. Opracowano i opublikowano *Informator o Bibliotece PAN w Warszawie*.

W 2000 r. Biblioteka uzyskała również środki na inwestycje w wysokości 20 000 zł. Za środki te Biblioteka zakupiła dla potrzeb systemu Horizon 3 komputery osobiste wraz z drukarkami i oprogramowaniem, w konfiguracji umożliwiającej dołączenie ich do sieci.

Nie udało się natomiast wygospodarować środków na założenie lokalnej sieci komputerowej ani też na dzierżawienie łącza telekomunikacyjnego o odpowiedniej przepustowości z siecią rozległą, poprzez którą realizowany będzie dostęp do centralnego serwera systemu Horizon.

Współpraca z firmą Dynix obsługującą system Horizon, również nie układała się najlepiej, co dodatkowo opóźniało cały proces. Aby go usprawnić i przyspieszyć, Porozumienie Placówek Naukowych PAN w sprawie komputeryzacji bibliotek powołało Radę Programową i utworzyło przy Instytucie Biochemii i Biofizyki PAN komórkę informatyczną, administrującą i koordynującą współpracę sygnatariuszy Porozumienia z firmą Dynix.

Ze względu na ciągle zwiększające się zainteresowanie zbiorami Biblioteki i narastającą liczbą czytelników, zwłaszcza studentów, Biblioteka nie była w stanie sprostać ich oczekiwaniom. Od lat gromadzimy książki w jednym egzemplarzu, w związku z czym w sposób lawinowy rosła liczba niezrealizowanych rewersów, a co najistotniejsze, rosła również liczba nie zwróconych książek. Aby uchronić zbiory przed stratami, zmuszeni byliśmy wprowadzić nowy regulamin udostępniania zbiorów, na mocy którego studenci mogą wypożyczać książki za kaucją. Dotychczasowe zasady wypożyczania zachowano dla pracowników PAN oraz dla studentów szkół wyższych afiliowanych przy PAN.

II. ORGANY KOLEGIALNE I OPINIODAWCZE BIBLIOTEKI

Podstawą działalności Biblioteki był statut zatwierdzony w dn. 14.08.1998 r. przez Prezesa Polskiej Akademii Nauk, a nadzór nad jej działalnością sprawował Wydział I Nauk Społecznych PAN.

Zgodnie ze statutem i regulaminem organizacyjnym Biblioteki w okresie sprawozdawczym działała Rada Naukowa — organ opiniodawczy czuwający nad rozwojem i poziomem naukowym Biblioteki oraz kolegium Biblioteki, będące ciałem pomocniczym i doradczym dyrektora.

Kolegium, w skład którego wchodzi kierownicy działów oraz przedstawiciele pracowników, odbyło 7 posiedzeń, na których omawiano sprawy związane z bieżącą działalnością Biblioteki, w szczególności: podział i realizację budżetu oraz plan budżetu na 2001 r., przyjęcia nowych pracowników, podwyżki płac w ramach przyjętych zasad rewaloryzacyjnych, zakup książek i prenumeratę czasopism, udostępnianie zbiorów (nowy regulamin), sprawy bieżące.

Rada Naukowa powołana decyzją Przewodniczącego Wydziału I Nauk Społecznych PAN na 4-letnią kadencję 1999-2002 odbyła posiedzenie w dn. 12.04.2000 r., na którym dyrektor doc. dr hab. Barbara Sordylowa przedstawiła sprawozdanie z działalności Biblioteki za 1999 r., plan prac naukowych i dokumentacyjnych na 2000 r. oraz zapoznała zebranych z bieżącą trudną sytuacją finansową Biblioteki. Po przyjęciu i akceptacji sprawozdania w dyskusji członkowie Rady zastanawiali się nad możliwością pozyskiwania dodatkowych środków, które mogłyby wspomóc działalność Biblioteki. Rozważano możliwość powołania Towarzystwa Przyjaciół Biblioteki lub fundacji, padały również propozycje wprowadzenia odpłatności za usługi biblioteczne świadczone studentom prywatnych szkół wyższych.

W związku z wygaśnięciem kadencji Rady Redakcyjnej i Redakcji *Przeglądu Bibliotecznego* dyrekcja Biblioteki PAN w porozumieniu z Zarządem Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich powołała nową Radę na kadencję 2000-2003 (przewodnicząca — prof. dr hab. Barbara Bieńkowska, członkowie: mgr Krystyna Bełkowska, dr Stanisław Czajka, dr hab. Marta Grabowska, mgr Janina Jagielska, mgr Maria Janowska, mgr Mirosława Kocięcka, mgr Halina Kozicka-Boguniowska, mgr Maria Lenartowicz, mgr Hanna Łaskarzewska, mgr Anna Nowińska, doc. dr hab. Barbara Sordylowa, mgr Ewa Stachowska-Musiał, dr Kordula Szczechura, mgr Hanna Zasadowa, dr hab. Elżbieta Zybert, prof. dr hab. Zbigniew Żmigrodzki). Rada Naukowa Biblioteki PAN oraz Zarząd Główny SBP ponownie powierzyły doc. dr hab. Barbarze Sordylowej funkcję

redaktora naczelnego *Przeglądu Bibliotecznego*. Na członków kolegium redakcyjnego powołano mgr Marię Lenartowicz — zastępcę redaktora naczelnego, mgr Krystynę Bełkowską — sekretarza redakcji, mgr Halinę Kozicką-Boguniowską i mgr Hanne Zasadową — członków redakcji. Kolegium redakcyjne odbyło 3 posiedzenia w dn. 10 lutego, 6 lipca i 25 września poświęcone omówieniu zawartości kolejnych przygotowywanych do druku zeszytów czasopisma.

III. SPRAWY PERSONALNE I FINANSOWE

Na dzień 31.12.2000 r. Biblioteka dysponowała 30 etatami, a zatrudniała 29 osób. W ciągu roku stan ten ulegał zmianie. Odeszły z Biblioteki 2 osoby, na ich miejsce przyjęto również 2 osoby. Na pełnych etatach pracowały 24 osoby, a 5 w niepełnym wymiarze czasu pracy.

W 2000 r. Biblioteka zatrudniała: 1 docenta doktora habilitowanego, 2 starszych kustoszy dyplomowanych, 11 starszych kustoszy służby bibliotecznej, 3 starszych bibliotekarzy, 6 bibliotekarzy. Pozostali pracownicy to młodsi bibliotekarze i magazynierzy. Ponadto 1 osoba (ds. obronności kraju) zatrudniona była na 1/4 etatu.

Pracownicy Biblioteki otrzymali podwyżkę z dn. 1.01.2000 r. w ramach przyjętych zasad rewaloryzacyjnych. Na ten cel Biblioteka otrzymała łącznie ze składką na ubezpieczenie społeczne i Fundusz Pracy 20 414 zł, w tym na wynagrodzenie osobowe pracowników 18 045 zł, co miesięcznie dało kwotę 1530 zł. Średnio podwyżki w poszczególnych grupach uposażenia zasadniczego i dodatku funkcyjnego wyniosły ok. 80 zł. Średnia płaca brutto w stosunku rocznym łącznie z premią, dodatkami stażowymi i funkcyjnymi wynosiła ok. 1 500,00 zł, co oznacza, że płace pracowników kształtowały się nadal poniżej średniej krajowej.

Z dniem 1 stycznia awansowano 5 pracowników ze stanowiska młodszego bibliotekarza na bibliotekarza wraz ze zmianą grupy uposażenia zasadniczego. Cztery osoby otrzymały gratyfikacje z tytułu wysługi lat; wydano na nie 5 949,45 zł. Za zaoszczędzone w par. 11 środki — łącznie 13 998 zł — pracownicy otrzymali premie za IV kwartał w wysokości 12,6% wynagrodzenia zasadniczego.

Biblioteka jako jednostka budżetowa była finansowana z działu „Działalność różna” bezpośrednio przez władze Akademii z części zarezerwowanej w ustawie budżetowej dla Polskiej Akademii Nauk.

Budżet Biblioteki po zmianach ukształtował się w wysokości 1 518 909,00 zł, a wykonanie budżetu wyniosło 1 489 989,56 zł. Wzrost budżetu w stosunku do roku poprzedniego wyniósł 112 926,00 zł i dotyczył głównie środków przyznanych na inwestycje (20 000,00 zł) oraz na rewaloryzację wynagrodzeń (20 414,00 zł). Pozostała kwota wzrostu była związana z inflacją.

Wydatki w wybranych paragrafach kształtowały się następująco:

		zł
Par. 11	Wynagrodzenia osobowe pracowników	520 209,00
Par. 13	Honoraria	800,00
Par. 17	Dodatkowe wynagrodzenie roczne	40 291,00

Par. 41-42	Składki na ubezpieczenie społeczne i Fundusz Pracy	111 820,00
Par. 43	Odpisy na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych	17 793,00
Par. 28, 31-38	Wydatki rzeczowe (w 1999 r. — 739 700,00)	807 996,00
Par. 72	Inwestycje	20 000,00

W dniu 27 listopada, po przeprowadzeniu analizy środków budżetowych wystąpiono z wnioskiem do Biura Finansowego PAN o przesunięcia w poszczególnych paragrafach budżetowych. Zwiększono wydatki w par. 36 (usługi materialne) o kwotę 8 166,00 zł i w par. 37 (usługi niematerialne) o kwotę 3 397,00 zł, kosztem par. 38 (pomoc naukowe), par. 21 (nagrody i wydatki osób nie zaliczone do wynagrodzenia) oraz par. 35 (energia). Dokonano również przesunięć w par. 41, 42, 43. Ogółem wysokość przesunięć środków dotyczyła 13 689 zł.

Plan finansowy nie został jednak wykonany, ponieważ w grudniu nie przekazano Bibliotece 28 900 zł przewidzianych w budżecie na 2000 r. Było to związane z niższymi niż założono w ustawie budżetowej dochodami Państwa.

Biblioteka w dalszym ciągu prowadziła wyodrębnione konto „środka specjalnego”, na którym deponowano kwoty pochodzące ze sprzedaży wydawnictw własnych.

Zgodnie ze zleceniem nr 4 z dn. 16.06.2000 r. i aneksem z dn. 5.09 i 30.11.2000 r. Biblioteka otrzymała środki na realizację zadań w zakresie działalności ogólnotechnicznej i wspomagającej badania naukowe w wysokości 272 181,00 zł. Należy podkreślić z uznaniem, że Biblioteka otrzymała w 2000 r. środki z DOT-u we wnioskowanej wysokości, a ponadto w listopadzie dodatkowo otrzymała 30 000 zł na działalność biblioteki (zakup książek), co w znacznym stopniu pomogło w realizacji statutowych zadań. Po uzgodnieniach z władzami PAN przesunięć w poszczególnych rodzajach DOT-u wysokość wydatków przedstawiała się następująco:

Działalność wydawnicza	60 581,00 zł
Działalność bibliotek	66 000,00 zł
Prenumerata czasopism krajowych	18 000,00 zł
Prenumerata czasopism zagranicznych	127 600,00 zł

Wszystkie przyznane środki zostały wydane zgodnie z przeznaczeniem.

Ze środków na działalność wydawniczą opłacono druk kolejnych zeszytów *Przeglądu Bibliotecznego*, *Informatora o Bibliotece PAN w Warszawie* oraz przekazano pieniądze do Warszawskiej Drukarni Naukowej na częściowe pokrycie kosztów poligrafii oddanych do produkcji wydawnictw, w szczególności 38 arkuszy części 3 tomu 2 *Słownika polskich towarzystw naukowych*.

Środki na działalność bibliotek wydano na zakupy książek naukowych, krajowych i zagranicznych — okazały się ratunkiem wobec bardzo skromnych kwot w budżecie. Podobnie wydatkowano w całości sumy przyznane na prenumeratę czasopism naukowych. Opłacono w ORPAN prenumeratę czasopism naukowych polskich i zagranicznych na 2001 r. Ponadto zamówiono

bezpośrednio u wydawcy — w Instytucie Informacji Naukowej w Filadelfii — prenumeratę na 2001 r. bazy danych na CD-ROM-ie *Social Sciences Citation Index*.

IV. STAN LICZBOWY ZBIORÓW NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2000 R.

Stan ten przedstawiał się następująco:

	Liczba wol.
wydawnictwa zwarte BPAN	131 749
wydawnictwa zwarte OIN*	14 188
wydawnictwa ciągłe BPAN	92 485
wydawnictwa ciągłe OIN*	7 582
rezerwa wieczysta PAN	168 131
Razem	414 135
Zbiory specjalne, w tym:	
— dysertacje*	1 979 jedn.
— mikrofilmy*	746 jedn.
— wydawnictwa na nośnikach magnet.	105 jedn.
Razem	2 830 jedn.
dublety i druki zbędne:	
książki	486 wol.
czasopisma	11 257 jedn.

* Zbiór nie uzupełniany.

V. DZIAŁALNOŚĆ STATUTOWA BIBLIOTEKI

Gromadzenie i opracowanie zbiorów

W 2000 r. wpływ wydawnictw zwartych wyniósł 1580 wol., w tym: z zakupu 1047 wol., z darów 533 wol. Na zakup wydawnictw zwartych wydano łącznie ponad 55 081,14 zł, a dary zostały wycenione na 11 760,80 zł.

Ponadto dokonano przedpłaty w PWN na subskrypcję 30-tomowej *Wielkiej Encyklopedii Powszechnej PWN* (co dało upust w wysokości 25% ceny) oraz do Księgarni ORPAN i Księgarni Naukowej im. B. Prusa na wykupienie zamówionych w 2000 r. seryjnych wydawnictw zagranicznych, gdyż zwykle na początku nowego roku kalendarzowego Biblioteka nie posiada wystarczających środków na zakup książek. Łącznie przekazano ok. 23 000 zł.

Księgozbiór gromadzono zgodnie z profilem Biblioteki. Kupowano przede wszystkim wydawnictwa naukowe z zakresu nauk humanistycznych i społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki naukoznawczej oraz wydawnictwa encyklopedyczno-informacyjne. W miarę możliwości Biblioteki uwzględniano potrzeby i zainteresowania czytelników studiujących i kupowano w wyborze podręczniki akademickie. Gromadzono i uzupełniano zbiór Rezerwy Wieczystej PAN. W 2000 r. wpłynęło 432 wol., które zostały wycenione

na kwotę 5 392,00 zł. Dla Stacji Zagranicznej w Rzymie zakupiono i wysłano 37 wol. książek o wartości 1473,30 zł. Rachunki za te wydawnictwa przekazano do realizacji do Biura Współpracy Naukowej z Zagranicą PAN. Uwzględnianie wszystkich dezyderatów Stacji nie było możliwe ze względu na brak środków finansowych w formie zaliczek gotówkowych oraz z powodu wyczerpania nakładów poszukiwanych pozycji.

Wszystkie nabytki Biblioteki zostały wpisane do właściwych inwentarzy, skatalogowane, opracowane technicznie i przekazane do magazynu. Skatalogowano w systemie ISIS 1332 wol. Obecnie baza katalogu alfabetycznego zawiera ponad 8100 rekordów bibliograficznych, które przekazano firmie Dynix do konwersji z systemu ISIS do systemu Horizon. Wydrukowano 5409 kart katalogowych przeznaczonych do katalogów alfabetycznego i rzeczowego, kartotek czytelników i magazynów, a także dla potrzeb *Polskiej Bibliografii Naukowej i Technoznawstwa* oraz do katalogów centralnych Biblioteki Narodowej. Wszystkie karty zostały włączone do odpowiednich katalogów i kartotek. W miarę możliwości prowadzono meliorację katalogu alfabetycznego, wymieniono zniszczone karty oraz uzupełniano karty usunięte przez czytelników.

Na bieżąco opracowywano rzeczowo wpływające do Biblioteki nabytki. Sklasyfikowano 1463 książki i 26 czasopism. Włączono do katalogu systematycznego 2600 kart. Zmeliorowano dział I7B — Historia Polski oraz dział I7C — Historia kultury; w dalszym ciągu prowadzono rozpoczętą w 1999 r. meliorację działu I6 — Filozofia. Dla potrzeb katalogu systematycznego opracowano 120 haseł przedmiotowych. Do zmeliorowanych działów sporządzono nowe karty rozdzielcze.

W Bibliotece było na koniec roku sprawozdawczego 6224 czasopism, w tym 2087 polskich i 4137 zagranicznych.

W 2000 r. wpływało 348 czasopism bieżących, w tym 224 polskich i 124 zagranicznych, ponadto 4 bazy na CD-ROM-ach, w tym 2 zagraniczne: *Social Sciences Citation Index* i *Science Citation Index*. Głównym źródłem wpływu była prenumerata. Pochodziły z niej 224 wydawnictwa, natomiast z wymiany i darów 124. Ponadto prenumerowano 14 dzienników i tygodników udostępnianych w czytelniku. W kartotece akcesyjnej czasopism odnotowano 2 595 jednostek, w tym 819 jednostek to dary i wymiana. Część darów została przekazana do dubletów jako nieprofilowa. Opracowano 480 wol. (2045 jednostek) czasopism, 37 płyt CD-ROM i 12 dyskietek i wpisano do właściwych inwentarzy.

Prenumerowano również 248 czasopism dla Stacji Naukowych PAN za granicą, w tym dla Stacji w Paryżu 58, w Rzymie 143, w Wiedniu 17 i w Moskwie 30.

Kontynuowano rozpoczętą w 1998 r. selekcję czasopism przejętych po zlikwidowanym Ośrodku Informacji Naukowej PAN. Czasopisma te zmagazynowane są w piwnicach Pałacu Staszica i w większości dublują czasopisma znajdujące się w zbiorach PAN. Po przeanalizowaniu kolejnej partii czasopism sporządzono 3 wykazy obejmujące łącznie 883 wyselekcjonowane wydawnictwa i zaferowano 15 bibliotekom do bezpłatnego przekazania. Wśród oferowanych były również czasopisma pochodzące z dubletów Biblioteki PAN. Zrealizowano dezyderaty 7 bibliotek, którym łącznie przekazano 162 czasopisma

w 1073 wol. Najwięcej czasopism przekazano Uniwersytetowi Opolskiemu (519 wol.), Ossolineum (299 wol.), Bibliotece Raczyńskich (189 wol.), pozostałym bibliotekom przekazano po kilkanaście woluminów. Czasopisma te wpisano do księgi ubytków, wykreślono z inwentarzy i wycofano odpowiednie karty z katalogów. Prace związane z selekcją czasopism wykonali pracownicy Działu Wydawnictw Ciągłych i Działu Udostępniania Zbiorów i Magazynów.

Kontynuowano również rozpoczęte w 1999 r. prace przygotowawcze (m.in. szkolenie pracowników) związane z wprowadzaniem modułu Czasopisma systemu Horizon. W roku sprawozdawczym skatalogowano w formacie USMARC 200 czasopism polskich, co zaowocuje w 2001 r. plikiem rekordów bibliograficznych w systemie Horizon.

Złożono zamówienie na prenumeratę czasopism polskich i zagranicznych na 2001 r. dla Biblioteki PAN w Warszawie oraz dla bibliotek Stacji Naukowych PAN w Paryżu, Rzymie, Wiedniu i Moskwie.

Ponadto zaktualizowano komputerowy wykaz czasopism zagranicznych prenumerowanych w 2000 r. przez Bibliotekę PAN i przekazano do katalogu centralnego Biblioteki Narodowej.

Z dniem 1 marca Biblioteka przejęła od Centrum Upowszechniania Nauki PAN realizację zamówień na wyszukiwanie cytowań w bazach *Science Citation Index* i *Social Sciences Citation Index*. Na zamówienie pracowników naukowych PAN i innych instytucji naukowych wyszukano 1797 cytowań.

U d o s t ę p n i a n i e z b i o r ó w

Biblioteka udostępniała swoje zbiory w czytelni i w pracowniach oraz wypożyczając na zewnątrz. Ogółem udostępniono 89 911 wol. (w 1999 r. — 79 580 wol.). Na miejscu w czytelni udostępniono 72 728 wol., wypożyczono na zewnątrz 14 907 wol. Ponadto w poszczególnych działach Biblioteki oraz na rewery służbowe udostępniono ogółem 2 276 wol.

Zarejestrowano 3 874 stałych czytelników indywidualnych, 81 bibliotek i innych instytucji (w 1999 r. — 3 986 czytelników indywidualnych). Odnotowano 30 228 odwiedzin (w 1999 r. — 32 665), w tym w czytelni — 16 560, w wypożyczalni — 13 481 oraz 187 w Dziale Informacji Naukowej i Dziale Wydawnictw Ciągłych. Drogą wypożyczeń międzybibliotecznych sprowadzono z innych bibliotek krajowych 7 wol., do innych bibliotek wypożyczono 182l. Z powodu braku książek nie zrealizowano 11 186 rewersów.

Aby zmniejszyć liczbę niezrealizowanych rewersów, wprowadzono kary za przetrzymywanie książek; dało to pozytywne rezultaty i umożliwiło większej liczbie czytelników skorzystanie z tej samej książki, natomiast pieniądze uzyskane z kar zostały przeznaczone na zakup książek. Ponadto w sprawie zwrotu książek wysłano pocztą 500 monitów, a 1400 razy monitowano telefonicznie.

Magazyn przyjmował nowe nabytki książek i czasopism, sygnował je i ustawiał na półkach. Ogółem przyjął 1822 wol., w tym 1342 wol. wydawnictw zwartych i 480 wol. czasopism. Z magazynu do czytelni i wypożyczalni wydano 66 700 wol., do magazynu zwrócono 66 320 wol. Przekazano do oprawy introligatorskiej 160 wol. najbardziej zniszczonych czasopism i książek na sumę 4 455 zł.

Na zlecenie czytelników oraz potrzeby Biblioteki wykonano ok. 42 158 stron odbitek kserograficznych; odbitki wykonywano głównie z czasopism i książek znajdujących się w zbiorach Biblioteki.

Działalność informacyjna

W działalności informacyjnej uczestniczyły wszystkie działy Biblioteki. W Informatorium — oprócz pracowników Działu Informacji Naukowej — dyżury pełnili również bibliotekarze z pozostałych działów. Udzielono ogółem 3494 informacji bibliotecznych, bibliograficznych i rzeczowych.

Informacje udzielone w 2000 r.

Nazwa działu	Liczba udzielonych informacji			Odbiorcy		
	Biblioteczne	Bibliograficzne	Razem	PAN	Spoza PAN	Razem
Dział Informacji Naukowej*	1404	466	1870	112	1748	1870
Dział Wydawnictw Ciągłych	195	23	218	75	143	218
Dział Udostępniania	1174	232	1406	108	1298	1404
Razem	2773	721	3494	305	3189	3494

* W tym również informacje udzielone przez pracowników pozostałych działów pełniących dyżury w sali katalogowej.

W Dziale Informacji przygotowano 6 wystaw popularyzujących zbiory Biblioteki, opracowano 82 kwerendy bibliograficzne na określone tematy.

Prace bibliograficzno-dokumentacyjne i kartoteki tematyczne kontynuowano przy zastosowaniu komputerów z wykorzystaniem pakietu Mikro-CDS-ISIS.

Baza PROGN zawiera rekordy bibliograficzne artykułów o tematyce prognostycznej. Przeglądano napływające do Biblioteki czasopisma polskie i zagraniczne i na tej podstawie sporządzono 380 opisów, opatrzone je hasłami przedmiotowymi i wprowadzono do komputera; ogółem na koniec roku baza obejmowała 2 700 rekordów bibliograficznych.

Baza NAUKZ obejmuje rekordy bibliograficzne artykułów nt. naukoznawstwa i technoznawstwa. Z przeglądanych na bieżąco czasopism zagranicznych sporządzono 270 opisów, sklasyfikowano i wprowadzono do komputera; stan bazy na koniec roku to 1321 rekordów bibliograficznych.

Prace badawcze, naukowo-dokumentacyjne i redakcyjne

— *Słownik polskich towarzystw naukowych.*

Prowadzone prace badawcze, dokumentacyjne i redakcyjne związane były głównie z przygotowaniem do druku części 3 tomu 2 *Słownika*.

Materiałów dotyczących poszczególnych towarzystw poszukiwano w Bibliotece Narodowej, Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy, Centralnej Bibliotece Rolniczej, Głównej Bibliotece Lekarskiej oraz w Archiwum Akt Nowych.

Przejrzano dokumenty życia społecznego BN, czasopisma i prasę rolniczą z okresu od lat 80. XIX w. do 1939 r., ponad 30 czasopism medycznych, kilkanaście czasopism technicznych oraz z zakresu nauk społecznych (m.in. *Studia Wschodnie*, *Rocznik Lwowski*, *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*). Prowadzono również poszukiwania bibliograficzne w *Przewodniku Bibliograficznym* i *Bibliografii Zawartości Czasopism*.

W wyniku tych badań zebrano materiał bibliograficzny liczący ponad 3 000 pozycji oraz obszerną dokumentację źródłową dotyczącą działalności towarzystw. Na podstawie tych materiałów napisano ponad 70 haseł o towarzystwach, uzupełniono i znacznie rozszerzono teksty 40 haseł opracowanych w latach poprzednich. Ponadto uzupełniono wykaz towarzystw do tej części o ponad 20 towarzystw i opracowano o nich krótkie hasła.

Po zakończeniu prac redakcyjnych, sporządzeniu odsyłaczy i adiustacji tekstów materiały przekazano do Warszawskiej Drukarni Naukowej:

- hasła o 290 towarzystwach naukowych (ogólnych, społecznych, przyrodniczych, technicznych, rolniczych i medycznych) i upowszechniających naukę działających w przeszłości;
- aneks rejestrujący towarzystwa, o których nie zachowały się materiały źródłowe;
- bibliografię piśmiennictwa dotyczącego społecznego ruchu naukowego;
- indeksy: autorów haseł, osobowy, nazw towarzystw i instytucji, nazw geograficznych.

Ponadto znajdują się tam indeksy zbiorcze dla wszystkich trzech części tomu 2 *Słownika*. (Por. s. 303).

Kontynuowano prace dokumentacyjne i bibliograficzne dotyczące: tomu 4 *Słownika*, obejmującego towarzystwa polonijne naukowe i upowszechniające naukę, działające obecnie i w przeszłości, suplementów do wydanych dotychczas tomów 1 i 3 *Słownika*.

— *Polska Bibliografia Naukoznawstwa i Technoznawstwa* za lata 1995-2000.

Kontynuowano gromadzenie materiałów do t. 13/14 *Polskiej Bibliografii Naukoznawstwa i Technoznawstwa* za lata 1995-2000. Przeglądano *Przewodnik Bibliograficzny*, *Bibliografię Zawartości Czasopism* oraz 260 czasopism wpływających do Biblioteki i na tej podstawie sporządzono 1085 rekordów w bazie BIBL, rejestrującej pozycje do t. 13/14 *Bibliografii*. Stan bazy: 2387 rekordów bibliograficznych.

— *Przegląd Biblioteczny*.

Wydaje Biblioteka PAN w Warszawie i Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich; redaguje Kolegium.

W 2000 r. ukazały się i zostały rozkolportowane: zeszyt 3 i 4 za 1999 r., zeszyt podwójny 1/2 za 2000 r. — monotematyczny poświęcony finansowaniu bibliotek, z. 3 za 2000 r. (łącznie 40 ark. wyd.)

Gromadzono i opracowywano materiały do z. 4/2000.

Opracowano merytorycznie, redakcyjnie i technicznie 14 artykułów, 10 sprawozdań, 8 recenzji, 5 nekrologów oraz stałe rubryki: kronikę krajową i zagraniczną; ponadto opracowano i przygotowano do druku materiały z forum dyskusyjnego *Przeglądu Bibliotecznego* nt. finansowania bibliotek. Prowadzono i aktualizowano kartotekę autorów *Przeglądu*; przygotowywano umowy dla

autorów i redaktorów, obliczano i sporządzano listy honorariów. Uaktualniano dane w komputerowej bazie prenumeratorów oraz weryfikowano wpłaty za *Przegląd*.

Rozkolportowano 3250 egz. zeszytów czasopisma.

Współpraca środowiskowa bibliotek. Szkolenie. Udział w konferencjach

Biblioteka w miarę możliwości i potrzeb rozwijała współpracę z bibliotekami sieci PAN i innymi bibliotekami w kraju.

Przekazywano informacje o zbiorach Biblioteki PAN w Warszawie do Zakładu Katalogów Centralnych Biblioteki Narodowej.

W ramach współpracy Porozumienia Placówek Naukowych PAN w sprawie użytkowania zintegrowanego systemu komputerowego Horizon pracownicy Biblioteki uczestniczyli w spotkaniach członków Porozumienia, na których omawiano problemy związane z działaniem poszczególnych modułów, a zwłaszcza modułów Katalogowanie i Czasopisma z wykorzystaniem formatu USMARC. W trzydniowym szkoleniu uczestniczyła J. Michalska — bibliotekarz systemowy, która z W. Czajką wzięła udział także w jednodniowym szkoleniu dotyczącym sposobów pobierania rekordów bibliograficznych i rekordów haseł wzorcowych z bazy w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu.

W ramach szkoleń własnych pracowników prowadzone były nadal przez bibliotekarza systemowego ćwiczenia z zakresu obsługi modułów Katalogu PAC: Katalogowanie oraz Czasopisma.

Zorganizowano i prowadzono praktyki wakacyjne dla studentki z Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz dla dwóch studentek z Uniwersytetu Łódzkiego.

W ramach szkolenia oraz rozwijania kontaktów zawodowych pomiędzy poszczególnymi bibliotekami zorganizowano wycieczkę do nowej siedziby Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie w celu zapoznania się z jej działalnością oraz do Biblioteki Sejmowej.

Doc. dr hab. Barbara Sordylowa brała udział w konferencji zorganizowanej przez Komitet Badań Naukowych pt. NAUKA 2000 (15-16 czerwca); spotkaniu zorganizowanym przez KBN nt. dofinansowania bibliotek naukowych w niektórych zakresach ich działalności (26 czerwca); 66. Konferencji Ogólnej IFLA w Jerozolimie nt. „Informacja i współpraca przy tworzeniu globalnej biblioteki przyszłości”. Udział na zaproszenie organizatorów (13-18 sierpnia).

Ponadto opracowała dwie opinie naukowe dotyczące: kandydatki do Nagrody Premiera za wybitny dorobek naukowy (w ramach uprawnień Komitetu Naukoznawstwa PAN) oraz kandydatki do nagrody rektora Uniwersytetu Łódzkiego. Przygotowała także na życzenie Wydziału I Nauk Społecznych PAN opinię nt. projektu ustawy o ochronie zabytków.

Halina Kozicka-Boguniowska uczestniczyła w Forum integracyjnym krajowych stowarzyszeń z zakresu informacji naukowej, bibliotekarstwa i dziedzin pokrewnych zorganizowanym przez Pol. Tow. Informacji Naukowej, Zakład Bibliografii i Informacji Naukowej IBIN Uniwersytetu Śląskiego, CBW (18 maja). Joanna Michalska i Hanna Przybylik brały udział w seminarium pt. „Rozwiązania dla bibliotecznych baz danych” zorganizowanym przez firmę Sun

Microsystems Poland (12 stycznia). Ponadto H. Przybylik uczestniczyła w konferencji nt. pt. „Profesjoniści informacji w społeczeństwie informacyjnym” zorganizowana przez Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW i Ośrodek Przetwarzania Informacji (13-14 listopada).

Marta Momot brała udział w posiedzeniu w Bibliotece Narodowej zorganizowanym przez Komisję Opracowania Rzeczowego Zbiorów ZG SBP (14 czerwca).

Halina Kozicka-Boguniowska

Maszynopis wpłynął do redakcji 14 lutego 2001 r.

KRONIKA KRAJOWA

NOWELIZACJA USTAWY O BIBLIOTEKACH

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zaplanowało na I półrocze 2001 r. przygotowanie projektu nowelizacji ustawy o bibliotekach. Do dyskusji nad potrzebą i charakterem zmian w ustawie włączyło się środowisko bibliotekarskie. SBP i KRB zorganizowały w dn. 9.02.2001 r. spotkanie okrągłego stołu w redakcji *Bibliotekarza*, by określić potrzebne zmiany oraz przeanalizować zagadnienia proponowane do uwzględnienia. Zapis dyskusji ma być opublikowany na łamach *Bibliotekarza*, a organizatorzy wyrażają nadzieję, iż zgłaszane propozycje i sugestie zostaną wykorzystane w dalszych pracach nad nowelizacją ustawy.

Z PRAC KRAJOWEJ RADY BIBLIOTECZNEJ

W dniu 12.02.2001 r. w BN obradowała KRB. Z uznaniem przyjęto przyznanie w 2000 r. 9 mln zł dla bibliotek publicznych na dofinansowanie zakupów nowości wydawniczych, jednocześnie stwierdzając, iż taka pomoc ze strony resortu kultury jest także niezbędna w 2001 r. W związku z tym ważne jest, by kryteria przyznawania dotacji i jej wydatkowania były dla wszystkich czytelne. Zaproponowano, by wysokość dotacji na zakupy książek była proporcjonalna do wydatków samorządów na ten cel w roku poprzednim. Dysponenci mieliby rezerwę (15% kwoty przyznanej dla danego województwa) dla gmin, które są w wyjątkowo trudnej sytuacji finansowej.

Postulowano także przeznaczenie w budżecie centralnym kwoty 3-4 mln zł rocznie na zakup sprzętu komputerowego dla bibliotek (zakładając, że podstawowym programem dla bibliotek publicznych będzie MAK) oraz upowszechnienie i wdrożenie oprogramowania MAK.

Zwrócono się także z apelem do ministra kultury i dziedzictwa narodowego o zwiększenie na 2001 r. dotacji dla BN, ze szczególnym uwzględnieniem uzupełniania zbiorów.

PROFESJONALIŚCI INFORMACJI

W dniach 13-14.11.2000 r. w BN odbyła się międzynarodowa konferencja zorganizowana przez IINSB UW i OPI, której celem było podsumowanie

kończącego się Programu Phare Tempus JEP-12165-97: Restrukturyzacja programu nauczania IINSB UW — stworzenie programu studiów licencjackich i magisterskich w zakresie nauki o informacji, książce i bibliotece. Temat konferencji brzmiał „Profesjoniści informacji w społeczeństwie informacyjnym”. W ciągu 2 dni obrad prelegenci z Holandii, Niemiec, Polski i W. Brytanii wygłosili 17 referatów. Pierwszego dnia debatowano nad „Rola zawodowa specjalistów informacji we współczesnym społeczeństwie”, drugiego zaś nad „Kształtowaniem modelu absolwenta studiów informacyjnych w świetle nowych oczekiwań i wymagań wobec specjalistów informacji”. Tematem przewodnim dyskusji wieńczącej konferencję były „Potrzeby i oczekiwania współczesnego rynku pracy w dziedzinie informacji a oferta ośrodków kształcenia wyższego”. Materiały konferencyjne dla uczestników zawierały teksty wszystkich wygłoszonych referatów.

BIBLIOTEKI PRZYSZŁOŚCI

W dniach 11-12.12.2000 r. Biblioteka Śląska wraz z Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej zorganizowały w Katowicach ogólnopolską konferencję nt. „Biblioteki jutra — nowa perspektywa organizacji przestrzennej i funkcjonalnej bibliotek”. Na spotkaniu mówiono m.in. o: „Nowych nośnikach informacji i nowych tendencjach w organizacji bibliotekarstwa” (Henryk Hollender, BUW); „Konsekwencjach nowych technologii w funkcjonowaniu bibliotek” (Jerzy Maj, BN); „Zmianach w polskim budownictwie bibliotecznym” (Stanisław Czajka, BN); „Nowych obiektach bibliotek publicznych w Polsce” (Lucjan Biliński, MKiDN); „Bibliotece Śląskiej w Katowicach — biblioteki na miarę XXI wieku” (Jan Malicki, BŚl.); „Nowym gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie — koncepcji architektonicznej, rozwiązaniach funkcjonalnych, pierwszym roku działania” (Ewa Kobierska-Maciuszko). Wygłoszono także komunikaty na temat „Koncepcji architektonicznej i rozwiązań funkcjonalnych bibliotek” w: Książnicy Pomorskiej w Szczecinie, Chełmskiej Bibliotece Publicznej oraz Bibliotece Publicznej w Suwałkach. Uczestnicy konferencji zwiedzili Bibliotekę Śląską i obejrzały wystawę p.n. „Nowe obiekty biblioteczne w Polsce”, przygotowaną przez BN na Międzynarodowe Targi Książki we Frankfurcie w 2000 r.

JEZYKI INFORMACYJNO-WYSZUKIWAWCZE KOŃCA WIEKU

Koniec wieku sprzyjał rozliczeniom i podsumowaniom nawet w tak nietypowych sprawach jak systemy komunikowania. Komisja Opracowania Rzeczowego SBP zorganizowała w BN w dn. 1.12.2000 r. spotkanie dyskusyjne nt. „Języki informacyjno-wyszukiwawcze na koniec wieku”. Prowadziła je dr Jadwiga Woźniak z IINiSB UW, a swoje uwagi przekazały m.in. prof. Anna Sitarska, prof. Bożenna Bojar, dyr. Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, dr Jadwiga Sadowska.

CENTRALNY KATALOG NUKAT

W dniu 4.12.2000 r. w BUW-ie zorganizowano spotkanie poświęcone analizie prac nad organizacją centralnego katalogu NUKAT. Udział w nim wzięli

bibliotekarze z prawie 70 krajowych bibliotek. Przedstawiono harmonogram prac na 2001 r., który obejmuje m.in. zakup i instalację systemu produkcji firmy VTLIS-Virtua, wprowadzenie centralnej kartoteki haseł wzorcowych prowadzonej w BUW oraz pierwszych baz bibliograficznych kontrolowanych tą kartoteką. Wyłoniony spośród uczestników zespół ma opracować zasady uczestnictwa w katalogu NUKAT. Obrady warszawskie prowadził dyrektor BUW H. Hollender.

OFERTY FUNDACJI „INFO XXI” DLA BIBLIOTEKARZY

„INFO XXI” to Fundacja Wspierania IINSB UW. W programie działania ma m.in. oferty kursów zawodowych dla bibliotekarzy z całej Polski (także kursy wyjazdowe, przeprowadzone w terenie). Poza kursami ogólnozawodowymi Fundacja prowadzi podstawowe kursy komputerowe, dotyczące Internetu, baz danych, tworzenia stron www, oferuje sprzęt komputerowy i usługi w zakresie jego konfiguracji oraz instalacji, wykonuje kompletne serwisy informacyjne dla dużych instytucji (nawet powyżej 300 s. internetowych).

BIBLIOTEKI PUBLICZNE NA PODKARPACIU

Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego wraz z WiMBP w Rzeszowie zorganizowały w dn. 6.02.2001 r. spotkanie poświęcone problemom organizacji i funkcjonowania bibliotek publicznych w woj. podkarpackim. W programie znalazły się następujące wystąpienia: „Aktualne problemy bibliotek publicznych” (L. Biliński, MKiDN); „Sytuacja organizacyjno-prawna bibliotek publicznych województwa podkarpackiego” (Stanisław Turek, WiMBP w Rzeszowie); „Uwarunkowania działalności podstawowej bibliotek publicznych województwa podkarpackiego” (Halina Piotrowska, WiMBP w Rzeszowie). Punktem wyjścia do dyskusji było m.in. pismo ministra kultury i dziedzictwa narodowego dotyczące bibliotek publicznych i rozwoju czytelnictwa. Materiały ze spotkania zostały wykorzystane na sesji Sejmiku Województwa Podkarpackiego, poświęconej „Organizacji bibliotek i ocenie stanu czytelnictwa w województwie podkarpackim”.

WIEDZA O KSIĄŻCE W SZKOLE

IINiSB UW, PTB oraz Fundacja „INFO XXI” opracowały dla warszawskich licealistów konkurs „Wiedzy o Książce”. Pierwszy etap to przygotowanie w terminie do 15.04.2001 r. prac pisemnych na jeden z 4 tematów: Współczesna książka drukowana a inne nośniki treści; Biblioteka z której korzystasz, a biblioteka twoich oczekiwań; Początki książki w Polsce; Książki i biblioteki w okresie średniowiecza i renesansu. Komisja wybierze 15 najlepszych prac i zaprosi finalistów 15.05.2001 r. do drugiego etapu, który obejmuje sprawdzenie wiedzy uczestników w formie rozmowy. Tematy oraz wykaz lektur podano w tekście zaproszenia do konkursu, który skierowano do wszystkich liceów warszawskich. Nagrody dla laureatów za pierwsze miejsce wyniosą 1000 zł, drugie — 500 zł, a trzecie — 200 zł. Ponadto każda szkoła finalisty otrzyma 100 książek z serii klasyki światowej.

CZYTANIE PO GÓRALSKU

W dniach 26.02-4.03.2001 r. w Krynicy zaplanowano cykl imprez „Słowo-Muzyka-Książka-Europa” pod wspólną nazwą „Góralskie Czytanie”. W programie znalazły się kiermasze książek, spotkania autorskie, projekcje filmów, wieczory poezji itp. Gminie Krynica zostanie przekazane 4000 książek. Organizatorem „Góralskiego Czytania” jest IINiSB UW wespół z Polskim Bractwem Kawalerów Gutenberga i Centrum Kultury w Krynicy, głównym zaś wykonawcą — Fundacja „INFO XXI”. Patronat honorowy objęli minister kultury i dziedzictwa narodowego oraz burmistrz Gminy Krynica. Impreza ma licznych sponsorów, a reklamować ją będą: TVP, Radio Kraków SA, redakcje *Polityki i Rzeczypospolitej*.

WITRYNA ELEKTRONICZNA BIBLIOTEKI NARODOWEJ

Witryna BN (<http://www.bn.org.pl>) jest już dostępna 2 lata, a odwiedziło ją ponad 174 750 internautów. Internetowy serwis informacyjny zyskał w 2000 r. nową szatę graficzną i został poszerzony o dalsze informacje. Oprócz dostępu do baz danych tworzonych przez BN w systemie INNOPAC i MAK można w nim znaleźć informacje ogólne o BN, jej funkcjach, zadaniach, serwisach, działalności naukowej i informacyjnej, działalności promocyjnej i wystawienniczej, dane adresowe i organizacyjne. Od niedawna z witryny BN można połączyć się również z wybranymi zasobami sieciowymi w kraju i za granicą. Pracownicy i użytkownicy BN mogą poprzez witrynę BN korzystać z baz danych na CD-ROM udostępnionych w systemie CDROMWAN (*McGraw Hill Multimedia Encyclopedia of Science and Technology, Yearbook of International Organizations* oraz bibliografie narodowe Francji i Niemiec). By skorzystać z baz danych w tym systemie, należy zarejestrować się w systemie loginem „#bn, a następnie wybrać odpowiednią bazę. Zagraniczne zasoby sieciowe dostępne z witryny BN to np.: międzynarodowe organizacje bibliotekarskie (IFLA, LIBER, ELAG, FID, ISO), serwis europejskich bibliotek narodowych CENL/GABRIEL, serwis czasopism zarejestrowanych w międzynarodowym systemie ISSN, katalog i witryna Biblioteki Kongresu.

BIBLIOGRAFIA STOSUNKÓW POLSKO-NIEMIECKICH

W dniu 19.02.2001 r., w ramach I Festiwalu Nauki i Sztuki w Toruniu, promowano 4-tomową *Bibliografię stosunków polsko-niemieckich w historii i współczesności (Deutsch-polnische Beziehungen in Geschichte und Gegenwart Bibliographie 1900-1998*. Hrsg. von Andreas Lawaty und Wiesław Mincer unter Mitw. von Anna Domańska. T. 1-4. Wiesbaden 2000). O pracy nad bibliografią mówili Stefan Czaja, dyr. Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu i Karl Dedecius, założyciel Deutsches Polen-Institut w Darmstadt. Bibliografia jest efektem 15-letniej współpracy obu instytucji. Powstała pod redakcją Andreeasa Lawaty'ego z Instytutu w Darmstadt i Wiesława Mincera z UMK. Sfinansowały ją: Fundacja Roberta Boscha w Stuttgarcie, Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej w Warszawie, darmsztadzki Instytut i UMK w Toruniu. W czterech tomach zgromadzono 53 342 opisy publikacji dotyczących

problematyki polsko-niemieckiej od średniowiecza do czasów współczesnych (monografie, artykuły w czasopismach i zbiorach prac, recenzje, polemiki itp. — w różnych językach). Tom 1 obejmuje: politykę, społeczeństwo, gospodarke, kulturę — na przestrzeni epok; tom 2 — religię, książkę, prasę, naukę, oświatę, filozofię i psychologię (w tym tomie znalazły się publikacje z zakresu bibliotekarstwa, w wyborze dokonany przez Janusza Tondela); tom 3 — język, literaturę, sztukę, muzykę, teatr, film, radio i telewizję; tom 4 — wskazówki dla użytkowników, skróty oraz indeksy. Całość wydało Wydawnictwo Harrasowicza z Wiesbaden, nakład wynosi 400 egz., z czego 100 egz. dostaną bezpłatnie polskie biblioteki, instytucje naukowe i ważniejsze ośrodki polonijne. Redaktorzy planują także przygotowanie tomu 5, który objąłby cały XIX w. i literaturę bieżącą do momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej. Tom 1 bibliografii był już prezentowany w 2000 r. na Międzynarodowych Targach Książki we Frankfurcie.

PREZENTACJE ZBIORÓW BIBLIOTEK WARSZAWSKICH

BUW wystąpił z interesującym cyklem publicznych pokazów pod hasłem: „Piękne-rzadkie-cenne” i zaprezentował stare druki ze swoich zbiorów. Część I pokazów obejmowała druki XV-XVI w. (tydzień pokazów w listopadzie 2000 r.), a część II — druki XVII w. (11-16.12.2000 r.). Pokazy miały miejsce w sali wykładowej nowej siedziby BUW-u.

W dniu 11.12.2000 r. w Pałacu Rzeczypospolitej odbyła się uroczysta promocja albumu BN: *Nad złoto droższe. Skarby Biblioteki Narodowej* (dwie edycje w wersjach językowych polskiej i angielskiej wydrukowane na papierze bezkwasowym). Publikacja prezentuje 105 najcenniejszych i najpiękniejszych zabytków kultury polskiej i europejskiej ze zbiorów BN. Podczas promocji album rekomendował prof. Janusz Tazbir, a goście mogli obejrzyć okolicznościową wystawę, na której pokazano niektóre z przedstawionych w albumie zabytków.

ZMIANY KADROWE

W dniu 1.01.2001 r. nowym kierownikiem Instytutu Książki i Czytelnictwa BN został — po przechodzącej na emeryturę prof. Jadwidze Kołodziejskiej — dr hab. Oskar Stanisław Czarnik. Jadwiga Kołodziejska pozostała w BN na stanowisku doradcy dyrektora.

WYSTAWY — ROK REYMONTOWSKI W BIBLIOTEKACH

5 stycznia Sejm RP ogłosił rok 2000 Rokiem Reymontowskim (w 75. rocznicę śmierci laureata nagrody Nobla). Liczne instytucje kulturalne, m.in. biblioteki, włączyły się w obchody tej rocznicy.

W dniu 12.10.2000 r. w BN otwarto wystawę zatytułowaną „Dzieła Władysława Stanisława Reymonta w zbiorach Biblioteki Narodowej”. Ekspozycja prezentowała krajowe i zagraniczne wydania dzieł Reymonta, m.in. pierwodruki jego utworów oraz tłumaczenia *Chłopów* (na 24 języki) i *Ziemi obiecanej* (przekłady na 14 języków), przedstawiono także faksymilia rękopisów pisarza

oraz piśmiennictwo o nim. Autorkami scenariusza wystawy były Halina Fedyna i Jolanta Kosim.

W dniu 4.12. 2000 r. w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy — Bibliotece Głównej Województwa Mazowieckiego otwarto wystawę „Od fraka do Nobla”. Zgromadzone eksponaty pochodzą ze zbiorów Biblioteki i dokumentują zarówno trudną drogę pisarza do sukcesu literackiego, jak i reperkusje po otrzymaniu nagrody Nobla. Scenariusz wystawy i towarzyszący jej katalog opracowały Joanna Popłońska i Anna Praszyńska.

Maszynopis wpłynął do redakcji 22 lutego 2001 r.

KRONIKA ZAGRANICZNA

ZASADY USTALANIA PRZEPISÓW PRAWNYCH I POLITYKI BIBLIOTECZNEJ W EUROPIE

Guidelines on library legislation and policy in Europe zostały uzgodnione przez Komitet Współpracy Kulturalnej Rady Europy (Council of Europe Cultural Committee) w październiku 1999 r., a w styczniu 2000 r. zaakceptowane przez IFLA i EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations). Ich przedmiotem są następujące zagadnienia: demokracja w praktyce bibliotecznej, znaczenie bibliotek dla narodowej polityki informacyjnej, biblioteki jako ośrodki informacji, ochrona dziedzictwa piśmienniczego. Za jedną z głównych zasad uznano przestrzeganie przez biblioteki prawa całego społeczeństwa do swobodnego dostępu do informacji. Stwierdzono, że podstawowe materiały informacyjne, narzędzia i usługi finansowane z funduszy publicznych powinny być bezpłatne, aby zapobiec dyskryminacji pewnych grup użytkowników z przyczyn ekonomicznych. Przy gromadzeniu zbiorów należy kierować się bezstronnością, niezależnością od poglądów politycznych i religijnych oraz uwzględniać potrzeby mniejszości narodowych, etnicznych, wyznaniowych i językowych. Organizowanie dostępu do sieci elektronicznych powinno być uzgadniane z obowiązującymi w kraju przepisami.

Aby pozostać instytucjami bezstronnymi, biblioteki powinny być finansowane ze środków publicznych; dopuszcza się jednak przyjmowanie pomocy z innych źródeł, jeżeli nie ma to wpływu na podstawową działalność biblioteki.

W dokumencie stwierdzono, że zasady ochrony praw autorskich powinny odnosić się również do publikacji elektronicznych, a przepisy o egzemplarzu obowiązkowym obejmować wszystkie kategorie dokumentów, także elektroniczne. Przyznano jednak, że korzystanie z dokumentów online wymaga jeszcze dyskusji i ustaleń.

Zasady mają charakter zaleceń ułatwiających dyskusję między organizacjami fachowymi i instytucjami decydującymi o ustanawianiu przepisów krajowych.

PRAWO AUTORSKIE A DOKUMENTY ELEKTRONICZNE — STANOWISKO IFLA

Podczas Konferencji IFLA w Jerozolimie jej Komitet Wykonawczy (Executive Board) zaakceptował dokument *Stanowisko w sprawie stosowania prawa autorskiego do dokumentów cyfrowych (IFLA position paper on copyright in the digital environment)* opracowany przez Komitet ds. Prawa Autorskiego i Zagadnień Prawnych (Committee on Copyright and Legal Matters — CLM).

IFLA reprezentuje w dokumencie stanowisko bibliotek i ich użytkowników, jednocześnie uznaje prawo autorów i właścicieli dzieł do otrzymywania odpowiedniej rekompensaty za udostępnianie ich intelektualnej własności, jest także przeciwna bezprawnemu i nieautoryzowanemu kopiowaniu dokumentów. Uważa jednak, że dla celów publicznych, oświaty i badań dostęp do wszystkich kategorii dokumentów, również cyfrowych, powinien być bezpłatny.

W *Stanowisku* określono warunki, jakie muszą spełnić użytkownicy, aby korzystać z dokumentów cyfrowych, zasady ich udostępniania i wypożyczania oraz ochrony i konserwacji, a także odpowiedzialność za naruszenie praw autorskich.

IFLA Journal 2000 Vol. 26 nr. 5/6 s. 376, 374-375

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA BIBLIOTEKARZY ZAJMUJĄCYCH SIĘ ZBIORAMI W JĘZYKACH SŁOWIAŃSKICH

Przed światowym kongresem Międzynarodowej Rady ds. Badań nad Europą Centralną i Wschodnią (International Council for Central and East European Studies) zaplanowanym na 29 lipca — 3 sierpnia 2000 r. w Tampere odbyła się w Bibliotece Narodowej Estonii w Tallinie w dn. 26 — 28 lipca 5. International Slavic Librarians' Conference. Zgromadziła 89 bibliotekarzy i księgarzy z 17 państw. Najliczniejsza grupa — 23 osoby — przybyła ze Stanów Zjednoczonych.

Referaty i dyskusje panelowe dotyczyły historii poszczególnych bibliotek i kolekcji sławistycznych przechowywanych w różnych krajach oraz problemów związanych z gromadzeniem zbiorów, wymianą międzybiblioteczną, tworzeniem baz danych itp. Uczestnicy konferencji wysłuchali m.in. wystąpienia p. Eugenii Maresch z Biblioteki Polskiej w Londynie, która mówiła o rozwoju polskich czasopism emigracyjnych po II wojnie światowej. Przedstawiono również ukazujący się od dawna rocznik *Solanus: International Journal for Russian and East European Bibliographic, Library and Publishing Studies* oraz pierwszy numer czasopisma *Slavic and East European Information Resources*.

Bibliotheksdienst 2000 Jg. 34 H. 11 s. 1795-1802

DOBROWOLNE PRZEKAZYWANIE EGZEMPLARZA PUBLIKACJI ELEKTRONICZNYCH

Konferencja Dyrektorów Europejskich Bibliotek Narodowych (Conference of European National Librarians) i Federacja Wydawców Europejskich (Federa-

tion of European Publishers) utworzyły wspólny komitet, którego zadaniem było wypracowanie zasad dostępu bibliotek narodowych do publikacji elektronicznych. Komitet zorganizowany z inicjatywy Programu CoBRA+ po 2 latach prac i dyskusji przygotował oświadczenie na temat rozwoju i ustalania zasad dobrowolnego przekazywania egzemplarza publikacji elektronicznych. W 2000 r. podczas dorocznego spotkania CENL i FEP propozycje zostały zaakceptowane. Wymienione w nich zasady postępowania są bardzo szczegółowe, dotyczą miejsca i formy publikacji, liczby przekazywanych egzemplarzy, warunków dostępności, kopiowania itp. Stosowanie ich jest jednak dobrowolne. Każda biblioteka narodowa powinna wprowadzanie przepisów przygotować we współpracy i porozumieniu z wydawcami w swoim kraju.

Dialog mit Bibliotheken 2000 Vol. 12 Nr. 3 s. 2-14

UNESCO PRZYGOTOWUJE NOWY PROGRAM W DZIEDZINIE INFORMACJI

Ma on zastąpić General Information Programme oraz Intergovernmental Informatics Programme. Państwa członkowskie UNESCO pragną, aby nowy program popierał powszechny dostęp do informacji i zapewniał wszystkim uczestnictwo w globalnym społeczeństwie informacyjnym. Program powinien zapewnić ochronę i wzajemne współdziałanie w skali światowej informacji i nauki. Program będzie więc miał szczególne znaczenie dla archiwów i środowiska bibliotecznego.

UNESCO zwraca się do ekspertów w dziedzinie informacji z prośbą o przekazywanie sugestii na temat zakresu i działania przygotowywanego programu na adres: <http://www.unesco.org/webworld/future/index.shtml>

Bibliotheksdienst 2000 Jg. 34 H. 2 s. 271-272

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NA TEMAT BIBLIOLOGII W MOSKWI

Rosyjska Izba Książki organizuje co 4 lata konferencje poświęcone szeroko pojętym zagadnieniom bibliologii: problemom ruchu wydawniczego, księgarstwa, historii książki, nowej technologii informacyjnej, bibliotekarstwu i bibliografii. W spotkaniach uczestniczy zwykle ok. 200 osób z państw b. ZSRR.

W konferencji, która odbyła się w dn. 18-19.04.2000 r. jako reprezentantka IFLA uczestniczyła Marie-France Plassard, dyrektor Programu UBCIM (Universal Bibliographic Control and International MARC), która przedstawiła plany Programu. Referat programowy pt. "Książka we współczesnej infostradzie — 21. wiek" wygłosił prof. Boris Lensky. Mówił o sytuacji ruchu wydawniczego w Rosji i kierunkach jego rozwoju na świecie. Dyskutowano o alarmującym spadku czytelnictwa w Rosji, słabej jakości wydawnictw, nieprzestrzeganiu norm itp. Najwięcej osób uczestniczyło w sesjach poświęconych bibliotekarstwu i bibliografii, których przedmiotem były głównie zagadnienia prawne, marketing, nowelizacja rosyjskich zasad opisu bibliograficznego, automatyzacja działalności bibliotek, współpraca międzynarodowa.

W zaleceniach przyjętych na zakończenie Konferencji adresowanych do organizacji, Ministerstwa Wydawnictw oraz Izby Książki apelowano o utworzenie narodowego programu automatyzacji, organizowanie zawodowych kursów, seminariów i warsztatów oraz upowszechniania norm.

IFLA Journal 2000 Vol. 26 nr. 5/6 s. 378-379
International Cataloguing and Bibliographic Control 2000
Vol. 29 no. 4 s. 58

Maszynopis wpłynął do redakcji 13 lutego 2001 r.

WYDAWNICTWA OTRZYMANE

Wydawnictwa zwarte

Jadwiga Kołodziej ska: *Lokalność i uniwersalność bibliotek*. Warszawa: Bibl. Nar. 2000

Lament różnego stanu ludzi nad umarłym kredytem [ok. 1655]. Kraków: Collegium Columbinum 2000. Biblioteka Tradycji Literackich, nr 34.

Wiedza o książce w nauce i dydaktyce. Konferencja, Warszawa, 16-17 listopada 1999 r. Red. merytoryczna publikacji: Małgorzata Kisilowska, Jacek Puchalski, Dariusz Kuźmina. Warszawa: Inst. Inf. Nauk. i Studiów Bibliologicznych UW, program TEMPUS-PHARE JEP 12165-97 2000.

Wydawnictwa ciągłe

Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej 1999 R. 49 nr 1/2.

Knižnica 2000 R. 1 č. 1-2

Komunikaty. Biblioteka Narodowa 2000 nr 9-12.

Notes Biblioteczny. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie 2000 nr 2 (194).

Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie 2000 R. 45.

AUTORZY

- Barbara BIENKOWSKA, prof. dr hab. — Warszawa
Ewa GŁOWACKA, dr — Uniwersytet M. Kopernika w Toruniu. Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
- Stanisław HRABIA, mgr — Uniwersytet Jagielloński. Biblioteka Instytutu Muzykologii
- Jadwiga KOŁODZIEJSKA, prof. dr hab. — Biblioteka Narodowa. Instytut Książki i Czytelnictwa
- Halina KOZICKA-BOGUNIOWSKA, mgr — Biblioteka PAN w Warszawie
Barbara KRAJEWSKA-TARTAKOWSKA, mgr — Biblioteka PAN w Warszawie
- Anna MACHALSKA-GARBACZ, mgr — Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie. Biblioteka Główna
- Wanda PINDLOWA, dr hab. — Uniwersytet Jagielloński. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
- Jan PIROŻYŃSKI, prof. dr hab. — Kraków
Hanna ZASADOWA, mgr — Warszawa
- Kronikę krajową oprac.
Hanna ŁASKARZEWSKA, mgr — Biblioteka Narodowa
- Kronikę zagraniczną oprac.
Mirosława KOCIEŃKA, mgr — Biblioteka Narodowa
- Tł. na jęz. ang.
Krzysztof NOWIŃSKI, dr — Uniwersytet Warszawski

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

Redakcja *Przeglądu Bibliotecznego* uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie następujących zasad przy nadsyłaniu materiałów do publikacji:

- artykuł nie powinien przekraczać 20 stron, recenzja, sprawozdanie itp.
  - 7 stron maszynopisu formatu A4 wraz z przypisami i ewentualnymi tablicami, prace można przysyłać również na dyskietkach;
- tekst maszynopisu powinien być napisany z podwójnym odstępem między wierszami (ok. 30 wierszy na stronie, margines 4,5 cm);
- materiały ilustracyjne (np. tablice, wykresy) powinny być umieszczone na osobnych ponumerowanych stronach z zaznaczeniem ich miejsca w tekście;
- przypisy należy umieszczać na końcu tekstu lub na osobnych stronach. Opis w przypisie winien składać się z imienia i nazwiska autora, tytułu publikacji, miejsca wydania, nazwy wydawnictwa i roku wydania oraz stron, na których znajduje się cytowany fragment. W przypadku powoływania się na artykuł opis powinien zawierać imię i nazwisko autora, tytuł artykułu, nazwę czasopisma, rok, tom, numer i strony (od-do) lub stronę cytowanego fragmentu;
- do każdego artykułu powinno być dołączone streszczenie autorskie o objętości ok. 1/2 strony maszynopisu;
- autorzy proszeni są o podawanie (oprócz imienia i nazwiska) również tytułu naukowego, nazwy i adresu instytucji, w której pracują, prywatnego adresu oraz numeru telefonu, a także danych koniecznych do wypełnienia deklaracji podatkowej: data i miejsce urodzenia, imiona rodziców, numer ewidencyjny PESEL, adres rejonowego urzędu skarbowego oraz formy płatności;
- materiały należy dostarczać w maszynopisie w 2 egzemplarzach, lub na dyskietce (Word 97) + 1 egz. wydruku.

Przegląd Biblioteczny drukuje materiały oryginalne, tylko takie, których autor nie zamierza publikować w innych czasopismach. Redakcja zamawia materiały na podstawie wcześniejszego zgłoszenia tematu lub konspektu. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca.

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z autorem.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

W a r u n k i p r e n u m e r a t y

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Biblioteka PAN w Warszawie
Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”
Pałac Kultury i Nauki, VI p.
00-901 Warszawa
tel. 6566600, 6203302, fax 6566639
e-mail biblwaw@pan.pl
NIP 525-10-48-053

Konto: BPAN PBK XIII O/Warszawa nr 11101053-118936-3050-5-56.
Prz. Bibl.

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na piśmie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące. Odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszyt/y) wraz z rachunkiem);
- wysyłając zamówienie i opłacając roczną prenumeratę na wyżej podane konto do końca lutego roku objętego prenumeratą; po tym terminie opłacenie rocznej prenumeraty nie będzie możliwe;
- bezpośrednio w redakcji, płacąc gotówką;
- ponadto sprzedaż zeszytów bieżących prowadzą: „KOLPORTER” S.A. (02-255 Warszawa ul. Krakowiaków 66/78); GARMOND PRESS S.A. (01-106 Warszawa ul. Nakielska 3); Księgarnia Wysyłkowa „LEXICON” (03-599 Warszawa ul. Kielecka 16 m. 4); Księgarnia Akademicka Sp. z o.o. (31-008 Kraków ul. Św. Anny 6); Czasopisma Polskie PRESS (08-110 Siedlce ul. Poznańska 4);

Cena prenumeraty na 2001 r. — 63,00 zł

Następny zeszyt będzie poświęcony zagadnieniom normalizacji w zakresie informacji naukowej. Marta Grabowska, przewodnicząca Normalizacyjnej Komisji Problemowej nr 242 ds. Informacji i Dokumentacji omówi działalność tej Komisji od 1995 r. W dalszych artykułach zostaną przedstawione nowe Polskie Normy dotyczące: konwersji znaków greckich oraz cyrylickich (Jerzy Franke), automatyzacji w zakresie informacji (Grażyna Piotrowicz), opisu bibliograficznego, hasła opisu bibliograficznego, przypisów bibliograficznych i szeregowania pozycji w zbiorach informacji o dokumentach (Maria Lenartowicz), statystyki produkcji wydawniczej oraz statystyki bibliotecznej (Krystyna Ramlau-Klekowska), mikrografii (Barbara Drewniewska-Idziak).

Biblioteka PAN w Warszawie opublikowała

SŁOWNIK POLSKICH TOWARZYSTW NAUKOWYCH

Tom 2 część 3 (ostatnia)

Publikacja zawiera:

- 306 opracowań o polskich towarzystwach naukowych i upowszechniających naukę o zamkniętej historii (wśród nich 71 o towarzystwach działających na wschodnich kresach Rzeczypospolitej)
- aneks rejestrujący towarzystwa, o których nie zachowały się materiały źródłowe (94 poz.)
- bibliografię prac ogólnych o społecznym ruchu naukowym (345 poz.)
- indeksy zbiorcze do całego tomu 2

Zamówienia przyjmuje wydawca:

Biblioteka PAN w Warszawie
Pracownia Słownika polskich towarzystw naukowych
Pałac Kultury i Nauki, VI p.
00-901 Warszawa
tel. 6566600, 6203302, fax 6566639
e-mail biblwaw@pan.pl
NIP 525-10-48-053